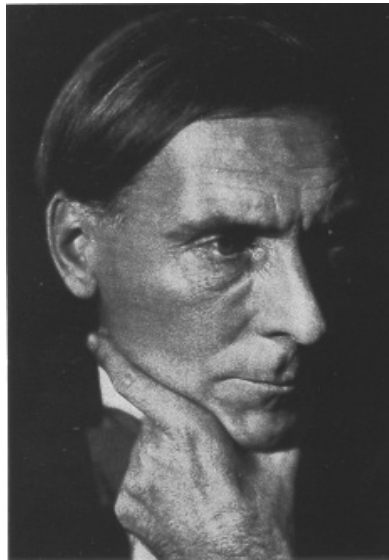

FERNAND CROMMELYNCK

WARM EN KOUD

of: De idee van mijnheer Doem

(24 november 1934)

vertaling en bewerking: Hugo Claus (1971)

omzetting naar het Nederlands,
van een inleiding voorzien en een ingekorte biografie:
Ad Beukering (2006)

Vergeef me, ik ben bedroefd en ziek.

Inhoud

Inleiding	pag. 4
Warm en Koud: de tekst van Crommelynck en die van Claus	pag. 7
Het verloop van de handeling	pag. 77
Stijlprincipes van Fernand Crommelynck	pag. 83
De personages en hun directe belang	pag. 88
Leidmotieven	pag. 97
Het handelingsverloop samengevat	pag. 100
De samenvatting samengevat: de grote lijn, de thematiek	pag. 103
'Wereldbeeld-aspecten'	pag. 105
Het leven van Fernand Crommelynck	pag. 111
Literatuur:	pag. 132

Inleiding

We besloten *Warm en Koud* te spelen. We hadden nog nooit van Crommelynck gehoord. Van Claus wisten we dat hij het stuk in 1971 had bewerkt en geregisseerd voor de Nederlandse Comedie. We pikten op dat Marcel Otten op zijn weblog had geschreven over auteurs die ten onrechte onbekend waren gebleven. Ook Crommelynck. Die *Les Amants puérils* zo prachtig geschreven had.

Ik wilde opnieuw ter verdieping voor de geïnteresseerde een studie schrijven, zoals ik de laatste jaren doe. Over Claus' *Het Haar van de Hond*. Over het allereerste verhaal van de mensheid: *Gilgamesj*. Er gebeurde iets. Die ene uitspraak van Claus, die ik had opgevangen in 1989, tijdens de repetities van *Het Schommelpaard*: "Er bestaat alleen maar vorm".

Had Claus dit zelf bedacht, of had hij het op zijn beurt van Beckett?

Het meest lumineuze boek dat ik ken is Douglas Hofstadter's *Gödel, Escher, Bach*. Het gaat in laatste instantie over vertalen, in elk domein, niet alleen van de ene taal in de andere.

Over recursiviteit, de terugkeer van hetzelfde in een andere vorm, maar toch niet helemaal hetzelfde. Veranderd, gemuteerd en tegelijk hetzelfde.

Over codes: vertalingen in een ander domein.

Over de mierenhoop als equivalent van de hersenen, waarbij het geheel 'weet' heeft van wat de afzonderlijke delen, de mieren geen idee hebben.

Zo kwam het dat ik begon na te denken over 'inhoud' als een recursief van 'vorm'.

Iets ingewikkelds dat zich ontwikkeld heeft uit het meer eenvoudige.

En niet meer in de onbevredigende, raadselachtige, dualistische tegenstelling ermee.

Zouden we inhoud in plaats van als een 'onstoffelijke gedachte' niet beter kunnen zien als verspreide vorm, zich onderscheidend van 'vorm' doordat de delen niet meer vlak naast of vlak na elkaar gelegen zijn, maar met overslaan van stappen of momenten. Dan zijn er dus hersens nodig, die deze 'inhoud' weerspiegelen, die dus een geheugen hebben ontwikkeld dat in staat is verspreid actief te zijn over een geheel van indrukken van buiten, dat het heeft opgeslagen. Die activiteit is wat wij abstractie noemen, inhoud.

Zo kwam het plan om deze studie niet alleen te schrijven met de bedoeling om *Warm en Koud* te analyseren, maar ook om het methodisch te doen van het 'eenvoudige' naar het ingewikkelde, van de moment op moment-beschrijving naar de beschrijving van de steeds meer verspreide en complexere gehelen, van de korte tot de steeds grotere spanningsbogen, dus in een geleidelijke overgang van 'vorm' naar 'inhoud'.

Toen ik als student colleges Dramaturgie liep, las ik Van der Kun's *Handelingsaspecten van het Drama*.

Het eerste hoofdstuk was spannend: een dramatische handeling kende voortdurend momenten die aspecten hadden, zoals hij dat noemde: ze wezen buiten zichzelf uit naar andere

handelingsmomenten: vooruit, achteruit, zijdelings of als wereldbeeld in het hoofd van de toeschouwer. Zeer, zeer juist, spannend, ook de voorbeelden die hij gaf, uit de Macbeth bij

voorbeeld. Maar daarna was het afgelopen. Hij codeerde zijn analyses in schema's met lijnen, die aspecten voorstelden, maar met die schema's liep hij vast, omdat er verder niets uit af te lezen viel.

Hij bleef steken in zijn eigen systeem, terwijl dat had moeten leiden tot inzicht over stijlgebruik, motieven, thema's en over opbouw, waarover bij voorbeeld Verhagen schreef in zijn *Dramaturgie*.

Met deze studie keer ik terug naar mijn leermeesters van toen en maak gebruik van hun inzichten en voeg er een eigen inzicht aan toe: hoe zij zich ten opzichte van elkaar verhouden en in elkaar overgaan. Als we in termen van vorm en inhoud blijven spreken, dan is het moment waarop vorm in inhoud overgaat het moment waarop Van der Kun van een handelingsaspect spreekt, met andere woorden wanneer er een verband is in het stuk *via een sprong*. Dat is het cruciale moment, de mutatie, waarbij het *stappen* bij wijze van spreken overgaat in het *springen*.

Het springen gaat op zijn beurt van eenvoudig naar ingewikkeld, eerst naar één verder af gelegen punt, dan naar meerdere punten, op subtiele of nadrukkelijke wijze, enz.

Tot we zijn aangekomen op het niveau, het domein van Verhagen: de opbouw, de structuur van het geheel.

Maar doordat we zien dat de overgang geleidelijk is, worden we ook rijp voor de gedachte dat niets, maar dan ook echt niets kan worden uitgedrukt zonder vorm, dat er zonder vorm geen gedachte is, kortom dat er alleen maar vorm is met betekenis en dat betekenis in vormeloosheid afwezig is.

Dinsdag 26 december 2006. Freek de Jonge houdt een alternatieve “Dienst” in de Nieuwe Kerk in Den Haag. Ook de domineeszoon treedt even in de voetsporen van zijn vader. Het klimaat wat hij schept is levenslustig, aanstekelijk. Humoristisch. Verdraagzaam.

Een verademing tegenover de sombere erediensten van vroegere generaties.

Hij wil een oude inhoud een nieuwe vorm geven.

Dan zegt hij: “We leven voor de vorm, we sterven voor de inhoud.”

Wat een treurige boodschap! Ik realiseer me: het is oude wijn in nieuwe zakken.

Plotseling vraag ik me af, waar de vreugde van het zangkoor vandaan kwam. Dat is niet dankzij de christelijke boodschap van Freek, maar ondanks. Want Freek gaat opnieuw gebukt onder hetzelfde lot als zijn vader. Inhoud is voor hem ‘de zin’ van het bestaan. Die weten we niet. Die ligt buiten ons bestaan van vergeefse vormen, ons bestaan van lijden en sterven. Wij willen ervan verlost zijn. Wij begrijpen het niet. Maar begrip, of zin is er wel, maar buiten ons sterfelijk leven. Nog altijd dit idee, dus. Nog altijd vrees om dit los te laten.

Laten we dit idee verdoemen, laten samenvallen met het Idee van *Doem*, dat oningevuld op het maagdelijk perkament door de burgemeester namens de mannelijke Doemisten onder de stolp wordt geschoven. Hetgeen door Crommelynck een farce wordt genoemd.

Ik weet ook niet wat er zich achter de muren van ons bestaan bevindt. Ik heb heel veel zin om te denken: niets. En ik heb alle reden om aan te nemen dat we bij het sterven helemaal niets weten, omdat onze geest net als ons lichaam uiteenvalt. Onze geest is namelijk ook lichaam.

Wat is geloof toch somber.

Natuurlijk tobben we met het sterven, daar kom ik ook niet overheen.

En ook niet over het lijden.

Maar waarom dáár steeds naar wijzen, als het over *zijn* moet gaan?

Er is wel degelijk iets nieuws.

Ook naar ‘inhoud’.

Als de vorm lang genoeg verandert, dan verandert ook de inhoud.

Dan zijn de hersens veranderd, zodat ze vormen kunnen bevatten en scheppen die ze daarvoor niet konden verzinnen. Zullen we dit verlangen religieus noemen? Verblijdend? Zoals ik met dit schrijven, en Freek de Jonge zeker met zijn optredens?

Laten we stoppen met het neerkijken op de *vorm*. Het is het materiaal dat we in handen hebben om betekenis te geven. Het kwaad zit niet in de vorm. Ook niet in het lichaam, zoals christenen altijd weer willen vertellen, om spiritueel te lijken, en een vijand te hebben om op te schieten. Als je de zin niet kunt vinden in dit leven, doe dan niet net of je wél de on-zin ervan weet.

Het plezier van het leven is het moeizaam (door lijden) ontdekte nieuwe, wat je ontdekt als je de muren van ons bestaan naar buiten drukt. Dat kan. En dat gebeurt steeds. Daar zou ik langer voor willen blijven leven dan ik kan. Want ik ben nieuwsgierig.

Dat je zegt: “we leven voor de vorm”, is dubbelzinnig. Knap gevonden. Maar ik ben teleurgesteld dat Freek, na al zijn omzwervingen eigenlijk terug bij af is gekomen, een verloren zoon, die niet anders is teruggekeerd naar zijn vader dan met dezelfde sombere boodschap.

Achter het masker van een swingend koor.

Er is een moment geweest dat de mens zijn geest ontdekte. Mythologisch gesproken knopen we dat moment vast aan Oidipous, die het raadsel van de sfinx beantwoordde met: de mens.

De mens, of ook: ik.

Vanaf dat moment leek het of er een niet-ik was wat tegen zichzelf kon zeggen: ik. Het niet-ik was de geest, het ik: het lichaam. Toen begon jammer genoeg tegelijk de discriminatie. De geest, die niet-ik was, achtte zichzelf onkwetsbaar voor lijden en sterven. Dát was voor het sterfelijke lichaam. De spirituele geest ‘woonde’ in het lichaam, tijdelijk, en maakte zich bij het sterven los.

Op deze gedachte zijn nu drieëneenhalf duizend jaar de Islamitische, Joodse en Christelijke godsdiensten aan het zweven. Zij wisten niet beter, en dat is niet iets om op neer te kijken. Er was geen wetenschap. Het geloof was de wetenschap.

De wetenschap is in golven gekomen. Zij stelde strengere eisen als we iets wilden beweren, en openbaringen van boven vielen daar niet meer onder. Daardoor weten we tegelijk meer, maar ook minder. Zekerheden van het geloof vallen weg. Maar gelukkig ook de dwaasheden.

De grootste dwaasheid was de zelfoverschatting van de geest. Zij wist niet waar zij vandaan kwam. Dacht dat zij er altijd geweest was, dat zij over de wateren had gezweefd.

Zij was er later. Vormen en lichamen gingen hem voor. Op eigen blinde motor.

De geest is het resultaat, het nieuwe, het onbestaand hebbende nieuwe, dat leerde zien, naar zichzelf. Zelfs naar zichzelf, toen het er nog niet was.

Wie heeft er nog behoefte aan wonderen?

Die nu ontdekt dat hij organisch met het lichaam is verbonden, dat hij in het verlengde ligt, dat hij lichaam is. Dat hij er niet op neer moet kijken, wel verwonderd.

Met deze gedachte gaan we naar de *Farce* van Crommelynck.

Hij heeft er iets over te zeggen.

Nijmegen, eind 2006.

Warm en Koud

Personen:

Léona Doem, mooi, rijp
Alix, het jonge dienstmeisje, sfinxachtig
Ida, dorpsvrouw, echtgenote van Thierry
Félie, zeer mooie, jonge vrouw

Linda Willems
Jeanine van Lenthe
Marion Makkinje
Saskia de Koning

Odilon Monaste, dandy, minnaar van Léona
Blaise Bellemasse, onderwijzer, minnaar van Léona
Burgemeester, bedrijvig, naïef
Thierry Harbusquet, man van Ida, breed postuur, minnaar van Léona

Arthur Denkelaar
Jeroen Helmer
Gé Cimmermans
Corné van Iersel

Het Decor:

De ruime vierkante kamer van een landhuis.

In het midden: een tafel en drie lage zetels, niet één voorwerp.

Links: tegen de schouw een hoge brede deur die naar de kamer van mijnheer Doem leidt.

Rechts: twee deuren.

In de achtergrond: de voordeur, tussen twee ramen.

Dat is alles.

De ramen met witte mousseline (dunne, fijne neteldoek) en gordijnen van olijfgroene stof.

De naakte muren in het saffraangeel geverfd.

De zorgvuldig geverniste deuren in het oranje.

De tafel glimmend als een spiegel.

Indruk van orde, luxe, stabiliteit.

1e Bedrijf

Scène 1.

Ida, een mooie dorpsvrouw van dertig jaar komt op door de voordeur in de achterwand. Ze blijft een ogenblik staan bij de drempel, kijkt de kamer rond, doet een stap naar voren en duwt met haar voet de deur achter zich in het slot. Zij is woedend.

Ida *Na een blik op de deuren, beslist: Léona!*
Stilte. Zij wacht. Léona!
Ze neemt plaats op het puntje van de fauteuil, zit rechtop.

Alix, de jonge meid, komt binnen door 'de deur rechts'. Haar houding: afwachtend, passief.

Ida *staat meteen op. Bebeerst, maar trillend: Is zij thuis? Ik sta hier al een uur te roepen.*

Alix *verbaasd, maar zonder zich druk te maken: Een uur? Ik was hier vijf minuten geleden nog.*

Ida *haalt haar schouders op, geërgerd: Is zij thuis?*

Alix *Wie?*

Ida *bebeerst zich niet meer: Wie? De maan, nou goed? .. Je onschuld, nou goed?... Wie?... Hou je niet van de domme, je straalt van binnen als een porseleinen nachtlamp!...(Alix lacht geluidloos.)* Je mevrouw Hoer!

Alix *nauwelijks geschokt: Zeg!*

Ida *Je mevrouw Hoer, zeg ik.*

Alix *Zij zit in bad.*

Ida *valse lach: Je bedoelt: in haar voerbak!... (Vol verachting:) Ik was me aan de pomp, onder de blote hemel! Ga zeggen dat ze hier komt. Meteen. Ze kan haar hemd uitlaten, mijn klappen hebben ook geen kleren aan.*

Alix *zacht, verwonderd: Je gaat haar slaan?*

Ida *Is het de eerste keer soms? Ja meisje. Ja zeker. De mooie Léona gaat klappen krijgen. Mevrouw Léona zelf, de vrouw van mijnheer Doem.*

Alix *loopt langzaam naar de deur rechts-vóór, stopt: Sla je hard?*

Ida *lacht, dan dreigend: Zij zal op haar wang de lijnen van mijn hand kunnen lezen.*

Alix *lacht zonder geluid. Dat zal ze doen, dat is zeker! Ze zal uw toekomst in haar spiegel lezen. En dan zal ze aan iedereen vertellen: 'Ida zal sterven aan een beroerte'.*

Ida *onder de indruk: Wat een rotwijf!*

Alix *Dan ga ik haar nu maar halen... Op het moment dat ze de deur uitgaat, stopt ze opnieuw: Maar u hebt ongelijk: het is niet zoals u denkt...*

Ida *Wat denk ik dan?*

Alix *Het hoeft niet meer. Het is uit tussen haar en uw Thierry.*

Ida *Maar niet tussen haar en mij! Mijn klappen zullen minder snel afkoelen dan hun kussen. Uit tussen hen? Ja, jij kunt het weten, jij verschoont de lakens. Lekker baantje.*

Alix *nog altijd zacht en zonder omhaal: Mij kan het verder niet schelen. Ik slaap alleen. (Gaat weg.)*

Ida *minachtende knik: We zullen zien...*

Alix *draait zich onmiddellijk naar haar om, komt terug, steekt haar hoofd naar voren en zegt zacht: Ik zou ze niet in mijn bed moeten, die kerels van jullie, met hun stompe neuzen, hun harde stemmen en hun haar overall!*

Ida *(Haalt haar schouders op) Je krijgt ze toch niet.*

Alix *kijkt haar aan, kalm: U hebt gelijk: we zullen zien.*

Scène 2.

In de voordeur verschijnt Bellemasse, de jonge onderwijzer. Alix ziet hem, knikt naar hem bij wijze van begroeting en gaat af.

Ida heeft het gebaar opgevangen en draait zich om. De man aarzelt om binnen te komen.

Ida *spottend:* Kom maar. Kom maar binnen...

Bellemasse *komt binnen, verlegen, glimlachend:* Dag mevrouw.

Ida *met overdreven respect:* Dag mijnheer de onderwijzer. Ook zij glimlacht, vals beminlijk. Gaat u toch zitten. Wij moeten allebei helaas nog even geduld hebben. « Zij » zit nog in haar bad te soppen. Maar « zij » komt, hoor! Ze komt, dat is zeker. *(De onderwijzer gaat ongemakkelijk zitten. Ze komt vóór hem staan, rechtop, vuisten in de heup. Ze kijkt hem onderzoekend aan. Dan langzaam:)* Mijnheer de onderwijzer, u bent niet mooi.

Bellemasse *kijkt verbluft op:* Nee?

Ida *effen:* Nee. Een stadsmens. Uw buik ligt op uw knieën als een meelzak, en de rest is niet veel beter. *(Ze lacht, dan, zachter, met verbazing:)* En u bent het, ú, die op dit moment mijn echtgenoot vervangt?...

Bellemasse *verward, stotterend:* Ik vervang niemand. De leerlingen hebben vrij...

Ida *lacht zenuwachtig:* Mijn Thierry heeft ook vrij!... De mooie Léona heeft hem vrij gegeven.

Bellemasse *haalt zijn schouders op, staat op, zijn stem trilt:* Die kletspraatjes altijd!

Ida *meteen, bitter, met een doffe stem:* Kletspraatjes? Sinds een maand loopt hij rond met een kop als van een stenen beeld, even koud en naakt. De zon mag pal in zijn ogen schijnen, hij knippert niet eens. Geen woord krijg ik eruit, hij is doof, potdicht, zijn bloed is gestold, ik kijk naar een dode. Kunt u zich voorstellen hoe « dat » rondloopt in huis, op straat, tussen de mensen? Zijn vrienden lachen hem uit als ze hem zien. Ik kan wel huilen! Ja, ik kan ook huilen. *(Ze kijkt Bellemasse schuin aan en lacht bitter.)* En dat allemaal om haar, om ú! *(Dan gaat ze verder met een ingehouden, bijna verstikte heftigheid)* En toen ineens, volkomen onverwacht, brak hij. Ter plekke, vóór mijn ogen!... Heb jij wel eens een man horen snikken, een flinke, geharde man! *(Zij brengt haar handen naar de oren en schreeuwt bijna)* Afschuwelijk! Afschuwelijk! *(Herneemt:)* Snikken? Nee. Het was het janken van een kermende hond.

Kletspraatjes? Een maand lang is hij al zo aan het huilen in zichzelf. En ik naast hem.

Van de familie is er niemand die er iets van merkt.

Bellemasse *plotseling geërgerd, voor zich uit,* Geen maand!...

Ida Wat zégt zij tegen hen, wat doet zij met hen dat ze in zulke dweilen veranderen? Hè? Kijk naar mij. *Zij voelt aan haar welige borsten, drukt met twee handen op haar stevige billen.* En mijn ogen, mijn mond, mijn gezicht, nee? **Toen Thierry me trouwde, heb ik me toen niet aan mijn belofte gehouden?** Denk je dat ik nukkig ben in de liefde? *Zij lacht, maar zonder vreugde.* Huh, je moest me eens bezig zien. *(Dichter bij hem)* Wat doet ze met hen? Ik vroeg het Thierry. « Niets », zegt hij. Ze zegt: « Dag jij, tot straks jij. Jij, jij, jij... ». Dat is alles. **Legt u mij dat eens uit, u die Thierry van zijn plaats heeft verdreven!**

Bellemasse *gekweeld:* Geen maand!...

Ida *kijkt hem strak aan:* Ik zou u moeten haten om het verdriet dat u hem hebt aangedaan, maar ik kan het niet. Het is teveel gevraagd... Om een man als Thierry zeker!... *Zij glimlacht, met een zekere trots.* Soms spuug ik hem voor de voeten, natuurlijk. Hij slaat zijn ogen op, maar laat zijn handen thuis. Maar zij! Zij zal ervoor boeten dat ze hem genomen heeft en weer heeft laten vallen. Hij vertelde me dat ze hem de avond tevoren nog ontvangen had met haar: « Dag jij » en haar « jij, jij, jij ». Maar de dag daarop was ze alles vergeten, ze deed of ze hem niet eens herkende. Wat een kreng! « Een dode blik »,

zei hij, « een dode stem ».

Die kilte is het die hij in zijn lijf draagt, een maand lang al.

Bellemasse *loopt heen en weer, hoe langer hoe zenuwachtiger*: Geen maand!!
Het lijkt of ze deze zijn nu voor het eerst hoort. Ze is stomverbaasd. Dan barst ze uit in een bevrijde lach.

Ida Geen maand? Nee? ... Hoelang dan?
(Hij antwoordt niet, uit schaamte. Zij dringt aan, voorzichtig.) Twee maanden al?

Bellemasse *schudt ontkennend zijn hoofd*: Laat maar.

Ida Drie? Drie! *(Zij lacht triomfantelijk)* Twee paar horens aan hetzelfde juk. Dat moet ik Thierry vertellen. Zijn woede zal hem troosten... *(Ze krijgt een ander idee, ze is bijna blij)* En hij, mijnheer Doem, gaat elke ochtend van huis met het hoofd stevig op de kraag, het toonbeeld van een trouwe echtgenoot, en elke avond keert hij terug uit de stad, in dezelfde gebeitelde houding, stropdas recht, als iemand die tijdens een stortbui tussen de druppels is doorgelopen. Al was de brug meegesleurd door de kolkende rivier, dan nog had mijnheer Doem onverstoort zijn weg vervolgd. Als het moest, was hij de rivier overgelopen, ik zweer het! *(Zij lacht smakelijk)* Hij was de rivier overgelopen zonder het wonder in de gaten te hebben!

Bellemasse *kijkt haar ongerust aan*: U bent wel goed bij uw hoofd?

Ida *nog steeds vrolijk*: En zo had zijn vrouw alle tijd om twee minnaars om de beurt bij hun voornaam te noemen. Zij losten elkaar af, zonder het van elkaar te weten. Ondertussen bleef Mevrouw op haar rug liggen.

Bellemasse *plotseling woedend*: Het verbaast me niets dat de charme van mevrouw Doem u ontgaat... zoals mevrouw Doem geen zintuig heeft voor uw platvloerse materialisme.

Ida *spottend*: Zeg ventje, je bent hier niet op school, hè!... *Wacht maar, ook uw beurt komt nog dat u het vuur met as zult doven. Die dag zult u uw leerlingen zinnen dicteren waar hun ouders verstomd van staan: « Jij, jij, jij, tot ziens jij...»*

Bellemasse *woest*: Waar haalt u toch het recht vandaan om te denken...

Ida *onderbreekt hem met een gebaar*: Rustig maar!... Als zij gelogen heeft tegen Thierry, des te beter, dan kan ik Léona slaan waar jullie bij zijn.

Bellemasse *verbijsterd* U wilt...

Ida *huiverend* ... haar slaan. O ja...

Bellemasse *Nooit laat ik u...*

Ida *heel zacht*: Maak dat u weg komt.

Bellemasse *tussen zijn tanden*: Hersenschimmen!... Dom geleuter!

Het dienstmeisje komt op van rechts, nog steeds rustig en bedaard:

Alix Mevrouw vraagt beleefd of u haar wilt verontschuldigen, zij kan helaas op dit moment geen klappen ontvangen...

Ida *stomverbaasd*: Zij kan geen klappen...

Bellemasse Wou u haar slaan? Nooit sta ik toe....

Alix ...zij is nog niet klaar met epilieren en vijlen. Zij vraagt u vriendelijk of u over een uurtje terug wil komen.

Ida stikt van woede. Zij kijkt Alix en de onderwijzer beurtelings strak aan.

Ida *met een gesmoorde kreet*: Oh!...*(Dan beheerst zij zich en antwoordt zoetsappig:)* Goed, meisje, goed. Ik kom terug. Tot ziens. *Zeg mevrouw Doem dat ik de verloren tijd met haar in zal halen.* Zeg haar maar, dat ik haar één keer in de week tot moes kom slaan. *(Zij begeeft zich langzaam naar de deur achterin, wiegend met heupen en schouders.) En zeg haar dat ze de dag zelf uit mag kiezen!* *(Af. De onderwijzer rent naar buiten om er zeker van te zijn dat zij definitief vertrokken is. Dan blijkt dat zij is teruggekeerd. Ze staan neus aan neus tegenover elkaar, zij furieus,*

met een zwaar vertrokken gezicht. Hij deinst achteruit. Hees schreeuwt zij:) Jullie zijn allemaal varkens! (Meteen is ze weer weg, je hoort hoe ze blijft roepen:) Allemaal beren en zeugen! Beren en zeugen!

Alix

(lacht zonder geluid.)

Scène 3.

Bellemasse *doet de voordeur dicht, rent naar Alix toe, in verwarring. Hij laat zijn stem wat zakken om haar te overtuigen:* Alix, je krijgt wat van me. Je mag van mij naar de stad gaan, een winkel uitkiezen, en een paar zijden kousen kopen, een mooie pop, en een paar zakdoeken met jouw naam erop, als je mij de waarheid zegt!... *(Hij spreekt nog zachter.)* Was zij de minnares van Thierry? *(Heftig)* Alix, lieve Alix, lieg niet, ik vertrouw je, je bent zacht, lief, eenvoudig.
Zeg het me, kom hier. *(Komt vóór haar staan, heft haar kin omhoog.)* Kijk me goed aan. Zeg het, nu.

Alix *zet grote ogen op van verbazing:* De minnares van Thierry?

Bellemasse *bijgend:* De waarheid! De waarheid!

Alix *onschuldig blijft zij hem aankijken:* Zij is zijn vrouw!

Bellemasse *verbijsterd:* Wie?

Alix Ida.

Bellemasse *loopt teleurgesteld weg:* Stommerd! Wie heeft het nou over Ida!... *(Komt ineens weer terug, opgewonden, klagend, smekend)* Neem me niet kwalijk. Vergeef me. Ik ben zó in de war. Je bent geen stommerd. Je bent lief, verstandig, dat weet iedereen, dat weet ik ook. Opnieuw, goed? *(Opnieuw gaat hij vóór haar staan, neemt haar gezicht in beide handen.)* Kijk me goed aan, zo. Ik vraag je, ik vraag je: is, terwijl ik van Léona hield, Thierry haar minnaar geweest?

Alix *rukt zich van hem los met een kreet van verontwaardiging:* Oh!... *(Met een bruuske beweging keert zij hem de rug toe.)* Hoe durft u zo over haar te spreken?

Bellemasse *dronken van vreugde:* O dank je, dank je wel voor dit antwoord!... *(In zijn vreugde trekt hij Alix tegen zich aan en kust haar op de mond, een dikke, welluidende kus. Vervolgens loopt hij licht heen en weer.)* Weet je, lieve schat, sinds drie maanden zwem ik in de zee van de liefde, de golven dragen mij! Maar als de storm komt, kan de golf die me optilt me plotseling kopje onder doen gaan. *(Plotseling stopt hij, verbaasd.)* Alix, heb ik je net op de mond gekust? *(Zij buigt het hoofd en de ogen, verlegen. Hij ziet de vraag bevestigd.)* Ja! *(Dan vraagt hij haar dringend, angstig)* Alix, in godsnaam, zeg dit niet tegen Léona. Ben je erg boos? *(Zij doet 'nee' met het hoofd.)* Ook niet een klein beetje? *(Zij doet 'nee'.)* Helemaal niet? *(Nee. Hij is gerust. Hij zucht.)* Ik deed het niet expres. Het kwam door de vreugde dat ik jou kuste. Het had net zo goed een boom kunnen zijn!

Alix *beel zachtjes, bedroefd:* O ja?

Bellemasse *wil het goedmaken:* Nee nee, ik overdrijf. Trouwens, een boom, als die praten kon, zou mij niet zo getroost hebben. *(Hij lacht stupide.)* En zeker haar niet, als zij zich buigt over de vensterbank in haar kamer. Kortom, het was een in het wilde weg gegeven kus, die alleen gewijd was aan de onschuld. Laten we hem vergeten. *(Zij schudt 'nee' met het hoofd, maar hij merkt het niet.)* Laat Léona niet méér weten dan dat ik je een paar vragen heb gesteld. Zij zou zich anders ernstig beledigd kunnen voelen. En terecht! Terecht! « Waarom », zou haar verwijt zijn, « waarom eerder de woorden van die feeks geloven dan de mijne? Ze moet me vergeven: die vrouw heeft gif in mijn oren gespoten. Daarom: geen woord tegen Léona over deze kwestie, noch over de kus, goed? *(Alix gebaart dat ze ermee instemt.)* Ah, goed!

Bellemasse *(Ineens weer verontrust. Zijn stem gaat omhoog.)* Alix. Daarnet vroeg ik je: « Is, terwijl ik van Léona hield, Thierry... » enzovoort, enzovoort. Maar daarvóór? Daarvóór, Alix, vóórdat ik van haar hield, zeg mij, had zij toen geen zwak voor Thierry, geen genegenheid, neigingen die... hè? Nu kun je zeggen: « Wat kan het schelen, het verleden hoort aan

niemand toe. » Ah! Maar dan ken je de liefde niet! Je bent jong, meisje. Hè? Geef antwoord. *(Ze draait hem haar rug toe en zwijgt. Verbluft gaat hij zitten, met korte adem.)* Alix, je zegt niets. Betekent dat dat het waar is? *(Hij zucht.)* Ah. Je bent wreder als je zwijgt dan als je spreekt. *(Hij staat op, gaat naar haar toe, wankelend, zijn handen trillen.)* Lieve Alix, ik hou mijn woord, je mag van mij naar de stad gaan, een winkel uitkiezen en kopen, zeg het maar: lipstick, een tasje, een ceintuur.... Geef antwoord!

Alix *zachtjes, zonder te bewegen, oprecht, de ogen neergeslagen:* Ik wil geen ceintuur...

Bellemasse Nee!?

Alix Geen kousen, geen zakdoeken...

Bellemasse Je mag kiezen wat je wil!

Alix Geen tasje.

Bellemasse Wil je geld?

Alix Nee.

Bellemasse Wat dan? Zeg het maar, ik heb het beloofd!

Alix *verward:* ...Zoals daarnet...

Bellemasse Wat?

Alix *vat moed en richt haar hoofd op:* Een kus, alstublieft.

Bellemasse *stomverbaasd, maar gecharmeerd:* Een kus? Alstublieft! *(Hij lacht van vertedering en plezier)* Ah, wat een schatje!... Een kus? Vind je het zó leuk om een kus te krijgen?

Alix *zachtjes:* Niet om een kus te krijgen, maar om een kus van « u » te krijgen!

Bellemasse *meer en meer aangenaam verrast:* Van mij? Van mij alleen? Hoe is het mogelijk? **Ben ik wel goed wakker?** Je bent aanbiddelijk, kleine Alix. "Een kus, alstublieft." Hoe kan ik dat weigeren? Kom hier. *(Zij nadert, hij neemt haar in zijn armen)* Goed. Nu eerst antwoorden. **Je weet hoeveel ik van Léona houd, maar toch: lieg niet om haar of mij te sparen. De ergste waarheid geneest op den duur de wonden die zij toebrengt. Voor de laatste keer: « Voordat ik van Léona hield, had zij voor Thierry... » enzovoort, enzovoort? En hier is je kus.** *(Hij geeft haar een snelle en onbandige kus op de mond. Vervolgens, zonder de omhelzing veel losser te maken)* Ik luister.

Alix *klagerig, haar ogen naar hem opgeslagen:* Ik ben zo jaloers op haar dat ik 'ja' zou willen zeggen, maar het is 'nee.'

Bellemasse *op het toppunt van geluk:* Dank je wel!... O, wat een wonderlijk klein meisje ben jij! *(In zijn dronkenschap trekt hij haar opnieuw tegen zich aan en hun monden sluiten zich voor een lange kus. Wanneer hij zich van haar losmaakt, loopt hij door de kamer, opgewonden, onrustig, maar nog onder haar bekoring.)* **Deze keer, ik geef het toe, is deze liefkozing niet aan de onschuld gewijd, nee. Ik ben in de war, ik draai er niet omheen. Wie zou in mijn plaats durven net te doen of het niet zo was,?** *(Hij komt weer bij haar, pakt haar hand en schuift haar onder zijn vest.)* Voel je mijn hart kloppen?

Alix *verrukt:* O!... Het lijkt of het aan de deur klopt!...

Bellemasse *verbaasd, vindt het dan ook:* Ja!...

Alix *neemt zijn hand en legt hem op haar borst:* Het mijne ook.

Bellemasse *lacht:* Aan dezelfde deur!... *(Het volgende moment maakt hij zich bezorgd los)* **Ssst! Laten we niet onvoorzichtig worden!** *(Hij lacht nog een keer, van tevredenheid.)* Ik kan niet ontkennen dat jij woorden weet te vinden die me vleien!... *(Vervolgens:)* Gelukkig maar dat ik van het plezier dat ik tegen mijn wil aan je beleef, spijt zal krijgen. En ik zal het krijgen: spijt!... Maar als ik eerlijk ben, heb ik het nog niet. In tegendeel, ik voel een vlamme neiging om nieuwe risico's te nemen. Maar nee, laten we het gevaar zien en ieder voor zich sterk zijn, meer dan we het samen kunnen zijn. Alix, luister. *(Hij gaat zitten. Zij drukt zich tegen hem aan, staande.)* Ik hou van Léona. Sinds drie maanden hou ik ontzettend veel van haar, maar nederig, met hele zachte gevoelens. En misschien is de ontroering die ik nu

in onze kus heb gevoeld het logische gevolg van het teveel aan gevoelens tussen het voorwerp en het onderwerp die zich een weg naar buiten zoekt. Begrijp je wat ik bedoel?

Alix *spontaan, heftig*: O ja!...

Bellemasse Ja, ik houd van Léona. Zij ook van mij, denk je?

Alix *teder verwijtend*: Lelijke man! Alle vrouwen zijn gek op u!

Bellemasse *zeer geëmotioneerd, protesteert*: Oh, nee nee nee, schatje, nou overdrijf je, je houdt me voor de gek! Niet allemaal!

Alix *klagend*: Mevrouw houdt van u!

Bellemasse Ja!

Alix En de vrouw van de postbode houdt van u!

Bellemasse *zeer geamuseerd*: Ah nee!... Afschuwelijk!...

Alix Zij houdt van u. Ze heeft het me zelf verteld.

Bellemasse *verbijsterd*: Ah ja?

Alix Maar voor haar ben ik niet bang. Én Ida houdt van u.

Bellemasse *stomverbaasd*: Ida?.. Dat geloof ik niet! Ze zei: « Mijnheer de onderwijzer, u bent niet mooi. »

Alix Daarom juist!... Denkt u dat ze dat zegt tegen iemand die haar niets kan schelen? En dat fabeltje over Thierry dat ze alleen maar bedacht heeft om u van Mevrouw los te weken.

Bellemasse *perplex*: Is dat echt waar?... Nu wij zekerheid hebben over de trouw van Léona, is het duidelijk dat ze andere beweegredenen heeft gehad. (*Hij is bijna overtuigd.*) Maar waarom mij, hè, waarom mij?

Alix *Handen voor de ogen, huilt zij?*: Ik wil niet dat u Ida kust!... *Ze glijdt op zijn knieën.*

Bellemasse *slaat vertederd een arm om haar middel*: Alix, wat ben je een schat, hoe zacht, en lief. (*Leunt met zijn hoofd tegen haar borst.*) Ik voel met mijn wang de warmte van je lichaam, net die van de zon, en je zachte vormen. (*Hij doet zijn ogen half dicht.*) Zoals de paleontoloog bij het zien van een enkel stukje bot van de Plésiosaurus of de mammoet het hele skelet kan reconstrueren, zo kan ik aan het kleine stukje vlees van jou dat ik voel je hele bekoorlijke figuur erbij bedenken.

Alix *in de war*: Ik krijg er een kleur van.

Bellemasse *berneemt zich plotseling, duwt haar zachtjes van zich af*: Alix, ga verderop staan!... Waar is mijn wil en jouw verstand! Wat verwacht je van mij?

Alix, *op haar knieën glijdend*: Niets.

Bellemasse *probeert vergeefs omhoog te komen*: Alix!... Léona kan elk ogenblik binnenkomen!... Weet zij dat ik hier ben?

Alix Ja. Maar zij is met haar toilet bezig. Zeker nog een uur.

Bellemasse Kom, meisje, laat me met rust.

Alix *haar gezicht tegen het zijne*: Wat bent u wreed!

Bellemasse *opnieuw vertederd*: Nee kind. Ik kan mijn geliefde niet bedriegen.

Alix Zij bedriegt u met mijnheer Doem.

Bellemasse *heftig, beslist*: O nee, o nee!.. Mijnheer Doem is haar man, meer niet!... Hun sociale band..., begrijp je wat ik bedoel?

Alix *mompelt*: Meer niet?...

Bellemasse Na zoveel jaren is de echtgenoot voor zijn vrouw niet meer dan een stuk familie dat iets dichter om haar heen staat en iets indiscreter met haar... (*zeker van zichzelf*) Ik hoef echt niet jaloers te zijn!

Alix *met nadruk*: Ik ben maar het dienstmeisje!

Bellemasse Ten eerste: toen ik Léona leerde kennen, was zij al heel lang mevrouw Doem, mevrouw en niet juffrouw; waarom zou ik jaloers zijn. Ten tweede: toen ik haar minnaar werd,

heb ik in zekere zin haar man nog meer tot haar man gemaakt en haar nog meer tot mevrouw Doem; waarom zou ik jaloers zijn. Ten derde: hun huwelijk ontstond niet uit liefde, het was een zakelijke overeenkomst. Ten vierde: mijnheer Doem heeft verdund bloed, dat heeft ze mij zelf verteld. Ten vijfde: aangezien zij helemaal niet van mijnheer Doem houdt, zou hij, mocht hij toch een of andere aandrang in haar richting krijgen, alleen maar een wensdroom in zijn armen klemmen; waarom zou ik jaloers zijn.

Alix *teder*: Maar ik die niemand heb die van mij houdt, zou heel tevreden zijn met een wensdroom zoals u!

Bellemasse *heftig*: Stil, o, wees stil, mijn hart klopt!... Is ze niet enig. Ze heeft overal een antwoord op!

Alix *nog tederder*: Ik hou zo veel van u!

Bellemasse *heftig*: Nee, schatje, je houdt jezelf voor de gek. Je gehoorzaamt nog zo helemaal aan de drang van je jonge jaren, aan de lente!

Alix O nee. Nee!... Ik houd ook in de winter van u!...

Bellemasse *hartstochtelijk*: O stil, stil!...
Hij ombelst haar en kust haar op de mond.

In de deuropening staat Léona, in de bloei van haar jaren. Stralend, schoon, goed in het vlees, met ros haar. Ze heeft amandelogen, haar mond is wulps, haar handen zijn sierlijk, stevig.

Zij ziet het stel omstrengeld in de fauteuil. Haar hand op het hart slaakt zij een kreet van smartelijke ontzetting.

Haar kreet wordt beantwoord met een dubbele kreet. Alix en Bellemasse vliegen overeind. Het dienstmeisje schiet naar de voordeur en blijft daar staan met de rug naar ons toe.

De man blijft bij de fauteuil staan, stijf van schrik, zonder een woord.

Stilte.

Scène 4.

- Léona *na een lange stilte, bitter, bijna zonder stem:* In mijn huis!
- Bellemasse *zwakjes stamelend:* Léona... Léona...
- Léona Vernederd, bespot...
- Bellemasse Nee! *(Zo erg is het niet.)*
- Léona Bevuild, in mijn huis!
- Bellemasse *schreeuwt plotseling:* Nee, liefste, nee!
- Léona *hand op haar hart, zuchtend:* Ah!... Schreeuw niet zo! Je stem is niet te harden! Hij durft nog te schreeuwen ook!
- Bellemasse *radeloos, zachter:* Ik zal zachter spreken, ja! Luister...
- Léona *komt snel in de kamer:* Geen woord meer!
- Bellemasse Ik sprak over jou.
- Léona Ik heb gezién! *(Loopt hem voorbij, richting voordeur, opent de voordeur.)*
- Bellemasse *wanhopig:* Ik sprak met haar over onze liefde.
- Léona *(Draait zich om.)* Genoeg!... Gaat u weg, mijnheer!
- Bellemasse *verpletterd:* Léona!...
- Léona *rechttop, uit de hoogte, kik:* Het is uit, afgelopen. Alix, je kunt je koffers pakken... Maak dat je wegkomt!...
- Bellemasse *desperaat* Ik weet niet wat ik moet zeggen. Onze houding daarnet...
- Léona Ga weg! Ga weg!
(Alix stopt haar vingers in de oren. Ze stikt van het lachen en wil niets meer horen, waardoor ze zich niet langer meer kan inhouden.)
- Bellemasse *loopt achteruit in de richting van de voordeur:* Ik ga al. Een ogenblikje nog! *(En snel, hijgend)* Ik heb spijt om jou omdat je je vergist en om mij omdat ik een fout heb gemaakt. *Errare. Mea culpa.* Ik heb spijt om onze liefde!... Ik geef tóe, Léona, wij hebben een kusje gedeeld. Maar als ik zeg 'ge-deeld', is het niet om mijn verantwoordelijkheid voor de helft te verminderen, maar om haar twee keer zo groot te maken, begrijp je wat ik bedoel? Ik zeg het eerlijk, Léona: ik vroeg haar dingen over jouw leven, toegegeven!... Ik schaam mij erover. Het was een kreet naar haar toe - ach, op een dag zal ik je alles vertellen - maar ik kreeg jou weer terug!...
- Léona *loopt heen en weer door het vertrek, van links naar rechts:* Weg! De mensen zullen nog denken dat ik uit mijn eigen huis ben verjaagd!
- Bellemasse *gaat nog verder achteruit. Nu op de drempel:* Tot ziens! Ik zal het je schrijven, dan weet je alles!... *(Léona is gestopt. Op het moment dat hij de deur achter zich dicht wil doen, steekt hij nogmaals het hoofd om de hoek.)* Nu zie ik het echt heel scherp! De liefde, de overweldigende liefde die mij in jouw richting dreef, heeft Alix op haar weg gevonden. De liefde vergiste zich en hield de hindernis voor het doel!... *(Léona doet een stap. Hij schreeuwt.)* Ik ben al weg!

Scène 5.

(Hij verdwijnt. De deur is dicht. Een tijdje is het stil. Alix heeft niet bewogen. Ze draait zich om en haalt de handen weg voor haar gezicht. Ze lacht. Een snelle dialoog volgt, halfslud, tussen de twee vrouwen die bij elkaar zijn gaan staan.)

Alix Ik dacht dat ik het niet meer uithield, ik stikte bijna van het lachen.

Léona Arme jongen.

Alix *(Tot bij Léona)* Rijk! Ik heb hem drie troostprijzen gegeven: Ida, de vrouw van de postbode en mijzelf.

(Zij staan met de hoofden heel dicht bij elkaar.)

Léona Was het moeilijk?

Alix *terwijl ze speelt met de halsketting van Léona:* Niet als jij tevreden bent.

Léona *wil haar halsketting afdoen:* Zeer tevreden. Hier, de ketting, je mag hem hebben.

Alix *stevig, direct:* Ik wil hem niet.

Léona En je vond hem zo mooi.

Alix Ik vind hem nog steeds mooi. *(Doet Léona's handen weg.)* Om jouw hals.

Léona Wil je de ring met de camee?

Alix *hard:* De ketting niet en de ring ook niet.

Léona *lacht:* Wilde kat! *(Ze geeft haar een kus.)* Dank je.

Alix *weer kalm:* Hoe heb je je ooit door die man kunnen laten kussen?

Léona *lacht:* Dat begrijp jij niet.

Alix Voor die ene kus daarnét had ik al uit mijn lichaam willen stappen.

Léona *lacht opnieuw:* Ik niet!

Alix *opnieuw beftig:* Jij stapt liever naar een andere man. Met de volgende vergeet je de vorige.

Léona *nu ook beftig:* Geen aanmerkingen, alsjeblieft. *(Vervolgens, koud)* Heb je de wagen besteld?

Alix *onmiddellijk nederig:* Hij staat voor de deur, om vier uur.

Léona Ga naar je kamer boven en hou de weg in de gaten. Zodra je Ida weer ziet, kom je me waarschuwen. Je kunt gaan.

Alix *gedwee:* Ja. *(Bij de deur rechts aangekomen staat ze stil, draait zich om.)* Wat ga je zeggen, of doen?

Léona *glimlachend, eenvoudig:* Niets, me laten slaan.

Alix *protesteert:* Nee!... Ik kom je helpen. Samen kunnen we...

Léona *vrolijk:* Laat maar... Ze moet haar woede kwijt kunnen. Als ze niet slaan kan, maakt ze nog schandaal. Dan heb ik liever de klappen. En wees maar gerust, ze timmert minder hard dan een man.

Alix *verschrikt:* Heb je wel eens klappen van een man gehad?

Léona Van meer dan één!... Ga nou maar. Ik kan er tegen.

Alix gaat stilletjes weg.

Scène 6.

Léona gaat onmiddellijk naar de linkerdeur, opent hem, wenkt. Hij is 23 tot 25 jaar oud. Hij is groot, slank, gespierd. Knap niterlijk ondanks het lage voorhoofd onder de bruine haren en sterke jukbeenderen. Waarschijnlijk de zoon van een herenboer.

Ze trekt Odilon bij zijn hand de kamer in.

Odilon Niets.

Léona *stomverbaasd*: Nee?

Odilon Niets. Nergens. Geen geld, geen aandelen.

Léona Heb je goed gezocht, overal in gekeken?

Odilon De muren, het plafond, de parketvloer.

Léona *verslagen*: Ah! (*Stilte. Ze gaat zitten.*) Dat is onmogelijk..

Odilon Niets.

Léona *staat plotseling op, gaat op hem af en ombelst hem beftig*: Jij! - We moeten zoeken, zoeken!

Odilon We gaan tóch weg!

Léona Waar? Hoe? Met wat?

Odilon Ik ga werken. Heb ik eerder gedaan.

Léona *getroffen*: Voor mij? Voor ons tweeën? (*Ze slaat haar armen om hem heen, wikkelt hem in*)

Domoor. Ik ben veel te gek op je. Bij mij zou je de tijd niet hebben, de moed niet... (*lager*) en de kracht niet!...

Wacht nog heel even.

Odilon *somber*: Nee! Ik heb lang genoeg gewacht, terwijl jij hier met mijnheer Doem samenleefde!

Léona *lacht, teder*: Lang genoeg!... Vanavond is het veertien dagen geleden dat wij elkaar voor het eerst ontmoet hebben en herkend.

Odilon *Herkend, ja! Herkend, dat zeg je goed. Wij moeten dus niet in dagen tellen, maar in jaren, misschien in eeuwen...*

Léona *tegen hem aan geveid, mompelt*: Jij!... Jij!... Jij!...

Odilon *als in het hart geraakt*: Léona! Het is waar: ik wist bij de eerste blik dat wij bij elkaar hoorden, jij en ik!... Als ik iets meer in de herinnering teruggegaan was, had ik ook je naam weer geweten.

Léona *stemloos, hartstochtelijk*: Jij!... Jij!... Jij! -

Odilon *nog meer in vervoering*: De kleur van je ogen was dezelfde gebleven. Sinds wanneer? Ik zei het niet, maar ik wist dat ik je een uur daarvóór had verlaten, in een andere wereld.

Léona, *nog zachter*: Jij!... Jij!... Jij!...

Odilon *laat zich op de knieën zakken en omklemt met zijn arm haar knieën, zijn gezicht in de plooien van haar jurk.*) Léona! Léona!... Ik wist dat onze lichamen zich heel vlug samen zouden voegen, misschien wel ondanks onszelf. Zij waren elkaar niet vergeten!...

(Hij huilt.)

Léona *kijkt van boven op hem neer, legt haar hand op zijn hoofd. Ze spreekt zacht, met een gelukkige melancholie in haar stem*: Jij!... De ene keer tel je in eeuwen, de andere keer in seconden. De liefde kent geen maat! Wees geduldig. Ben je niet gelukkig?

(Ze beft zachtjes zijn hoofd. Hij kijkt haar aan met een stralende glimlach.)

Hou ik van jou?

Ben je niet gelukkig?

Odilon Jawel, maar...

Léona Jij, jij, jij,.... Je hoeft niet jaloers te zijn. Je bent hier gast geweest. Je weet dat ik niet in zijn bed kom, niet eens in zijn kamer.

- Odilon *gekweeld*: Nog even en jullie zijn burenl... *(Dan:)* Als hij verdund bloed heeft, zoals je zegt, en als hij toch slaapt als een olifant, laat dan vannacht je raam open.
- Léona *lacht*: Heb je niet genoeg aan de lange dag dat wij elkaar zien?
- Odilon *grijpt haar bij de polsen*: Ik wil ook je slaap.
- Léona *geeft zich gewonnen*: Je zult haar hebben!... Maar niet hier! *(Dan:)* Stel dat hij wakker wordt vanwege een indigestie... *(en hij treft ons in mijn slaapkamer)*
- Odilon *onderbreekt haar*: Wat maakt dat uit?...Je gaat toch weg...
- Léona Ik zou me doodschamen als hij mij zonder kleren zag!... Ik heb nooit genoeg voorzorgsmaatregelen genomen om ervoor te zorgen dat hij het niet wist, als hij het had willen weten, maar evenmin ben ik zo brutaal geweest om ervoor te zorgen dat hij het wel móest weten.
- Odilon *verbleekt*: Wat?
- Léona *keert zich naar hem toe en zegt zonder een spoor van aarzeling*: Dat hij mijn echtgenoot is, meer niet! *(En met haar mooiste glimlach:)* Hou ik van je?
- Odilon *in de wolven*: Léona!
- Léona Jij, jij, jij! Odilon, liefste, als je weggaat, loop even binnen bij de garage. Zeg tegen de patron dat ik het ritje heb uitgesteld en dat ik de auto vandaag niet meer nodig heb.
- Odilon *wanhopig*: Dat kun je niet doen!
- Léona *met oprechte spijt, ze stampet met de voet op de grond*: Ah! Ja! Ja! *(Ze zucht)* Geduld... *(Ze herneemt.)* Hij zal vast en zeker beweren dat iemand anders de auto wilde huren en dat hij er nu een rit bij inschiet. Betaal hem voor het reserveren en geef hem wat extra's zodat hij zijn mondje dicht houdt!
- Odilon *verlegen*: Ik heb geen geld.
- Léona *glimlacht*: Zelfs niet voor een uurtje rijden met de auto? Ik geef het je wel! *(Ze is vertederd.)* Lief dom jongetje!... En jij wou mij schaken!... Ja, ja, jij wou gaan werken. *(Ze staat vlakbij hem, recht vóór hem, en kijkt hem recht aan.)* En ik, wat zou ik moeten doen, terwijl jij aan het werk bent, om je te vergeten? Ik zou je bedriegen...
- Odilon *woedend grijpt hij haar bij de polsen*: Praat niet zo!
- Léona *kermt van de pijn, maar geeft niet toe*: Ik zou het niet kunnen laten.
- Odilon *buiten zichzelf*: Ik vermoord je!
- Léona Oh! jij, jij! Je bent zo mooi als je kwaad bent! *(Hij laat haar armen los, gebroken. Zij legt zijn handen op haar schouders, bewondert hem.)* Je gezicht staat op drie dagen onweer. Je lijkt op een profeet bij het Laatste Oordeel. *(Ze lacht lief.)* Hou ik van je?
- Odilon, *verslagen*: Doe niet zo gemeen!
- Léona *plotseling bijtend*: Geld! Geld!... Er is veel geld nodig om jou te behagen, om je vast te houden. Ik zal honderd manieren vinden om je te behagen door van uiterlijk te veranderen. Ik zal mijn haar veranderen, mijn gezicht, de kleur van mijn lippen, de vorm en schaduw van mijn ogen. Je zult steeds opnieuw verbaasd zijn. En verheugd om te zien hoe wij elke dag opnieuw samen je Léona van de vorige dag hebben bedrogen! *(Ze lacht zenuwachtig.)*
- Odilon Ik zal je herkennen!
- Léona *lacht*: Aan je hitte, ja, aan de mijne!... Geld! Vanavond roep ik mijnheer Doem ter verantwoording. Ik eis dat hij zegt waar het geld is.
- Odilon Ik weet zeker dat hij zal liegen.
- Léona *zeer geamuseerd*: Hij? Waarom? Het zal hem niets helpen om iets te verzwijgen. Of om smoesjes te verzinnen al zweert hij bij hoog en bij laag!
- Odilon Hij heeft je ook niet verteld dat de koffer leeg was, toen hij je de sleutels gaf.
- Léona Ik vroeg hem alleen om de sleutels.
- Odilon Waarom?

- Léona *lacht*: Om geen kosten voor een nieuw slot te hoeven maken, voor het geval hij ze verloor.
- Odilon Hij hoort zeker iets aan je stem.
- Léona (Jij, groentje! Ik weet wat liegen is.) Dat kan ik ook, jongen.
- Odilon *alweer woedend*: Waar heb je dat geleerd?
- Léona *zonder aarzeling, onschuldig*: Bij mijnheer Doem!... En bij jou!... (*Vlaktbij hem.*) Ja, bij jou! Ik hou van jou, maar als ik mijn lippen en mijn ogen niet bedwóng, zou de hele wereld weten dat ik van je hou! Mijn stem zou je naam schreeuwen in de stilte, mijn blik zou haar schrijven in de nacht!
- Odilon *ineens beslist, laat zijn stem zakken*: Kom hier. Ga zitten. (*Hij doet haar zitten in een fauteuil en leunt achter haar op de rugleuning.*) Luister. (*Stilte. Zij is verwonderd, draait haar hoofd naar hem om. Hij, stevig:*) Nee! Vóór je kijken!... (*Zij wendt haar hoofd af. Hij spreekt nog zachter:*) En als hij weigert?
- Léona *met een hard gezicht*: Niks daarvan!
- Odilon Als hij weigert het te zeggen?
- Léona *driftig*: Ik wil weg! (*Daarna weer zeker van zichzelf:*) Denk je dat ik niet kan veinzen als het mij uitkomt? Hij loopt in mijn val, geloof me maar... (*Maar een zekere ongerustheid neemt weer bezit van haar.*) Welke reden zou hij kunnen vinden om mij niet te hoeven antwoorden? Hij moet en zal het zeggen. Ik ben zijn vrouw.
- Odilon En als hij al zijn geld verloren heeft?
- Léona *schatert*: Met gokken?... Zijn hele leven is ingekaderd, zwart en wit als een dambord, maar gespeeld wordt er niet!
- Odilon En ondernemingen die mislukt zijn?
- Léona Hij is dik genoeg om het lot gunstig te stemmen. Pech achtervolgt alleen de mageren.
- Odilon Is hij rijk?
- Léona Rijk voor drie.
- Odilon *snel, nog zachter*: Als het jachtseizoen geopend is, verstop ik mij tegen het donker in de steengroeve en wacht hem op met mijn geweer, en als hij dan terugkeert uit de stad...
Léona schiet verschrikt overeind. Klampt zich aan hem vast.
- Léona Geen woord meer!...
- Odilon ... áls jij je deel niet krijgt.
- Léona *houdt haar hand voor zijn mond*: Je bent jong, je kent het gevaar van woorden nog niet! Op het laatst geloof je ze zelf, gehoorzaam je ze, willoos, als een werktuig. Wees nu stil, je maakt me bang voor mezelf. Ik ben tot alles in staat nu. (*Ze drukt zich onstuimig tegen hem aan.*) Oh! jij, jij, jij! Jij gaat de gevangenis in, ik ook - maar niet samen!
- Odilon Ze zullen denken dat het een ongelukje was.
- Léona *lacht zenuwachtig*: Je bent te naïef, echt!... Ze gaan je toch zien! Alle vrijers van de streek liggen 's avonds in de steengroeve.
- Odilon Op een avond dat het regent dan.
- Léona *wil zich van angst van hem bevrijden*: Ik heb in de strómende regen ineengestremgelde lichamen gezien, ik ontdekte ze aan hun warme dampen!...
(Ze lacht opnieuw.)
- Odilon *verbijsterd*: Waar?
- Léona *verrast, ontdaan*: Waar? In een droom, denk ik...
- Odilon Je bent gek.
- Léona Dat zou je wel worden!
- Odilon *opnieuw zachter*: Ik ken wel een kruid...
- Léona *smekend*: Odilon, nee!
- Odilon ... dat geen sporen achterlaat.
- Léona Odilon! Ik smeek je!
- Odilon Een snufje elke morgen is genoeg...

Léona Terg me niet zo!

De deur rechts gaat open, Alix staat binnen, ook buiten zinnen.

Alix Mijnheer Doem!

Léona Wat?

Alix Mijnheer Doem is thuis! *(Hij is dus buitenom gekomen!)*
Zij wijst naar de deur links.

Léona *stomverbaasd*: In zijn kamer? Nu?

Alix Ik zag hem!

Léona Dan is hij ziek!

Alix Dat is hij zeker! Hij lag met zijn hoofd achterover, zijn gezicht zag grauw en gespannen als een trommelvel, zijn haar zat op zijn voorhoofd geklit...

Léona *ongeduldig*: Wat zeg je allemaal?

Alix Mijnheer Doem!... Ze hebben hem naar huis gebracht met de wagen, met « onze wagen » van vier uur... Gaan we niet meer weg?

Léona *idem*: Nee! Later...

Alix ... De dokter was er bij en de verpleegster.

Léona *stevent af op de linkerdeur*: De dokter? De verpleegster? Ik ga eens kijken.

Odilon *gaat naar haar toe, bondt haar tegen en zegt zachtjes tegen haar*: Zal ik het kruid gaan halen?

Léona *die haar oren niet gelooft*: Wat? Hè? Wat zeg je?

Odilon Dit is onze kans! Een snufje, elke ochtend, in zijn kruidenthee...

Léona *razend*: Een zieke man!... Heb jij het lef een zieke man te doden! Jij hebt geen enkel moreel gevoel. Ik ga aan zijn hoofdeinde zitten, ik ga hem eerst verzorgen, tot hij genezen is!...
Wacht tot hij weer op zijn benen staat, gezond en wel...

Odilon *stomverbaasd stamelt bij*: Ik begrijp niet...

Léona Odilon, mijn lieve jongen, ga jij die kamer in daar. *(Zij wijst naar de deur rechts. Hij gaat erheen.)*
Ik kom je zo vertellen wat er aan de hand is! *(Bij de drempel aarzelt hij. Zij stuurt hem een handkus met een droeve glimlach.)* Ga, lieverd...

(Hij gaat weg, Alix staat ongemerkt bij haar. Zij speelt met het medaillon van haar halsketting, kijkt ernaar.)

Alix *toonloos*: Ben je bedroefd?

Léona Ik geloof het niet.

Alix *idem*: Hij gaat dood.

Léona *verwonderd*: Hoe weet je dat?

Alix Ik heb goed naar hem gekeken toen ze hem binnenbrachten. Hij gaat dood. Het staat in zijn vel geschreven.

Scène 7.

(Ida verschijnt in de voordeur, de vuisten in de beupen, rustig, glimlachend.)

Ida *zacht*: Dag mooie Léona.

(Léona en Alix kijken verrast op. Gestopt op de drempel glimlacht Ida nog steeds.) Je ziet, schat, ik ben teruggekomen, zoals je me vroeg.

Léona *heeft zich hersteld. Ze glimlacht ook*: Dag Ida. Een ogenblik alsjeblieft... *(Tegen Alix:)* Ga helpen hiernaast. *(Dit is: bij Doem)* Ik kom zo.

Alix *koppig, wild, laag*: Nee!... Ik wil niet dat zij aan je komt!... Ik zet mijn tanden in haar vlees.

Léona *ook woedend, maar zonder haar stem te verheffen*: Jij, bemoei je er niet mee. Ga weg.

Alix *direct geboorzaam*: Ja.

Zij brengt haar handen voor de ogen. Zij huilt.

Léona *zacht*: Ga.

(Alix gaat af.)

(Ogenblikkelijk loopt Léona op Ida toe.)

Ida *bitterzoet, langzaam*: Klaar met je toilet?

Léona *zacht*: Je bent gekomen om me te slaan. Begin maar meteen! Ik heb een beetje haast... Ze hebben net mijnheer Doen thuis gebracht. Hij ligt hiernaast. Hij is ziek. Sla me, maar maak geen herrie!

Ida *lacht zeer hard*: Ach!... De slet is ongeduldig!

Léona *nog steeds zacht*: Als je lawaai maakt, neem ik je man weer terug.

(Op hetzelfde moment krijgt zij een geweldige klap in het gezicht.)

Ida *buiten zichzelf*: Hoer! Ik schreeuw als ik dat wil! *(De ene oorveeg volgt op de andere. De klappen doen Léona achteruit deinzen door het vertrek.)* Hier. Ik zal je hebben! Ah, je hebt hem genomen! Ah, je neemt hem terug! Ik zal je de lust doen vergaan, popje!... Ah, jij denkt dat wij zomaar onze mannen de kop op hol laten brengen door jouw strikjes en lusjes!... Chic type dat je bent.

Als Léona ziet dat ze Ida toch niet stil krijgt, besluit ze terug te slaan. Ze begint als een gek te lachen, een gierende lach. Hun stemmen door elkaar, boven het geluid van de klappen uit.)

Léona Ha, ha ha!... Is zij even grappig!... Is zij even grappig! Chic type, zegt zij!

Ida Nog lachen ook! Hier, huilen zul je! Excuses aanbieden zul je, op je knieën, je kont op je hielen, hoer. En het snot uit je neus.

Léona Ah! Ah! Zoiets mafs heb ik nog nooit meegemaakt!

Ida Ik sla je tot moes!

Léona O ja?

(De deur rechts gaat open en Odilon verschijnt. De beide vrouwen zijn verrast, zij stagneren midden in het gevecht.)

Odilon *verbaasd*: Wat is hier aan de hand?

(Ida begrijpt bij het zien van de jongen, dat hij aanstalten maakt om tussenbeide te komen.)

Ida *gromt na een kort onderzoek*: Niets. Niets. *(Zij werpt Léona toe:)* Tot volgende week, zelfde tijd, zelfde golflengte.

(Ze vertrekt, hijgend en blazend.)

(Léona lijkt te ontwaken. Zij komt los uit haar houding, maar heeft nog steeds haar geforceerde glimlach.)

Léona *Je komt op een ongelukkig moment, ben ik bang! (Dan bolt ze naar de voordeur en doet of ze Ida wil terugroepen:)* Ida!... *(Trek een heel verbaasd gezicht.)* Wat krijgen we nou? *(Tot Odilon:)* Wat heb je met haar gedaan?

Odilon *verbijsterd*: Ik?

Léona Ja jij! Zag je niet met wat voor moordenaarsblik ze naar je keek?

Odilon Jawel.

Léona En dan zó vertrekken, zonder boe of ba!... We waren aan het kletsen, aan het lachen, aan het spelen, net bakvissen...

(Alix komt binnen, van links, doet teken aan Léona dat ze komen moet.)

Odilon Aan het lachen, op dit ogenblik?

Léona *terwijl ze zich haast om bij Alix te komen, teder*: Liefje, denk je dat ik nu ga huilen?

(Zij verlaat met Alix de kamer. Doet de deur achter zich dicht. Odilon is een ogenblik alleen.)

Scène 8.

In de voordeur verschijnt, naïef, druk: de burgemeester.

Burgemeester Dag dag. Ah, jij bent het, dag Odilon. Je hebt het nieuws al gehoord. Mijnheer Doem, zeggen ze, is met een wagen door het dorp gereden, in gezelschap van de dokter en een verpleegster. Wie is er ziek?

Odilon Hijzelf. Hij ligt daar, in zijn kamer, het hoofd achterover, zijn gezicht ziet eruit als een trommelvel.

Burgemeester O? Mijnheer Doem zelf? Echt?

Odilon *neemt hem bij de arm, kijkt hem strak aan en zegt zacht:* Hij is er geweest!

Burgemeester *ziet grote ogen op:* Ah?

Odilon Onherroepelijk! Zijn dagen zijn geteld.

Burgemeester *zeer onder de indruk:* Dat is afschuwelijk!

Odilon Hij gaat sterven aan een geniepige ziekte, één die je van binnenuit aanvreet. *De mens lijkt intact tot op het laatst, maar dan, op een dag, blijkt alles verteerd behalve de hoornlagen.*

Burgemeester *De hoornlagen? Welke hoornlagen?*

Odilon *Nou ja, de nagels, weet ik het, de eeltknobbels.*

Burgemeester Wie zegt dat?

Odilon *van zijn stuk:* Wie?... Ik niet!... *(Dan:)* De dokter, geloof ik.

Bellemasse *komt binnenlopen, ongerust, gekweld:* Ah! Daar bent u, beste burgemeester. Het is dus wáár!

(Zij schudden elkaar zeer hartelijk de hand.)

Burgemeester Dag, Bellemasse.

Bellemasse Dag, Odilon. Wat een verschrikkelijke gebeurtenis! De zon staat te branden op de daken en toch zie ik de luiken van de huizen opengaan, en de vrouwen naar elkaar roepen van raam tot raam. Ik maak dat ik hierheen kom. In de velden staan de boeren rechtop en staren deze kant op. *(Iets zachter:)* Is het stoffelijk overschot echt op een brancárd thuis gebracht?

Burgemeester *diep verontwaardigd:* Al gaat het geluk of ongeluk helemaal naakt over straat, de mensen zien het niet. Pas als zij het in hun eigen kleuren geschilderd hebben, herkennen zij het!

Een brancard? Stoffelijk overschot?

Bellemasse *protesteert hevig:* Je beledigt me, mijn beste!... Ik verzin niets, ik heb het persoonlijk gehoord. Het hele dorp heeft het konvooi voorbij zien komen en zijn groet gebracht.

Burgemeester *een welwillende berisping:* Je laat je iets op de mouw spelden, vriend! In een wagen, op vier wielen is hij thuis gebracht. *(Tegen Odilon, die knikt)* Waar of niet? En niet « het stoffelijk overschot », maar het lichaam, dat men inderdaad stoffelijk kan noemen, maar geen overschot. Nog niet. *(Hij neemt Bellemasse bij de arm en zegt zacht:)* Hij ligt daar, zijn gezicht ziet eruit als een trommelvel.

(Bellemasse is buitengewoon verbaasd, de ander zeer overtuigd.) Ja! *(Tot Odilon:)* Of niet? *(De laatste knikt ernstig instemmend. De burgemeester gaat nog zachter verder:)* Het is uit, afgelopen. Zijn dagen zijn geteld.

Bellemasse *doodsbang:* En men kan er niets tegen doen?

Burgemeester Het is een geniepige ziekte...

(Thierry komt binnen, breed, vierkant, stevig. De burgemeester stopt. Schudt hem hartelijk de hand:)

- Burgemeester Mijn arme Thierry, ik lijdt met je mee, jij als vriend van het gezin...
- Thierry *resoluut*: Niet meer dan Bellemasse, minder zelfs.
- Bellemasse *in de war*: Ah! Maar... *(Dan, opgetogen:)* Thierry!... Of heb je liever dat ik je Harbuquest noem.
- Thierry *bruusk*: Dat is mij hetzelfde...
- Bellemasse Uw voornaam klinkt zo vaak de laatste tijd, dat hij me vertrouwd is geraakt; ja, in zekere zin geeft hij me moed... *(De mijne is Blaise, als u daar prijs op stelt.)* Ik ben van mening dat je een ei meteen tegen het licht moet houden. Mag ik Thierry tegen je zeggen? Noem mij Blaise, zeg.
- Thierry *onderbreekt hem brutaal*: Wat wilt u van me?...
- (Gekalmeerd richt Bellemasse zich tot de burgemeester en Odilon.)*
- Bellemasse Een klein ogenblikje, heren, en wij zijn weer tot uw beschikking. *(Zacht tot Thierry, terwijl Odilon en de burgemeester hen nieuwsgierig gadeslaan.)* Er wordt beweerd dat u voorheen de minnaar van mevrouw Doem bent geweest en dat ik het nu ben. Ik heb van het dienstmeisje Alix *(maakt het gebaar alsof hij een ei tegen het licht houdt)* bewijzen gekregen van de laster jegens u.
- Thierry *stomverbaasd, met een pointe ironie*: Zo?
- Bellemasse *zich verontschuldigend*: Begrijp me goed! Ik gebruik het woord « laster » met betrekking tot u en mevrouw Doem zonder kwade bedoeling. De uitdrukking beoogt slechts het niet-bestaan van het feit. Goed. *(Hij houdt een denkbeeldig ei hoog tussen het zonlicht en de blik van Thierry; daardoor lijkt het of hij met opgebeven band een eed aflegt.)* Vooraleer u spreekt verklaar ik plechtig dat ik onschuldig ben aan elke schuldige verhouding met Léona.
- Thierry *hard*: Des te beter voor haar.
- Bellemasse *ongerust*: Waarmee u bedoelt? *(Hoe bedoelt u?)*
- Thierry Wat ik bedoel. *(Zoals u, zonder kwade bedoeling.)*
- Bellemasse *(Lacht wat idiot)* Dank U.
- Thierry Wie had het lef u dat verhaaltje te vertellen?
- Bellemasse *om hem gerust te stellen*: Oh! Wees maar niet bang, ik heb het niet van een vreemde, hoor. Uw vrouw!...
- Thierry *razend, met gesloten tanden*: Ah! Die kletskous!... Ze zijn allemaal hetzelfde, alleen de hoed en de jurk zijn anders!...
- Bellemasse Nog één ding! *(Zeer langzaam:)* Ik hoop dat u na deze verklaring niet denkt dat ik loslippig ben. Want, u moet weten, als het anders was geweest... ja, ik wil zeggen... als Léona mij haar meest intieme gunst had toegestaan, enz. zou ik het zonder blikken of blozen ontkennen, als een heer, galant!
- Thierry *kijkt hem aan van boven naar beneden*: Ditmaal geloof ik u!
(Hij keert Bellemasse de rug toe en laat hem verbouwereerd staan.)
(Met een kleine trilling in zijn stem.) Waar is de weduwe?
- Burgemeester *heft de handen ten hemel*: Nee! Nee!
- Odilon *verbetert*: De erfgename.
- Burgemeester *geschokt, tegen Odilon*: Nee! Nee!... *(Dan plotseling:)* Ah, maar dat klopt ja, we kunnen spreken van een erfgename, zonder te anticiperen.
- Bellemasse *loopt naar Thierry en pakt hem bij de arm*: Hij leeft nog, maar zijn gezicht heeft het vel van een trommel...*(Sic.)*
- Odilon *naar voren komend*: ... het haar er op geplakt om de wenkbrauwen en de snor te imiteren.
- Burgemeester *eveneens naar voren komend*: Laat mij het zeggen!... Het is een ziekte...
- Thierry *wijst op de kamer links, gekweld*: Is zij daar?

- Burgemeester Ja. (*Hij draait zich naar Odilon, zodat ze allemaal Odilon aankijken:*) Of niet? (*Odilon knikt bevestigend.*) Zij moet verschrikkelijk ongelukkig zijn!
- Alle mannen *samen:* Ja.
- Bellemasse *zachter, na een kleine aarzeling:* Alhoewel wij toch kunnen stellen dat het heengaan van mijnheer Doem geen groot verlies is, ook niet voor haar.
- Alle mannen *samen:* Nee.
- Burgemeester *verontwaardigd:* Heren! Laten we tenminste in de toekomstige tijd spreken!¹
- Odilon *met een schok:* Toekomstige? Wat voor toekomstige?
Bellemasse lacht kort.
- Burgemeester Of in de aanvoegende...!
- Odilon *zucht en glimlacht, hij heeft het begrepen:* O ja!...
- ~~Bellemasse~~ ~~Neemt u mij niet kwalijk.~~
- Burgemeester Het « zou » een betreurenswaardig verlies zijn voor de gemeente. Dit landgoed met zijn personeel, landerijen, boerderijen, betaalt voor tweederde de straatverlichting van onze gemeente en een flink deel van de openbare weg.
- Bellemasse O, maar mevrouw Doem blijft beslist in deze streek wonen.
- Odilon Nee! Zij gaat op reis!...
- Thierry *somber:* Wie zegt dat?
- Odilon *verlegen:* Na zo'n rouw, lijkt het me heel natuurlijk als ze even wat afstand neemt... afleiding zoekt...
- Burgemeester Het beste « zou » zijn dat ze hertrouwde.
- Bellemasse Na een gepast verloop van tijd.
- Burgemeester Met iemand uit de gemeente. Die vindt ze vast en zeker!...
- Allen samen *behalve Thierry:* Ja.
- Burgemeester Ze is aardig, niet te oud, en niet lelijk.
- Bellemasse *woest:* Horen jullie dit? « Niet te oud, en niet lelijk. » Ah! burgemeester, een pot, een pispot sprak beter over haar dan jij!
- Odilon *verbeven:* Dat mag je zeggen!
- Bellemasse *vervoegt zich bij Odilon, een gemeenschappelijk enthousiasme is vaardig over hen en brengt hen bij elkaar:* Of niet?... Zij is iemand zonder leeftijd, met een onweerstaanbare verleidingskracht!...
- Odilon Ja!... Haar ogen zijn...
- Bellemasse *onderbreekt hem:* Een samenvoeging van de azuurblauwe lucht en de zee.
- Odilon Ja!... Haar hand...
- Bellemasse Nee!, niet één hand, niet twee handen, maar tien klosjes om strelingen te weven, twee bloemtuitjes van zachte gebaren.
- Allen samen Ja!...

De linkerdeur gaat open en stilletjes verschijnt Alix. Plotse stilte. Onmiddellijk komen de mannen om haar heen staan. Er wordt zachtjes gesproken bij de drempel van de deur.

- Burgemeester Wel?
- Anderen Hoe staat het? Hoe is het met hem?
- Alix *op effen toon:* De dokter zegt dat hij al een hele tijd ziek was, zonder het zelf te weten. Elk ogenblik kan zijn hart het begeven. (*De burgemeester slaakt een kreetje van ontzetting en brengt zijn handen aan zijn oren. Alix gebiedt hem:*) Oh! Stil toch!

¹ "Pensez au moins au futur". In het Frans betekent 'futur' zowel toekomst als toekomstige tijd. In het Nederlands 'werkt' het misverstand niet.

- Bellemasse Is hij bij kennis?
- Alix Misschien. Hij ligt languit, als een plank, met de ogen dicht.
- Allen *hebben mee gemompeld achtereenvolgens: ...Languit... een plank... dicht...*
- Alix *lichte glimlach als van verbazing: Het lijkt of hij poseert voor zijn dood.*
- Allen *gemompel van afgrijzen: Oh!...*
- Alix *verwijdert zich om rechts af te gaan: Het lijkt er op.
(Opnieuw gemurmel. Dan roept Bellemasse haar terug.)*
- Bellemasse Alix!... Heeft hij niets gezegd? Helemaal niets?
Alle mannen komen opnieuw om haar heen staan.
- Alix Jawel. Hij zegt de hele tijd zachtjes: « Ik heb een idee... ik heb een idee... »
Stomme verbazing. Alix gaat weg. De mannen kijken elkaar verbluft aan.
- Allen *op verschillende toon: Een idee? Een idee? Een idee?...*
- Bellemasse *met een domme lach: Mijnheer Doem en een idee! Hèhè. En jullie geloven het?*
- Burgemeester Je kunt nooit weten.
- Bellemasse Het zou zijn eerste zijn. En zijn laatste.
- Burgemeester *met een zucht: Jammer genoeg moeten wij vaststellen dat hij nergens bij hoorde, bij geen enkele vereniging, geen enkele partij...*
- Bellemasse ...Bij geen éneke partij?
- Thierry *plots heftig: Nee, en zeker bij jouw partij niet.*
- Bellemasse *bleek van woede: En bij de jouwe al helemaal niet.*
- Thierry *razend: Val toch dood, jij!*
- Bellemasse Nee jij, strontvlieg!
- Thierry Kloothommel!
- Bellemasse Zakkenwasser! Straathoer!
- Thierry Etterbak! Lulhannes!
- Bellemasse Schooier! Klootzak! Parasiet!
- Burgemeester *gaat tussen hen in staan, armen omhoog, verontwaardigd: Heren!!! (De gemoederen zijn zo hoog opgelaaid dat de burgemeester tussenbeide komt. Hij haalt een verguld belletje uit zijn zak met een schel en dun geluid, en belt fanatiek. Deze kleine douche van geluid komt zo onverwacht dat het de kemphanen bij mirakel tot kalmte brengt. Zij kijken met een domme nieuwsgierigheid naar het belletje dat de burgemeester in zijn zakdoek wikkelt. Deze zegt vertrouwelijk:) Heb ik altijd bij me. (Vervolgens gebruik makend van de plotse kalmte, zeer geheimzinnig:) Heren, misschien was het beter als we ons eens druk maakten om de idee van mijnheer Doem.*
- Anderen *gretig: Ja!...*
- Burgemeester Misschien ligt de stervende wel in doodsangst dat men zijn idee met hem zal begraven.
- Anderen Ja!
- Burgemeester Zal ik als afgevaardigde aan zijn sponde zijn geestelijk testament op gaan vangen?
- Alix komt binnen door de rechterdeur en loopt dwars door de kamer naar de overzijde.*
- Bellemasse *stemt met kracht in: Eerlijk delen door twee! Door drie!*
- Als Alix op het punt staat de kamer van mijnheer Doem op te gaan, vliegt de burgemeester naar binnen.*
- Anderen Ja! *(De burgemeester gaat naar binnen.)*

Scène 9.

Félie komt binnen door de voordeur. Zij is een zeer mooie jonge vrouw van rond de dertig. Ze ziet erg bleek, ze trilt en wordt voortgejaagd door een hevige ongerustheid die ze vergeefs probeert te bedwingen.

Félie Pardon... *(De drie mannen kijken haar aan. Ze weet duidelijk niet tot wie zij zich moet richten. Uiteindelijk kiest zij Odilon.)* Is dit het huis van mijnheer Doem?

Allen samen *drijftig:* Ja!
(De jonge vrouw is uiterst vermoeid, bijna verdwaasd.)

Félie *getroffen, kermt:* Ah!... *(Zij gaat op de rand van een fauteuil zitten. Zij is aan het eind van haar krachten.)* Ik herkende het niet, en toch!... Ik dacht dat het mij vertrouwd voor zou komen... Ik heb het dikwijls gezien... in het voorbijgaan... En nu... *(Ze gaat snel met haar blik door de kamer, de deuren, de ramen. Ze wijst naar de deur links, haar angst neemt toe.)* Is dat zijn kamer, de kamer van Amedée Doem?

Allen Ja.

Félie *mompelt, met schrik naar de deur kijkend:* Achter die deur!... daar!... daar!...

Bellemasse *zacht:* Bent u familie?

Félie *tot Odilon, bijna stemloos:* Is hij ziek? *(De drie mannen knikken bevestigend. Zij vraagt nogmaals, dringend:)* Erg ziek?
(Opnieuw knikken met het hoofd.)

Bellemasse *naar haar toegebogen:* Mag ik me voorstellen? Blaise Bellemasse, onderwijzer. *(Hij stelt Thierry aan haar voor.)* Dit is Thierry Harbuquest, van Saint-Michel.

Odilon *stelt zich voor:* Odilon Monaste, van Quatre Trous.

Félie *wendt haar ontredderd gezicht tot hen. Zij smeekt:* Ik wil hem zien! Ik wil hem zien!... Ik wil hem beter maken...

Bellemasse *geroerd, zacht maar beslist:* Helaas is dat, op dit moment, zeer moeilijk...

Félie Oh! direct. Hij wacht op me!... *(Zij komt overeind, maar wankelt. Odilon schiet toe. Zij steunt op zijn arm.)* Breng mij bij hem, alstublieft.
(Odilon werpt een vragende blik op de twee anderen.)

Bellemasse *plaatst zich tussen haar en de deur:* U moet begrijpen, lieve mevrouw, op dit moment...

Félie *zet een stap vooruit. Bellemasse gaat niet opzij:* Alstublieft!... Hij wacht op mij, ik weet het zeker. Hij roept mij.

Bellemasse Ah nee! Nee! Het is een belangrijk moment. Hij is net zijn geestelijk testament aan het dicteren. *(Félie, ten prooi aan een dolle angst, slaakt een doffe, wilde kreet. Eveneens in verwarring door zijn uitdrukking corrigeert hij ogenblikkelijk:)* Geestelijk, mevrouw. Geestelijk, dat is niet hetzelfde!

(Achter hem gaat de deur van de kamer die hij wilde versperren, open. De burgemeester komt langzaam naar buiten, stopt, terwijl hij de vinger op de mond houdt om stilte op te leggen. Vervolgens buigt hij zijn hoofd tot zijn kin op zijn borst ligt en spreidt zijn armen een beetje. Zijn houding drukt uit dat het afgelopen is.)

Burgem Het is afgelopen.

De anderen *samen:* Ah?...

Félie slaakt een langgerekte kreet en stort zich de kamer in.

Félie Ik wil hem zien!... Ik wil hem zien!

(Zij is verdwenen. Tot grote verbazing van de burgemeester. Naar de deur gewend, vraag hij:)

Burgemeester Wie is dat?

Odilon Familie.

(De burgemeester doet de deur dicht.)

- Thierry Wel, het testament?...
- Bellemasse Het geestelijk testament.
- Burgemeester *zucht*: Hij heeft niets gezegd.
- De beide anderen *tegelijk*: Hè?
- Burgemeester Helemaal niets.
- Thierry *opeens dreigend*: Wat deed je dan in die kamer?
- Bellemasse *woedend*: Ja!... Je had een opdracht van ons...
- Thierry Voor de dag ermee, opschepper! Wat zei hij?
- Burgemeester *wanhopig*: Geen woord.
- Bellemasse *meteen*: Zweren! Hand in de lucht!
- Burgemeester *beledigd*: Heren, de man die ik de eer heb te zijn, hoeft niet te zweren...(heeft nog nooit gelogen...)
- Thierry Nooit voordat hij beweerde nooit gelogen te hebben!
- Bellemasse Als jij je onttrekt aan de eed, dan komt dat omdat de heer Doem heeft gesproken. En als jij zwijgt, komt dat omdat het idee voor of tegen je pleit, voor of tegen ons pleit!...
- Thierry Voor of tegen, jij gaat niet weg met zo'n bom in de hand.
- Burgemeester Wat voor bom?
- Thierry Het idee van mijnheer Doem.
- Bellemasse Mijnheer Doem zei: « Ik heb een idee », jij gaat op je fluwelen pootjes naar binnen...
- Thierry En nu is hij dood!
- Burgemeester *deze keer buiten zichzelf*: Oh! Jullie gaan me toch niet beschuldigen dat ik hem vermoord heb!
- (De drie mannen kijken elkaar aan, ontsteld over hun eigen geweld.)
- Samen *na enige tijd nagedacht te hebben*: Nee...
- Burgemeester *heel zacht*: Om hem zijn idee te ontstelen? Dat is absurd.
- Thierry Of Doem gebiecht heeft of niet, het gevaar blijft hetzelfde.
- Burgemeester Welk gevaar?
- Bellemasse In deze tijd van verwarring en onenigheid, waarin elke levende ziel een verdachte is, kan een eierzuchtig persoon niet beter doen dan een dode te laten spreken.
(*Beminnelijk wendt hij zich tot Thierry*:) Ja, laten we maar eerlijk zijn, u en ik...
- Thierry *uit de hoogte*: U en ik!
- Bellemasse Gaan we hier van uit, dan vertelt één van ons drieën dat mijnheer Doem *in extremis* een idee had. Direct doet ieder of hij weet welk idee dat is en kiest partij vóór of tegen, kortom, hij scheidt zichzelf een wapen om de oorlog in te gaan!
- Thierry U ja!
- Bellemasse Ik ook, ja! (*Hij begint te oreren*.) Omdat hij zich niet kan herroepen, discussieert de dode niet; daardoor presenteert hij zich zonder zwakte. Hij verordent, hij profeteert. Wie dood is is dood voor een lange tijd...
- Burgemeester *wijzend naar de kamer van Doem, bevestigt*: Ja... Stil!
- Bellemasse ... zo lang dat wij gaan denken dat de dode beschikt over een grote ervaring in praktische zaken. Zou je de onnoemelijke stilte van de graven één woord en één stem geven, dan zou dat inslaan met de kracht en de spanwijdte van een antiek koor, enz.
- Burgemeester *verschrikt*: Daarom, laten we zweren dat we zullen zwijgen, daarom.
- Bellemasse *acht begrijpend*: Oh oh! Ik zal zweren, jij zult zweren, hij zal zweren... Niemand zal zich toch houden aan die eed. (*Tot Thierry die wil protesteren*:) ...Ik ook niet, ik ook niet!
- Thierry Dan is er maar één oplossing...

Léona komt uit de kamer van Doem, doodmoe, gespannen, beduusd van de onverwachtbeid van de gebeurtenis. Ze kijkt nog eens achterom en ondervraagt de getuigen zonder te laten merken dat ze verrast is dat ze bijeen zijn.

Léona Wie is die vrouw?

Odilon Dat is familie. *(Tot de anderen:)* Of niet?

De Anderen *bevestigend:* Familie! Familie!

Léona *een plotse traan:* Zij huilt! Zij huilt en het is besmettelijk.

Bellemasse *zacht, met haar begaan:* Ja, water sleept water mee, het ene woord het andere.

Léona *(tot Odilon, bevend)* Zij heeft zich aan het voeteneind laten vallen, haar gezicht begraven in de dekens...
(Ze gaat zitten, rechtop, met starre blik.)

Burgemeester *Goed gezegd, Bellemasse, het ene woord brengt het andere mee. (Treuwig, tegen Léona:)* Mevrouw, lieve mevrouw, zeer lieve mevrouw... *(Tegen de anderen:)* Of niet? *(Ze knikken.)* Ik zou met u willen spreken over de idee van mijnheer Doem... Vergeeft u mij, het is eigenlijk niet het moment, maar we moeten waken dat anderen met minder scrupules dan wij geen misbruik maken van de gelegenheid om de Idee te vertroebelen. *(Bellemasse kan een applausje bij deze zijn niet onderdrukken, maar doet het dan zonder geluid. In vervoering doet Thierry hem na. De burgemeester die het gebaar zag voelt zich trots en bemoedigd.)* *De gedachte van dode mensen is geen geld voor numismatici. Zij gaat de wereld over als klinkende munt. Er zijn helaas! zoveel valsemunters!...* Wij moeten de potentiële valsemunters van de idee van mijnheer Doem vóór zijn, en onjuiste of belanghebbende interpretaties in de kiem smoren. *(Nieuw applaus in stilte.)*
En om de idee te leren kennen, moeten we de man leren kennen.

Bellemasse en Thierry: Zeer juist, zeer juist!

Burgemeester Niets is gevaarlijker dan een idee te lang voor mogelijk te houden. *(Hij wordt onzeker, slaat zich voor het hoofd)* Neem me niet kwalijk, het was een « lapsus » ! Ik bedoel « voor ogen ».

Bellemasse *gewichtig:* Welnee, welnee! Het was goed.

Thierry Het was goed, ja! Iets voor mogelijk houden! Dat kan heel goed!
(Luid applaus. De burgemeester buigt.)

Burgemeester Een idee voor mogelijk te houden! Wij zullen eerbiedig en behoedzaam te werk gaan. Wij zullen rekening houden met de antecedenten van de aflijvige, zijn leeftijd, de ontwikkeling van zijn karakter, zijn gewoonten en daden in samenhang met de tijd waarin hij leefde, zijn verdringen...

Bellemasse *enthousiast:* Enzovoort.
(Groeiend applaus.)

Burgemeester *Dus, de confidenties die wij met uw welnemen hebben gedaan zullen de belangrijkste hulpbron zijn bij de vervulling van een groot werk voor geleerden, filosofen en vrienden: de man terug te vinden, zijn idee terug te vinden.... gaat naar Léona en berneemt zijn vertrouwde toon:)* Wij rekenen op u, lieve mevrouw... Vandaag niet, nee nee... Dat begrijpen we, wij delen innig... Morgen... Morgen, ja... *(Tegen de anderen:)* Of niet?
(De anderen knikken. De burgemeester gaat weg door de voordeur, samen met en onder krachtig applaus van Bellemasse en Thierry. Eén van de twee doet als laatste de deur achter hen dicht.)

Scène 10.

(Onmiddellijk loopt Odilon naar de fauteuil waarop Léona al die tijd was blijven zitten, starend in de verte. Heeft zij iets gehoord, begrepen?)

Odilon Léona?... *(Hij knielt bij haar, legt zijn hand op haar knie)* Je bent vrij! Vrij!... Wij gaan weg!... Samen.

Léona *kijkt hem aan, glimlacht hem treurig en teder toe, terwijl zij haar hand op de zijne legt:* Jij!... Jij!... Jij!...

Odilon Je ogen staan treurig.

Léona *razend:* Nee! Nee! Ik wil niet!

(Ze pakt zijn hoofd in haar beide handen en kijkt de jongen diep in de ogen. Haar hartstocht breekt los in haastige woorden.) Kijk me aan!... Kijken!... Laat je blik in de mijne rusten; stuw hem met heel de kracht van zijn verlangen!... Zie je mijn blik, hier, aanwezig, sterker. *(Zij lacht gespannen.)* Hou ik van je?

Odilon *drukt haar tegen zich aan:* Ja! Ja! Ik neem je mee!

Léona *met een koortsige blos op de wangen:* Ja jij, jij, je neemt me mee!... Binnen drie dagen zijn we op weg. Aan al deze mensen zal ik zeggen dat ik mijn verdriet ga verbergen. *(Nogmaals lacht zij, dof en kort.)* Wie heeft mij leren liegen, vroeg je. En wie wil dat van me? Ik ben vrij, vrij, maar ik moet liegen. Waarom? *(Dan, lichter, bijna vrolijk:)* Binnen drie dagen? *(Lichter, bijna vrolijk)* Heb je nooit geréisd?

Odilon Nee!

Léona *vertederd:* Ah! jij! Ik heb je dus nog iets te geven, - een hoekje uit mijn kindertijd. Dag, daag, wij gaan weg!

Odilon *verbaasd:* Waarom huil je?

Haar stem had zich inderdaad langzaam naar de klacht gebogen. Zij droogt een traan.

Léona *glimlacht, oprecht:* Niets. Ik weet het niet.

Odilon *zachter:* Hield je niet van hem?

Léona Van wie?

Odilon *verlegen wijzend op de deur:* Hem...

Léona *zucht, laat haar hoofd zakken:* Nee.

Odilon Helemaal niet?

Léona Nee... Misschien is het daarom dat ik huil. *(Hij begrijpt er duidelijk niets van.)* Als ik één enkele dag, vandaag!, van hem gehouden had, zou dat waarschijnlijk beter geweest zijn voor hem en voor mij.

Odilon *plotseling somber:* Luister! Waarom ongelukkig zijn. Je houdt van hem!

Léona *verrast:* Nee, echt niet.

Odilon *koppig, gedreven:* Jij houdt van hem, jij houdt van hem en jij houdt van hem!... Ik heb nog liever pijn dan dat ik jou zie lijden.

Léona *tot tranen bewogen:* Ah! Lieve jij, nee!... Ik lijd niet, ik zweer het je!... *(Zij huilt.)*

Odilon *wanhopig:* Maar waarom huil je dan weer?

Omdat ik geen verdriet heb. *(Snikt in zijn armen.)*

(Alix verschijnt in de deur links.)

Alix *zachtjes:* Léona!... *(De beide minnaars komen overeind, verwaasd. Alix is stomverbaasd.)* Weet jij wie die vrouw is?

Léona *overvallen door de vraag:* Welke vrouw?

Alix Die vrouw die zo huilt en zo gilt in die kamer.

Léona Gilt zij?

- Alix *goed sprekend*: De minnares van mijnheer Doem.
- Léona Herhaal dit.
- Alix De minnares. Ze heet Félie.
- Léona Wie vertelt dat?
- Alix Zijzelf...
- Léona Tegen jou?
- Alix Nee. Zij praat heel hard, het enige wat haar kan schelen is dat hij het hoort.
- Léona Dat wie het hoort?
- Alix De dode!
- Léona Wat zeg je allemaal, stommerd!
- Alix Ze wiegt hem in haar armen om hem in slaap te sussen of om hem wakker te maken.
- Léona **Wakker te maken? In slaap te wiegen? Je bent niet goed snik!**
- Alix **Zij gaat een wonder volbrengen!... Ze heeft al meer tranen vergoten dan welke vrouw ook in voorraad heeft.**
- Léona *stamp* woedend met haar bak op de grond: Alix! Jij bent het die wakker gemaakt moet worden!...
- Alix *wijzend naar de deur*: Ga kijken! Dan hoor je het zelf.
- Léona Hou je mond! Het is niet waar! Of ik ken mijnheer Doem niet!
- Alix Ze houden al tien jaar van elkaar.
- Léona Nee! En verder?...
- Alix Vanmorgen, op zijn werk, toen hij zich ziek begon te voelen, heeft hij haar een briefje gestuurd, het laatste.
- Léona En verder! Verder!
- Alix Ik ben het vergeten...
- Léona *tegen Alix*: Ga aan de deur luisteren. (*Tegen Odilon*:) Jij ook!
(*Op de toppen van hun tenen gaan naar zij naar de deur en luisteren scherp. Stilte. Léona wordt ongeduldig.*) Nou? Wat zegt zij?
- Odilon *korte stoot*: Ik hoor niets.
- Alix Ssst!
(*Zij luistert. Hij ook. Dan zeggen Alix en Odilon de woorden die zij horen na zonder een enkele stembuiging.*)
- Alix « Snoepje... lief poepje..., mijn babiedoetje... »
- Léona *trekt een blik van afgrijzen*: Verder?
- Alix « Zoetje... »
- Odilon en Alix *samen*: « Ze hebben ons van elkaar gescheiden »
- Odilon *gaat alleen verder*: « Gescheurd... onze liefde doormidden gescheurd ».
- Odilon en Alix *samen*: « Nooit meer, nooit meer.. »
- Léona *verbeten*: Vluggen.
- Alix *die luistert*: (*Heel snel*:) « Niemand zal ooit nog mijn gezicht onbedekt zien. »
- Odilon en Alix *samen*: « Alleen jij mag dat, lieve vriend. »
- Odilon *gaat alleen verder*: « Alleen voor jou zal zij oplichten onder mijn sluier, als een lampje bij het graf. »
- Odilon en Alix *samen*: **Lieve, zachte vriend, honderd jaar van je leven zouden haar niet hebben opgebrand.**
- Alix *gaat alleen verder*: *Met stemverheffing*: « En mij laat je verder leven, doedoetje, ik die zo zwak ben zonder jou, verder leven tot waar, tot wanneer? »
(*Ze barst in huilen uit.*)
- Léona *hard*: Luisteren!...
- Odilon « Mijn leven,/ mijn hele leven dat vóór mij ligt,/ is voortaan een woestijn,/ de woestijn van jouw afwezigheid. »

- Léona *geërgerd*: Hè! Hak die zinnen toch niet in zulke slangebeetjes.
- Odilon Maar dat doe ik niet!
- Léona *bijgend, gespannen*: Luisteren! Luisteren!
- Alix en Odilon *samen*: « Mijn lieve vader, mijn groot kind... »
- Alix *alleen*: « Lieve schat... »
- Léona Hou er mee op!
- Alix « Mijn zeer beminde... »
- Léona Ophouden!
- Alix « Mijn lauwe nestje. »
(Plotseling draaien zij allebei om en gaan met het gezicht tegen de muur staan huilen. De mateloze woede van Leone barst nu eindelijk los. Ze ijsbeert door de kamer, met grote snelle stappen.)
- Léona *met een bese en geknepen stem*: Schijnheilige, geniepige gluiperd!... Doem zat in zijn stilte verscholen als een krab onder de rots. Dat gladde voorhoofd van hem was een schub, een schaal. En hoe hij scheef liep. Een mosselkrab. - En haar! Heb je haar gehoord? Spreek je zo tegen mijnheer Doem? Je hebt haar gehoord, ze gaat met de weduwesluijer voor iedereen zichtbaar de straat op!... Ze gaat haar rouw dragen in de zon, zodat de schaduw des te dieper is!... Ah! Nee! Jaag haar weg, jaag haar weg, die schaamteloze teef. Odilon, scheld haar de huid vol en gooi haar naar buiten!... En zweer mij dat ze niet zo gesproken heeft, dat jullie gelogen hebben, gelogen! *(Ze stopt buiten adem, wenkt Odilon om te blijven. Korte stoot:)* Wacht!... Wacht... *(Ze staat rechtop, geconcentreerd.)* Zij zou een wonder doen, ja! Wacht! Met mijn voet vertrap ik de bloemen die haar tranen doen opschieten. Wacht. *(Zij heeft belevingsvol, maar is desondanks meester over zichzelf.)* Ik zal haar temmen. *(Met een vreselijke dreiging in de glimlach:)* Alix, ga de kamer in daar en zeg haar dat ze hier komt. Sleur haar hierheen! Mevrouw Doem wil haar zien, haar spreken.
- Alix *zacht*: Ga zelf maar die kamer in.
- Léona *heftig, is zij bang?*: Nee nee! Ik wil met haar alleen zijn!
(Alix gaat de kamer uit om Félie te halen. Léona wendt zich meteen tot Odilon, haar glimlach verraadt dat ze niet op haar gemak is.) Ah! Huilebalk. Wat heb je je beet laten nemen!... Zo spreekt toch niemand tegen mijnheer Doem? Tot ziens! Tot ziens, jij. Laat me alleen met haar.
(Ze neemt hem mee naar de voordeur.)
- Odilon Vanavond, Léona, vanavond zien wij elkaar.
- Léona *met vuur, als om revanche te nemen*: Ja ja ja, vanavond, hier, ja ja, vanavond! *(Dan ineens, kort en goed:)* Nee! *(Dan, vermoeid:)* Nee, ik heb niets zachts meer in mij om te geven, en ook niet om te nemen. Ga nu. *(Zij hoort voetstappen. Zij kan hem nog net met een vage glimlach naropen:)* Tot ziens, jij!
- (Hij is weg. Alix komt binnen, ondersteunt Félie, die wankelt, met slappe armen, de kin op de borst. Léona gaat snel vóór haar staan, op drie passen afstand. Met een tedere stem:)* Félie!... *(De jonge vrouw heft langzaam haar hoofd, stomverbaasd in haar immense smart. Léona glimlacht droef naar haar.)*
 Arme, arme Félie. Zij loopt op haar toe en drukt haar zachtjes tegen zich aan, slaat haar armen om haar heen. De ander leunt zwaar met het voorhoofd op de schouder van Léona, die tegen haar mompelt met een van medelijden doortrokken stem: Ja, ja, wij zullen samen aan hem denken.
(Alix ziet deze scène aan.)

2e Bedrijf

Scène 1.

(Zelfde decor. 's Ochtends, twee dagen later. Alix komt door de deur rechts-vóór om de luiken open te doen in de achterwand.

Zodra het licht het huis binnenvalt, verschijnt Odilon achter het raam.)

Alix *maakt een licht terugtrekkende beweging:* Ah! Jij bent het. Nu al. Je ziet eruit alsof je zó van het land komt, met dat gezicht van je. En je aankondigen met kuchen, schrapen, spuwen.

Odilon Twee nachten loop ik al doelloos om het huis.

Alix Waarom?

Odilon Er kwam licht door de luiken. Wie was er wakker?

Alix Ik niet.

Odilon Zij?... *(Alix geeft geen antwoord.)*

Slaapt Léona nog?

Alix *begeeft zich naar rechts:* Laat haar met rust.
(Ze is weg door de deur die open was blijven staan.)

Odilon *buigt door het raam naar binnen, roept haar vergeefs terug:* Alix! Alix!... *(Teleurgesteld mompelt hij:)* Gladde aal! *(Hij klimt door het raam, wacht. Alix komt terug, ze houdt een grote bos oranjebloesems onder een glazen stolp met een sokkel van hout en fluweel voor zich uit.)* Wat is dat?

Alix Ouwe rommel: de oranjebloesem van haar bruiloft. Je gelooft het niet, maar Léona is als maagd geboren.

Odilon En jij, jij crepeert als maagd.

Alix Juist, als ik niks mooiers ontmoet dan jou. Pak de stolp er eens af. Zet hem daar maar neer. *(Hij geboorzaamt. Zet de stolp op een klein tafeltje in het midden.)* Dank je wel. *(En gooi het boeket maar naar buiten, in de rivier.)* Hier, gooi dit *(de bloemen)* maar uit het raam.

Odilon *met het boeket in de hand:* Doe het zelf maar.

Alix *pakt het boeket uit zijn hand en gooit het uit het raam:* Vandaag durf je nog geen takje in het water te gooien, twee dagen geleden wou je nog een hele boom omver hakken.

Odilon Welke boom?

Alix *(achteloos, terwijl zij de stolp weer op de sokkel zet:)* Je wou je toch in de steengroeve verstoppen, op een avond dat het regende en daar wachten...

Odilon *geschrokken:* Hou je mond! *(Hij is zeer verwonderd.)* Zegt zij alles tegen jou?
(Alix antwoordt niet)

Alix *nog steeds simpel en kalm:* Je wordt er niet graag aan herinnerd, hè?

Odilon *bars:* Misschien niet, maar ook niet dat hij precies op die dag moest doodgaan. Men sterft door een kogel, niets is natuurlijker. Maar als ook een bedoeling doden kan verandert alles.

Alix *kijkt hem aan:* Hoezo alles?

Odilon *verlegen:* Onze verhoudingen...

Alix *verbaasd:* Met Léona?

Odilon Nee, nee! Met de doden natuurlijk. *(Om het af te breken:)* Wat ga je doen met die stolp?

Alix *langs de neus:* Wij ruimen op...

Odilon *bevrijd:* Ja!... Ah, wij gaan weg.

Alix Die ander, Félie komt hier wonen. Haar bagage is al aangekomen. De kamers worden opnieuw verdeeld tussen hen en mij...

Odilon *ongerust:* Maar wij gingen toch weg vanavond? *(Opnieuw zwijgt Alix.)*

Alix *onderweg om rechts af te gaan: Het huis krijgt een opknapbeurt....*

Odilon *En jij blijft siberisch bij elke beurt!...(Hij wordt woedend, grijpt haar schouder, haar arm)* Gaan we niet weg? Hé, gaan we niet meer weg?

(Langzaam heeft zij haar arm naar voren gebracht, het hoofd gebogen, dan bijt zij de jongen geniepig in de hand. Hij schreeuwt van pijn en laat haar los.) Jij teef! Jij, razende teef!

Alix *loopt heel rustig door naar de kamer rechts: Ík weet nergens van. Ik doe wat me gevraagd wordt.*

Odilon *razend, met haar meelopend: Goed! Dan ga ik naar haar toe. Zij gaat me antwoord geven.*

Alix *draait zich om bij de drempel: Hola!... Je bent hier niet thuis, jongeman.*

Odilon *het hoofd laag: Laat me door of ik geef je...*

Alix *zacht: O, ik ben nooit bang.*

(Odilon springt naar haar toe, pakt haar beet, trekt haar naar zich toe, schudt haar flink door elkaar, slingert haar de kamer in. Zij geeft een scherpe gil) Mijnheer Doem!... Mijnheer Doem!...

(Odilon rent terug, richting voordeur, lam van schrik.)

Odilon *mat: Hè?... Wat?...*

(Zij gaat weg alsof er niets gebeurd is. Hij volgt haar met de ogen en mompelt:) Gladde, glibberige aal.

Scène 2.

(Voordat ze de kans krijgt om weg te gaan, is Léona daar, op haar hoede, beslist. Ze draagt een peignoir met een versiering van golvende twijgen en bloemen.)

Léona *blij verrast*: Ah, daar ben je. Dag jij.

Odilon *barst los in woede*: Wat ben je allemaal aan het doen? Na al die beloftes, die voorbereidingen! Gaan we niet meer weg?

Léona *kijkt hem een ogenblik aan en draait hem dan de rug toe. Zij richt zich tot Alix:*) Waar is zij?

Alix Naar boven, naar haar kamer.

Léona Is zij vannacht op gebleven?

Alix Tot de vroege morgen. Nu slaapt zij.

Léona *loopt op en neer, haar oog schittert, een vreemde glimlach op haar lippen*: Zelfs het grootste verdriet kan slapen!... **Ben ik niet sterk, soepel, waakzaam, beslist, aha, beslist? Geen moment geslapen: nooit hebben mijn zwakke oogleden zich kunnen sluiten bij het vuur van mijn ogen!... Nog geen knippering!... En nu ben ik hier: gevoed door mijn haat!... Ik ben klaar wakker.** (*Zij lacht, en ziet plotseling de lege stolp op de tafel. Ze verbleekt.*) Waar zijn de bloemen?

Alix *glimlachend*: Die drijven in het riet.

Léona *razend*: In het riet? Heb je ze weggegooid?... Begrijp jij dan niets? Heb jij dan een kop van karton zoals hij daar (*blik richting Odilon*)? In het riet! Wat denk je dat zo'n lege stolp voor Félie betekent! Ik wil mijn huwelijksboeket hier tentoonstellen! (*Alix huilt, het hoofd omlaag.*) Ga vragen in het dorp, ik wil zo'n zelfde boeket. Elke grootmoeder heeft er een op zolder. (*Alix wil weggaan, dan roept Léona haar terug.*) Nee. Wacht. Doe het straks maar. (*Dan gaat ze naar Odilon, iets milder.*) **En jij, ben je nu in staat naar iemand anders te luisteren dan jezelf?...** Jij, druktemaker! (*Klip en klaar:*) Nee, wij gaan niet weg! Nog niet. (*Dan, vurig:*) Maar wel gauw, wel gauw!

Odilon *somber*: Hou mij niet voor de gek.

Léona *heftig op hem insprekend*: Ik hou van jou en je zult het weten ook! Ik ben er nog beduusd van! Sedert ik van je hou, zie ik 's nachts alleen maar jouw gezicht voor me, **je zware wenkbrauwen, de mooie vorm van je neusvleugels, je scherp getekende mond!** Het is alsof ik mij mijn eerdere goden niet meer voor de geest kan halen. (*Zij lacht.*)

Odilon *wijkt niet*: Waarom moet Alix hier blijven?

Léona Om de weg in de gaten te houden. (*Het is een bevel dat Alix meteen opvolgt. Ze gaat op de uitkijk staan bij het raam naast de voordeur.*) Ik wil niet dat ze ons samen alleen treffen.

Odilon Vroeger nam je niet zoveel voorzorgen!

Léona Toen was ik ook nog geen weduwe! (*Ze lacht opnieuw.*) **De mensen zouden kunnen denken dat ik redenen had, dat mijn man te koud was...**

Odilon *brutaal*: Vandaag ook?

Léona ... of dat hij zijn nederlaag accepteerde. Vandaag de dag wordt van mij een trouw verwacht die hij zelf niet meer durft beloven! (*Haar lach klatert.*)

Odilon *komt vlak bij haar staan, dan zachter, gekweld*: Jij staat hier voor me, maar ik weet niet meer of deze mond die praat en lacht dezelfde is waarvan ik de warme holte heb geproefd!... Als ik niet gedroomd heb, stuur Alix dan weg.

Léona *snijdend*: Nee!

Odilon *stap vooruit*: Jaag haar weg of ik kus je waar zij bij staat!

Léona *wijkt naar achter*: Niets, geen kus, geen aanraking, geen enkel teder woord, geen zachte blik! Ik moet haten! Niets dan pure, naakte haat. **Als de lucht boven de gletsjer.**

Odilon Goed, dan vindt niemand ons samen hier.

- (Hij snelt naar de deur; zij springt vóór hem.)
- Léona Blijf hier. Ik hou van jou, lomperd! Ik hou van jou, sukkel, evenveel als ik haat. Nee, je hebt niet gedroomd. Ik hou evenveel van jou als ik hen haat, hun intialen branden in mijn hart!...
- Odilon *wil voorbij*: Je bent bezeten!
- Léona *de passie van haar glimlach op de lippen*: Ja!... Ik ben gespleten in zwart en wit.
- Odilon Hoe lang blijf je zo doorgaan?
- Léona *de passie van haar glimlach op de lippen*: Tot de dag van mijn wraak!... Blijf hier, domoor!
- Odilon En daarna? Wat ga je daarna doen?
- Léona *plotseling kalm, simpel*: Daarna gaan wij samen weg, jij, ik, en Doem.
- Odilon *is ongerust. Hij twijfelt plotseling of Léona goed bij haar hoofd is. Met zachtheid stelt hij zijn vragen*: Met wie, mijn kleine Léona? Met wie samen, zeg je?
- Léona Met z'n drieën, Doem, jij, en ik.
- Odilon *ontroerd*: Met z'n drieën? En waarheen dan wel, mijn kleine Léona?
- Léona *de ogen in de verte*: Maakt niet uit! Wij gaan lange reizen maken met hem!
- Odilon *met grote angst*: Alix!!
- Léona *haalt haar schouders op en lacht opnieuw, zenuwachtig*: Domoor! Nee, ik ben niet gek. (Dan, met bedekte stem, en uiterste intensiteit:) Luister! Luister! (Wacht nog even voor ze begint) Hij sprak weinig, en dan nog met een vlakke stem. Elke godganse avond van ons leven zat hij in dezelfde fauteuil. 's Zomers rustte het licht van de zon tot laat in de avond op zijn voorhoofd, je kon er de uren op aflezen als op een zonnewijzer. (Zij lacht.) 's Winters slorpte dat voorhoofd, dat gladdede voorhoofd, het licht van de lamp op en verspreidde het gelijkmatig om zich heen als een matglas, met dezelfde kalmte, dezelfde vertrouwdheid! (Onverwacht geeft zij een schrille, verscheurende kreet als door een dolk gestoken.) Ah!!! (Odilon verstijft van schrik. Léona kalmeert hem met een handgebaar. Ze bijgt en beheerst zich smartelijk.) Luister! Zijn witte haverhout-handen hadden een kolkende oceaan in oktober nog tot bedaren gebracht!... Maar niet mijn hart! Mijn lijf niet! Zijn ogen hadden dezelfde tamme eerlijkheid als een briefje van tien! Leefde hij wel? Hij overleefde, daar, op zijn post!... (Zij kan zich niet meer inhouden. Hees schreeuwt zij:) Haat! Haat! Help!
- Odilon *legt zijn hand op haar mond. Uitzinnig*: Schreeuw niet zo! Je blijft er nog in!
- Léona *worstelt zich los. Beent door de kamer*: En toch was zijn stilte boordevol geschreeuw, te vol voor onze oren. (Zij komt weer bij Odilon. Zij lacht, maar zonder medelijden met zichzelf. Dan, lager, langzaam:) Nu ligt hij daar. Daar. Plat, horizontaal, ondoordringbaar, aan zijn karkas geplakt. En toch! Hij heeft me zo bedrogen dat ik me verbeeld dat hij nog bezig is, stiekem.
- Odilon Laat hem aan zijn dood!
- Léona Wie is dood? Hij, die mij ontsnapte waar ik bij was, en een pop achterliet?
- Odilon Jij bedroog hem ook!
- Léona *driftig*: Dat lieg je!
- Odilon Met mij!
- Léona Dat is geen bedriegen! Ik, ik deed het zonder masker! (Ze lacht triomfantelijk.) En hij, hij zag niets. Ik dacht dat het onwetendheid was. Maar het was afstand, hooghartigheid, misprijzen!... Hij ging vroeg naar bed en snurkte meteen. Ik ging het huis uit. Onder de sterren liep ik, of in de mist, rillend van angst, maar niet de angst die van de nacht in de bossen kwam of van de verlaten velden! Wat ik zocht wist ik niet, wist ik pas als ik het vond!... (Ze lacht.)
- Odilon *vlak bij haar, dreigend*: Wat vond?
- Léona *schreeuwt hem in het gezicht, met hartstocht*: Een man! Een man! Een man!...
- Odilon Ah! (Hij heft zijn vuist om haar te slaan.)

- Alix *bij het raam, naar hen toegebogen, bleek, sissend:* Ja, sla d'r, sla d'r!
(*Haar tussenkomst heeft het tegenovergestelde effect. Odilon houdt zich ineens in, ploft in een fauteuil (de grote) en blijft daar zitten, gebogen, zijn gezicht in zijn vuisten.*)
- Léona *in de richting van Alix, koel:* Hij heeft geen aanmoedigingen van jou nodig.
- Alix *glijdt snel naar haar toe, ontsteld:* Vergeef me, Léona!... Vergeef me.
- Léona *striemend hard:* Terug naar je raam! En houd je stomiteiten voor je! (*Haar lach treft. Verschrikt deinst Alix achteruit. Met een ruk loopt Léona naar de fauteuil waar Odilon in zit en buigt zich over hem heen. Zij spreekt langzaam en zachter.*) Goed, dan zeg ik de rest ook. Als je van mij houdt, zul je nog meer van mij houden. Denk je nou echt dat jij de eerste bent die mij vastgenageld heeft? Eén begerige blik, één blik van een passant, die jong was en sterk, en mijn bloed schoot in brand als een sloot vol olie! (*Staat op, lacht*) Dat ik de hooioppers niet in brand heb gestoken! (*Ze hamert op elk woord.*) Maar mijn man heb ik niet bedrogen! **De deur sloeg dicht, bij mijn vertrek, bij mijn terugkeer. Hoorde hij het? Als hij me gevolgd was, zou ik mijn hoofd niet hebben omgedraaid. Ik zou gaan...**
(*Weer haar wrede lach.*)
- Odilon *met zijn tanden op elkaar, zonder zijn gezicht te laten zien:* Hoer!
- Léona *naar hem toegebogen, slecht:* Vaak kwam ik 's ochtends thuis, mijn kousen drijfmat tot aan de jarretels, met een bed van zand op mijn rug! Hoe had ik kunnen ontkennen? Maar hij, hij sliep! Hij snurkte! **Het geronk van zijn slaap sloeg als een meikever tegen alle hoeken van de kamer!**
- Odilon *mompelt:* Hoer.
- Léona Ik heb mijn man niet bedrogen; ik deed niets in het verborgene. Ik hield slechts van de liefde zonder gezicht, zonder naam. (*Opnieuw razend*) Hij, hij, hij hield van Félie, van Félie en geen ander!... Ja ja, hij hield in het geheim van haar. Zij hadden samen kozenaampjes, krols gekoer, gelispel, gekreukelde bloempjes van papier!... « Kokotje... Doedoe.. » Wie zegt dat nou tegen mijnheer Doem? En wie geeft er nou zulke antwoorden? Hij dus, hij! En ik, ik heb alleen de bedrieger, de verrader, de huichelaar gekend.
- Alix *bij het raam:* De burgemeester komt er aan. Hij heeft het sluikeggetje genomen.
- Léona *vervolgt:* Van jou hield ik ook niet. **Ik houd nauwelijks twee dagen van je, twee dagen, vanwege een paar woorden die van buiten ons kwamen, maar met de kracht van een bevel. Twee dagen!** (*Ze staat op, zegevierend.*) Ah juist! Ik moest van je houden, voor mijn wraak. Ik had deze liefde nodig als tegenwicht voor mijn afschuw.
- Odilon *opgelucht in haar richting gelopen:* Léona!... Kom hier! Laat me jou tegen mij aandrukken, ik vergeef je alles!
- Léona *deinst onmiddellijk achteruit en, met bittere spot:* Vergeef me ook dat ik van je houd! In twee dagen tijd was je nooit mooier en groter!
- Alix Hij heeft twee mannen bij zich. Hij wijst naar ons huis.
- Léona *tegen Odilon, bijna smekend:* Alsjeblieft, heb een beetje geduld met me. (*Zij is nu zeer dicht bij hem en zegt heel zacht tegen hem:*) Ja, ik hou van jou, en het is voor de eerste keer. (*Hij maakt een beweging. Zij stopt hem.*) Ssst! (*Met haar brede glimlach:*) Luister. Eerst moet ik mijnheer Doem losrukken van Félie. Ik sleur hem los uit haar hart, haar ziel, uit haar herinnering. Hij is van mij. Ik wil hem helemaal voor mij. En dan ga ik hem bedriegen, op mijn beurt, met jou van wie ik hou!
- Alix De burgemeester is bijna bij de voordeur.
(*Léona kijkt haar aan en vlucht op een bolletje naar rechts en verdwijnt door de deur.*)
- Odilon *direct tegen Alix:* Alix, je zegt hier niets over, tegen niemand, hoor je?
- Alix Schaam je je dat je van haar houdt?
- Odilon Ik wil niet dat iemand haar in verlegenheid brengt. Zij is niet slecht, lieve Alix. Beloof me dat je niets zegt en je krijgt iets van me.

Alix *op effen toon*: Geef jij ook al cadeaus? (*Dan!*) Goed. Kus me.

Odilon Als je wil!...

Alix Nee! Als jij wil!

Odilon Ja, Alix. Ja. (*Maar jij moet me zweren dat je deze afschuwelijke bekentenissen nooit aan de grote klok zult hangen.*) Maar zweer dat je hier niets van verder vertelt.

(Hij wil haar op de wang kussen. Zij maakt zich los, kijkt hem aan met een glimlach.)

Alix *zoetsappig*: Je moet met je kus mijn mond op slot doen. (*Zij gaat op hem toe met geopende mond. Op het moment dat hij haar wil kussen wendt zij haar gezicht af, trekt een grijns van walging, spuugt op de grond en loopt langs hem heen.*) *Als het zo moet gaan, zwijg ik nog liever dan dat ik spreek.*

Scène 3.

Zij loopt naar de voordeur, maakt hem open. De burgemeester komt binnen, in het zwart gekleed, rood aangelopen, zwetend, hijgend.)

Burgemeester Goedendag! Ik ben het. Wat ons nu is overkomen, ongelooflijk, een catastrofe. Neem me niet kwalijk, Odilon, de emotie..., ik zwem.... Vervelend om zo te zweten in je zondagse kleren. *(Hij loopt terug naar de drempel, praat tegen iemand die buiten staat.)* Een ogenblik, alstublieft. Ik kom zo. *(Hij komt terug.)* Merkwaardig wat er nu is gebeurd!

Alix *zacht:* Staat het gekkenhuis in brand?

Burgemeester *verschrikt:* Nee toch?

Alix Het ziekenhuis, het stadhuis?

Burgemeester *met grote ogen:* Wat vertel je me nou?

Alix Niets. Ik zoek...

Burgemeester *verontwaardigd:* Alix! *(Dan, opgewonden:)* Meisje, speel niet met vuur, ik bedoel: met woorden. Want ik weet het nu heel zeker. Ik weet nu dat zo'n zinnetje als daarnet genoeg is om ook in werkelijkheid een hele brand te ontsteken. Ik zeg: in werkelijkheid. Kijk... *(Wil beginnen te vertellen, bedenkt zich, snelt naar de voordeur. Hé, jullie daar, ga maar vast naar de keuken, - ja daar! Vraag maar wat te drinken, ja! (Hij komt terug, en gaat verder tegen Alix:)* Ik heb twee zwervers bij me. Wil jij ze wat wijn geven? Maar je hoeft je niet te haasten, hoor, hun dorst wordt er alleen maar erger van. Is mevrouw Doem, is weduwe mevrouw Doem al wakker. Ik moet haar spreken. *(Tot Odilon:)* Het ergste is...

(Léona komt binnen, ernstig, bedroefd, geheel in het zwart gekleed.)

Burgemeester *zeer onder de indruk:* Goedemorgen mevrouw, lieve mevrouw... *(Alix gaat stilletjes door de voordeur naar buiten. Je ziet haar buiten langs het raam gaan. Even houdt ze in, buigt haar hoofd naar binnen en terwijl de burgemeester met zijn rug naar haar toe staat te spreken, steekt zij haar tong uit naar de stomverbaasde Odilon. Zij verdwijnt. De burgemeester, bedeesd:)* Helaas, mevrouw, moet ik u een pijnlijk, een afschuwelijk bericht brengen.

Léona *met een vermoeid, treurig gebaar van berusting:* Wat kan er mij nú nog overkomen?

Burgemeester *flink opgelucht:* Ja, ja natuurlijk. Na het ongeluk dat u zo onrechtvaardig heeft getroffen!... Dank u, ik ben alweer iets opgelucht. *(Plotseling:)* We hebben geen lijkbidders! *(Léona kijkt hem onthutst aan. Hij verzeekert:)* Geen één. Niet één lijkwagen, niet één doodgraver.

Léona En nu?

Bellemasse *komt aanbollen:* Wat hoor ik, is het gemeentepersoneel in staking? *(Hij ziet Léona.)* Oh, neem me niet kwalijk!... *(Hij maakt een zeer diepe buiging voor haar. Dan, doordrenkt van respect vraagt hij haar zachtjes:)* Ben u al op de hoogte?

Burgemeester *kniek:* Ja.

Bellemasse *gerustgesteld:* Oh goed!...

Burgemeester *tot Léona:* Ik had u gewaarschuwd, mevrouw, dat het gevaarlijk is een idee buiten te laten lopen zonder leiband, zonder meester. Van het eerste moment af haalt zij kuren uit!... Iedereen wil er zijn naam aan verbinden, ze vechten er om. Mijnheer Doem is wit en zwart en blauw en rood!

Bellemasse *met trots:* Maar uiteindelijk zijn we er toch uit!

- Burgemeester *verontwaardigd, maar zonder stemverheffing*: Hou toch eens je mond, bemoeial!
- Bellemasse *woedend*: Bemoeial! Tegen wie denk jij dat je 't hebt, blinde mol!
- Burgemeester *kijkt om zich heen, en terwijl hij de weduwe een knipooog geeft, zegt hij op zwaar berispende toon*:
Mijne heren!...
- Bellemasse *heel zacht, om zich te kalmeren*: Grote null!
- Burgemeester *tot Léona*: De oude twisten zijn weer opgelaaid, en hebben de kop weer opgestoken. Je zou kunnen zeggen dat mijnheer Doem gestorven is als bloeddonor ervoor!.... Er is gevochten in de dorpen. De onrust slaat over op de hele streek. Iedereen eist het recht op om de idee van wijlen mijnheer Doem uit te mogen leggen. Het is onze schuld, mevrouw, ja, maar gedeeltelijk ook de uwe. De mijne was dat ik, getuige van de onrust die zich aan het verspreiden was over de hele streek, tegen het publiek geschreeuwd heb: "Dit is een waarlijke epidemie!" Ja mevrouw, 'epidemie' was het woord dat ik heb gebruikt. En negenduizend inwoners hebben het van mond tot mond aan elkaar doorgegeven!... En daarmee was een nieuwe interpretatie geboren: de mensen zijn nu van deur tot deur aan het vertellen dat mijnheer Doem aan een besmettelijke ziekte is gestorven, aan een soort pest of cholera! *(Op een toon van diep medelijden)*: Huil, arme vriendin, huil maar gerust: scherpe pijnen als van een bevalling zijn het moeilijkst door te komen. *(Léona geeft geen krimp, blijft onbewogen)*. Want u heeft gisteren hem daar geantwoord... *(Hij wijst in de richting van Bellemasse)*.
- Bellemasse *woedend*: Hem daar? Ik heet Bellemasse, kaffer!
- Burgemeester *ontsteld, naïef*: Bellemasse Kaffer?
(Léona houdt haar zakdoek voor haar gezicht, - huilt zij, of lacht zij? Odilon moet lachen of hij wil of niet)
- Bellemasse *schreeuwt*: Ik, Bellemasse! Jij, kaffer! *(Hij haalt zijn schouders op en zegt minachtend)*: Eendagsvlieg!
- Burgemeester *gechoqueerd, veegt zijn voorhoofd af. Dan*: Pardon, mevrouw... *(Dan vervolgt hij)*: U heeft, namens mijnheer Doem, aan Bellemasse en Thierry geantwoord dat ze gelijk hadden in hun uitleg van de idee. Van dat moment af had elk van beiden het recht te beweren het idee van de overledene te hebben geërfd. *(Bellemasse knikt instemmend)*. Evenwel... *(belangrijk moment)* heeft Thierry, nu hij gelijk heeft, de idee op het politieke vlak doorgezet. En daar hij de profeet is van het Grote Bezuinigen is, u weet wel: besparen, de broekriem aanhalen, salarissen verlagen, heeft het gemeentepersoneel gereageerd met een algemene staking. Wij hebben geen lijkbidder, geen doodgraver, geen lijkwagen!
- Bellemasse Wij blijven zitten met een dode.
- Burgemeester *zeer tevreden met Bellemasse, zegt hij tegen hem*: Maar ik heb maatregelen genomen. In de gevangenis weten ze hier allemaal niets van, natuurlijk. Ik heb twee gestraften uit hun cel gehaald, van wie in elk geval vast staat dat het geen bangeriken zijn. Ik heb ze wat zakgeld beloofd en ook de vrijheid, als ze onze man ter aarde willen bestellen met behulp van een brancard. Op dit moment drinken zij een glaasje wijn in de keuken. *(Tegen Léona, met spijt)*: Het is mij een smartelijke plicht. Om schandaal te vermijden moeten we weg zijn vóór de luiken open gaan!... Temeer omdat verschillende dorpen elkaar de eer betwisten de geboorteplaats van de betreurde te zijn. Hij is in dit huis geboren, dat zweer ik; ik heb het in het geboorteregister nagekeken. Maar wie weet waartoe politieke ijver leiden kan?!... *(Tegen Léona, zacht)*: Zal ik hem dan maar meenemen?...
- Léona *loopt door de kamer, haar zakdoek voor de ogen*: Ja. Doe het. Haal hem maar weg. Doe maar!
(Ze loopt snel. De drie mannen steken hun armen uit als om haar te helpen, te leiden, te zorgen dat

ze niet tegen de zetels aanloopt. Maar ze gaat in een fauteuil zitten, nog steeds haar gezicht verbergend. De burgemeester komt achter haar staan.)

Burgemeester *over haar heen gebogen, ontroerd:* Mevrouw, ik begrijp uw verdriet: geen lijkdienst, geen lange stoet, geen reünie van vrienden na afloop, geen lijkrede. *(Zij reageert niet. Hij maakt zich los.)* Goed, ik haal hem weg. Odilon, wil jij mij gezelschap houden? *(De rest van deze scène is snel ten einde. Nee. Op het moment dat hij de deur uit wil gaan, bedenkt de burgemeester zich en loopt in de richting van Bellemasse.)* Het ergste was, weet je nog, dat onze spoorwegwerker zweerde dat hij een groet had uitgebracht op het stoffelijk overschot dat voorbijkwam op een brancard.

Bellemasse *getroffen:* Dat klopt, eergisteren. Is dat niet vreemd!...

Burgemeester *Nee!... Dit dronkemansvisioen stond mij voor ogen toen het erom ging de minst slechte oplossing te bedenken. Maar morgen, wie zal morgen kunnen weerleggen dat hij het was? Zo gaan die dingen nou.*

(Hij verlaat snel het vertrek, met Odilon. Samen passeren zij het raam links van de voordeur.)

Scène 4.

(Stilte. Bellemasse merkt dat hij alleen is met Léona. Hij is er aangenaam door verrast.)

Bellemasse *aangedaan*: Léona! Ja ja, wij zijn alleen. Ach, ongelooflijk! *(Snel, bevend loopt hij op Léona toe.)* Ik ben het, hier, Blaise, alleen met jou alleen, Léona, sinds de zwarte dag dat je mij meedogenloos hebt afgewezen!... Dit is geen verwijt: jij voelde je verraden en daar leed je onder. Ah, wat jij geleden hebt, arm hartje!... En voor mij braken er twee dagen aan van totale ontreddeering. En hoeveel staan er mij nog te wachten? Schaamte belette mij te schrijven, dat begrijp je. Maar toen stond daar ineens Alix voor me, jij had haar weggejaagd. Is dit alleen maar uitstel, als een gevolg van omstandigheden, of mag ik eruit afleiden, Léona, dat zij mij van blaam gezuiverd heeft en dat jij weer recht zult doen aan mijn onschuld?

Léona *(Glimlacht melancholiek)* Jij!

Bellemasse *lacht*: Niet morgen, niet later! Als ik mijn hoofd moet verliezen, laat het dan maar meteen gebeuren! Vlug, dat ze me opsluiten in het krankzinnigengesticht! Ik wil, ik wil voor altijd geslagen zijn door die vreugde!

Léona Wees verstandig!

Bellemasse *bouwt plotseling in, verstijft, kijkt haar dronken aan*: Léona!

Léona Kijk niet zo naar me! We moeten geen aandacht trekken, niet met de ogen, niet met gebaren, zelfs niet met de stilte!

Bellemasse *hoort niets, begrijpt niets*: Léona! Léona! Léona!...

(Hij wil naar haar toegaan, maar Alix komt terug door de voordeur. Léona laat Bellemasse aan zijn vervoering over, schiet naar Alix, grijpt haar bij de pols, sleurt haar terzijde. Met een geweldige en meeslepemde vreugde.) Ik had wel kunnen schreeuwen net, pal in hun gezicht!... Alix! Alix! Dank zij de bezetenheid van mijn wraak smaak ik een fantastische vreugde! Geen lijkdienst, geen rouwstoet achter de koets! Félie zal deze morgen niet op straat gaan in het zwart, door het dorp, voor iedereen zichtbaar, grauw als een spook, zij zal niet in haar zakdoek bijten onder haar sluiert!

Bellemasse *van verre, in extase*: Léona!...

Léona Weggeslagen zijn de pilaren onder haar wanhoop! Zij valt boven op haar, als een laf en vormeloos doek, en zij stikt eronder. Ga het haar meteen zeggen. Geen lijkdienst. Gauw!
(Zij begeleidt Alix tot de deur rechts.)

Bellemasse Lieve engel!...

Léona *nu Alix vertrokken is, komt ze terug bij Bellemasse*: Mijn vriend, het uur is niet geschikt, noch voor bekentenissen, noch voor beloften.

Bellemasse Ah! Dan doe ik ze aan mezelf. *(Hij verandert van toon.)* Léona, nu je vrij bent, zullen alle dandy's uit de streek je ten huwelijk vragen. Allemaal. En terecht.

Léona Dank je, mijn vriend.

Bellemasse Ik zou niemand vergeven die je niet genoeg bewonderde.

Léona Dank, dank!...

Bellemasse Maar ik ben er ook...

Léona Jij, jij!

Bellemasse Ik zou je niet waardig zijn, als ik de strijd niet aanging met mijn rivalen op leven en dood. Daaraan zul je mijn dapperheid af kunnen lezen, en mijn intens verlangen je te veroveren...

Léona Jij!

Bellemasse Die uitslovers van een Odilon en Thierry proberen om het hardst bij jou in het gevele te

komen... Ik ben niet bang voor ze, aangezien hun eigendunk niet te verdragen is, en al helemaal niet omdat ze mij in zekere zin verachten...

Léona *zeer verbaasd*: Odilon?

Bellemasse Ja ja, Odilon. Ja, dat weet jij niet: daar ben jij te bescheiden voor, te onschuldig, te trouw, maar sedert een paar dagen is hij hier niet meer weg te slaan. Op dit moment staat zijn universum geschreven op de contouren van je uiterlijke gestalte.

Léona *protesteert*: Oh!

Bellemasse Ik zeg 'uiterlijk', want hij heeft geen ziel. Geen spat, niets. Hij probeert wat teder te doen, als ik mag oordelen naar zijn onhandigheid. En Thierry...

Léona Thierry is getrouwd...

Bellemasse Eh!... Maar wat zou hij graag scheiden!

(Zeer voldaan.) Maar ik heb nagedacht. Wat denk je, zou mijnheer Doem in een scheiding hebben toegestemd?

Léona Nee, ik ben er het bewijs van.

Bellemasse *trionfeert*: Ah! Dat wist ik! Precies! Wel, ik schrap de scheiding uit de wet en ik trouw met je. Is de scheiding eenmaal afgeschafft, en Thierry uitgeschakeld... En met een paar vervolgmaatregelen die de onlosmakelijkheid van het huwelijk garanderen zal ik ervoor zorgen dat jij verlost bent van Odilon. En dan trouw ik met je! *(Hij verbeft zijn stem.)* Ah! Wij bouwen samen aan een schitterend bouwwerk! Precies zoals de paleontoloog bij het zien van een splintertje bot het hele skelet van een mammoet of een plésiosaurus kan reconstrueren, zo is voor ons de kleinste zekerheid al humus voor de grote organische idee! En ondertussen kunnen Thierry en ik samen *(wordt lyrisch)* over onze verschillen heenkeken, en samenwerken aan het publiek maken van de organische idee van mijnheer Doem.

Léona Luister, ken jij Félie?

Bellemasse *in volle vaart*: Je zei: "Julie hebben allebei gelijk." Zojuist hebben Thierry en ik onze punten van overeenkomst onderzocht, onze plussen en minnen, de voors en tegens enzovoort, enzovoort...

Léona Die jonge vrouw....

Bellemasse Wij zijn akkoord over het doel! Het zou een ernstige vergissing zijn als we bleven steken in een blinde oppositie ten aanzien van de middelen ter uitvoering van...

Léona ... die jonge vrouw...

Bellemasse ... anders kan toch het gezag van een enkeling al voldoende zijn om een hele onderneming om zeep te helpen, - en dat wil de schoft niet!... Er moet alleen nog uitgemaakt worden wie van ons tweeën de leiding heeft, wie van ons tweeën de opperste Doem-priester is. Daarbij moet jij me helpen!

Léona Luister: jij moet mij ook helpen...

Bellemasse Mijn eerste afdeling heeft al drieënzestig partijleden bij elkaar.

Léona Blaise, luister naar mij!

Bellemasse Ons wapen is de kameleon! Waarom? Omdat...

Léona Blaise! Blaise! Die scheiding, ik heb me bedacht! *(Hij is uit zijn exaltatie getrokken.)*

Bellemasse *geschrokken*: Nee, Léona!... Wat zeg je?

Léona *dichter bij hem, zachter*: Jij hebt toch ook die jonge vrouw gezien hier, die zo huilde, die 'familie' van mijn man?

Bellemasse Ja.

Léona *met teruggekeerde woede*: Haar verdriet gaat alle perken te buiten!...

Bellemasse *plotseling, om het niet te vergeten*: De kameleon op een veld van alle kleuren van de regenboog!

Léona *buiten zichzelf*: Ezel!

Bellemasse *ontsteld, snel*: Neem me niet kwalijk, Léona!

Léona Haar verdriet is een belediging voor mij. Wat moeten de mensen wel niet denken! Dat zij teveel huilt? Nee, natuurlijk niet. Dat ik niet genoeg huil!... **Moet ik misschien mijn bloed in water veranderen om de wilgen te doen groeien!** Luister. Zul je nou eens naar me luisteren? Zweer het! (*Hij geeft niet meteen antwoord. Zij schreeuwt:*) Zweer of maak dat je wegkomt!!

Bellemasse *meteen*: Ik luister, ik zweer het.

Léona *bijna vrolijk nu*: Vanuit jouw raam heb je zicht over de hele straat. Ga daar op de uitkijk staan. Elke keer als je Félie naar buiten ziet komen, loop je haar tegemoet. (*Brutaal:*) Dan staar je haar aan. De aanval met de blik!... (*Ze loopt op hem toe, haar stem is strelend:*) O, zeg nou zelf, jij, heb ik hem niet gevoeld, jouw blik, hoe die tastte, wroette, likte als een snuitje over mijn gezicht? (*Zij koert.*)

Bellemasse *gevlaid, lacht lief*: Is dat zo, Léona?

Léona *doet net of ze zich herstelt*: **Ah! We mogen geen tijd verliezen!...** (*Ze vervolgt:*) Jij wacht Félie op. Zij komt naderbij, jij kijkt haar aan. Zij loopt je voorbij, jij blijft kijken. Zij heeft gehoord hoe je de pas inhield. Zij weet dat jouw blik meedraaide met haar loop en nu in haar rug prikt!... Jij loopt haar achterna. Zij zou willen dat haar heupen ophielden met wiegen. (*Zij lacht onbeschaamd naar Bellemasse.*) Ik, ik zou ze laten rollen, mijn heupen!...

Bellemasse *in vuur en vlam wil hij haar bij de hand nemen*: O, nu ken ik je weer!

Léona *maakt zich los, opnieuw bitter*: Dit moet jij elke morgen doen, en elke avond, bij elke gelegenheid. (*Zachter, terwijl ze om zich heen kijkt:*) Ook als je hier bent! Ze moet afgeleid worden in haar liefde voor Doem. Ze moet zich opgejaagd voelen, **en meer onder blikken bedolven dan de staart van een pauw door blikken wordt** achtervolgd!

(*Alix is binnengekomen. Léona gaat naar haar toe, begerig naar nieuws.*) En, wat zei Félie?

Alix *nog steeds zeer verbaasd*: Ze zei: "Ik wist het."

Léona Zij wist het?

Alix "Ik wist het: vandaag is het de morgen van de derde dag."

Léona is stomverbaasd. De burgemeester verschijnt achter het raam.

Léona trekt Alix mee aan haar linkerarm, gaat zitten in een fauteuil rechts, afwezige blik, het meisje staat bij haar.)

Scène 5.

- Burgemeester *komt op, redelijk tevreden*: Zo. Die kerels hebben onze dierbare vracht meegenomen. Ze zijn al een flink eind op weg.
- Bellemasse *ziet plotseling de glazen stolp op de tafel staan*: Wat is dat?
- Léona *in verlegenheid*: Een glazen stolp, ja... (*Dan onmiddellijk, bedroefd*): Hij stond dáár, in de kamer van mijnheer Doem. Hij keek er altijd naar, als hij mediteerde, uren lang.
- Bellemasse en de Burgemeester *zijn uiterst geïnteresseerd*: O ja? Ja? Zo? (*Zij buigen zich over het voorwerp met een gretige nieuwsgierigheid.*)
- Léona Het hielp hem waarschijnlijk om beter na te kunnen denken.
- Bellemasse en de Burgemeester: O ja? Ah! Oh, ja ja.
- Bellemasse *zacht, geheimzinnig*: Ja... Eén concentratiepunt, een richtpunt voor de aandacht, **de stut voor helderzienden**: zoals koffiedik, de lijnen van de hand, **het wit van het ei**, een sterrenbeeld.
- Burgemeester *zeer verbaasd, een beetje ongerust*: Ah? **Ik ben ontroerd.**

(*Thierry komt binnen.*)

- Thierry Weet je wat ik gehoord heb! Ze zeggen dat mijnheer Doem gezien is in Saillie-les-Bois!
- Burgemeester *verbijsterd*: Mijnheer Doem?
- Thierry In levende lijve.
- Burgemeester *verontwaardigd*: **Wanneer houden ze nou eens op met fantaseren?**
- Bellemasse In Saillie-les-Bois?
- Thierry En twee minuten geleden nog in Creumont.
- Alix *in alle eenvoud*: De morgen van de derde dag.
- Allen *kijken haar aan*: Hè? Wat? Wat zegt ze?
- Léona *staande, zeer bleek*: Hou je bek! Zij is niet goed snik!
- Bellemasse De geesten vliegen weer alle kanten op; het wordt tijd dat we ons bezinnen op de feiten.
(*Hij wees inmiddels naar de stolp. Thierry komt naderbij, kijkt zonder te begrijpen.*)
- Burgemeester *tot Thierry*: Op dit voorwerp hield mijnheer Doem zijn blik gericht, als hij mediteerde, uren lang. (*Tot Léona*): **Of niet?**
(*Alle drie staan ze nu gebogen over het voorwerp.*)
- Bellemasse *geheimzinnig*: De aantrekkingskracht van het transparante, de vorm die fascineert als een bijna onzichtbare kooi voor de eenzaamheid en de stilte, **de ronde kooi van het genie. Ontmoetingspunt voor het vluchtig geziene. Deze glazen koepel vormt de mal voor het universum.** (*lyrisch*) dit, heren, is de plek, de locatie waar de idee zich gekristalliseerd heeft, de geestelijke bijenkorf voor..., begrijpt u wat ik bedoel?
- Thierry *zeer geboeid*: Ah ja?
- Burgemeester En hier is, mevrouw, het officiële bericht aan het volk waar u mij om gevraagd heeft.
(*Hij haalt een affiche uit zijn zak, vouwt haar open.*)
- Léona *ook overeind, terwijl ze ternauwernood haar vreugde verbergt*: Het is al gedrukt?
- Burgemeester Het wordt op dit moment overal verspreid en opgehangen. **Nog even en het wordt ook omgeroepen op het plein.** (*Haalt zijn bril te voorschijn.*) Stilte! (*Leest plechtig. Léona staat vlakbij hem. De mannen staan wat verderop te luisteren.*) Bericht. "Aangezien de aanwezigheid op het kerkhof van nieuwsgierigen en ongeïnteresseerden een belemmering kan vormen voor de vrije loop van het verdriet en aldus het welbevinden van de overlevenden in gevaar kan brengen,..."
- Bellemasse Uitstekend.

- Burgemeester "En aangezien, anderzijds, de stilte en de eenzaamheid van de eeuwige rust aan de doden moet worden overgelaten..."
- Bellemasse Zo is dat. Prima. **De eenzaamheid en stilte zijn, nietwaar, in zekere zin hun erfenis!**
- Burgemeester *die een kleur krijgt van plezier:* "... besluiten wij, de burgemeester van deze gemeente, dat vanaf de datum van heden de toegang tot de gewijde omgeving uit-slui-tend voorbehouden is aan de verwanten van de overledenen, die wettelijk getroffen werden, en wel tot in de tweede graad. Dientengevolge / is het streng verboden het kerkhof te betreden, als men zich van het ene dorp naar het andere begeeft, er kinderen te laten spelen, **om er vogelnesten leeg te halen**, te flaneren, of om er uit te rusten."
- Bellemasse Prematuur.
- Burgemeester *perplex:* Wat?
- Bellemasse Ik zou erbij hebben gezet: prematuur. Om er prematuur uit te rusten. Maar laat maar zitten.
- Burgemeester *tegen Léona, terwijl hij haar strak aankijkt:* Deze maatregelen zijn bedoeld om onze dierbare vriendin in staat stellen zich in vrede over te geven aan haar verdriet.

(Odilon verschijnt voor het raam aan de voordeur.)

- Odilon *schreeuwt:* Luister! Luister! *(Iedereen draait zich om.)* Mijnheer Doem is voorbij gekomen in Villou, Beauvisu en Pranet - op dit moment zit hij in de buurt van Terres-Meubles. *(Hij verdwijnt.)*

- Burgemeester *verontwaardigd:* Het is toch om uit je vel te springen! *(Léona heeft een kreet geslaakt. Ze heeft zich in een fauteuil geworpen, zeer bleek. Alix slaat haar in de handen. De burgemeester wijst de anderen naar haar, ze komen om haar heen staan.)* Moet je nu zien!
- Alix *toonloos:* De morgen van de derde dag.

(Odilon is binnengekomen door de voordeur.)

- Burgemeester *woedend:* Hou toch eens op met je mystieke praatjes!
(Tegen Odilon:) En jij ook, jij gaat er nog op in ook, op die zinsbegoochelingen, je moedigt ze nog aan ook!
- Odilon Hoezo? Die dragers van u zijn zo zat als een tol! Als zij soms visioenen hebben, ik niet!
- Burgemeester *tegen Alix:* Hebben ze zoveel gedronken?
- Alix Alle drie een liter.
- Burgemeester Odilon, Bellemasse: Alle drie? Hoezo drie?
- Alix *eenvoudig:* Mijnheer Doem en de beide zwervers. *(Verbijstering.)* Zo zeiden ze het, die twee: "Alle drie een liter, alstublieft."
(Opluchting. Léona is totaal verslagen.)
- Burgemeester *met een zucht:* Ah! Goed. Goed. *(Tot Odilon)* Vertel verder.
- Odilon Toen ze van hier vertrokken, zijn ze meteen het dorp uitgelopen. Daarna zijn ze gezien in Villou. Toen is het volk achter die boeven aan gegaan, want ze liepen te waggelen op hun benen.
- Burgemeester **Ze waren zo lang opgesloten dat ze wijn helemaal ontwend waren.**
- Odilon **Ze hebben de schade flink ingehaald!**
- Burgemeester *wanhopig:* Ik vlieg er naar toe! Dadelijk laten ze hem nog vallen onderweg!
- Odilon Hoef niet meer! De partijleden zijn al van alle kanten toegeschoten. Ze hebben het lijk overgenomen en escorteren het nu, in militaire pas.
- Burgemeester *verrukt:* De gymnastiekverenigingen! De brandweercorpsen!

- Odilon Nee hoor. Er zijn er bij die een gele vlag dragen met een of ander steigerend paard met poten...
- Bellemasse *roept uit*: Ha! ha! Suffertje! Dat is een kameleon! (*Dan, triomferend:*) Dat is mijn partij!
- Odilon En anderen hebben een zandloper.
- Thierry *hard, blij*: Dat is mijn partij!
- Bellemasse *verrast*: Een zandloper?
- Thierry Het symbool van gezag, dat heen en weer gaat zonder dat je kunt zeggen of die van boven komt of van beneden. **Je draait hem gewoon om, zo eenvoudig is dat!**
- Bellemasse *bewonderend*: Wel, Thierry, ik ben niet zo stom als jij, maar hier groet ik je intelligentie.
- Burgemeester *zeer tevreden*: Goed, dan ga ik maar. Ik moet die twee kinkels weer in hun cel stoppen. (*Hij loopt naar buiten. Bij de deur, tegen Alix:*) En jij, meisje, niet gaan vertellen dat Doem zélf zijn liter heeft opgedronken, hè. (*Vertrekt.*)
- Léona *komt overeind, doodmoe*: Alix, ga naar de keuken. Odilon, Bellemasse, gaan jullie vóór het huis wat wandelen, ik roep jullie wel. (*Tegen Alix, die de glazen stolp mee wil nemen:*) Nee! Die blijft daar staan, en je blijft er voortaan af met je vingers. (*Tegen de anderen:*) Thierry, jij blijft hier.
- Bellemasse *gekwetst, perplex*: ... Goed, goed, tot ziens, mijnheer Thierry! Kom, Odilon! (*Zij vertrekken. Alix vertrekt langzaam.*)

Scène 6.

(Thierry komt achter Léona staan. Hij spreekt in haar nek, met een egale stem, die nochtans trilt van hoop.)

Thierry Léona, vergis ik me? Of hoopte je, wilde je echt deze minuut dat we bij elkaar zijn?

Léona *met strakke schouders:* Nee. Ja.

Thierry *draait haar op de plaats om, pakt haar bij de ellebogen, spreekt in haar gezicht:* Wel?

Léona *achterover gebogen:* Nee, je vergist je niet. Ik hoopte het, ja.

Thierry Waarom? Zeg het: waarom?

Léona Omdat!

Thierry Omdat?

Léona *hard, als een afdoende en definitieve uitleg:* Ja!!! *(Zij maakt zich van hem los, keert hem haar rug toe.)*
Wees op je hoede!

Thierry Ah, Léona, een maand lang voel ik me verscheurd van binnen!

Léona *heftig:* Nee. Kom niet dichterbij. We moeten ze allemaal in de gaten houden, tot de dag dat... *(Plotselinge stop, opzettelijk.)*

Thierry Maak af! Welke dag?

Léona *met haar brede dubbelzinnige glimlach:* Ah! Jij...

Thierry *(trekt haar toch tegen zich aan.)* Léona!

Léona *wild:* Jij! Jij! *(Zij maakt zich los.)* Nee. Het is het moment niet. Geen bekentenissen. Geen beloften. *(Ze zucht melancholisch.)*

Thierry Toch wel. Eén antwoord graag. Bellemasse heeft me verzekerd dat hij niet... *(Gekweld als hij is, durft hij de woorden niet uit te spreken.)*

Léona *droog:* Mijn minnaar was!

Thierry Ik geloofde hem niet: ik wou hem geloven.

Léona *met bittere spot:* Dat hij het was, of niet was?

Thierry Speel niet, schei er mee uit!

Léona Ver van de waarheid liegen de woorden in hun eentje.

Thierry En daarom vraag ik je, wie heeft er gelogen?

Léona *rauw:* Ik! Ik! Ik!

Thierry Zweer het, op jouw beurt.

Léona *met haar vurige lach:* Ah! Domoor! Wil je een eed die liegt!

Thierry *kijkt haar aan met een ongeruste verering:* Je bent en blijft dezelfde.

Léona *kijkt hem recht aan:* Is dit een belofte. Ja, Thierry, ja, altijd dezelfde. Hield je van me als ik veranderd was?

Thierry *wil dichterbij haar komen. Zij vlucht:* Nee, Léona, nee! Je bent nu vrij. Ik laat je niet meer los.

Léona *verandert van toon, zeer natuurlijk:* En Ida?

Thierry *stellig:* In de nieuwe wet wordt een gezin zónder kinderen na een periode van vijf jaar niet meer door de wet beschermd. Ik heb geen kinderen. Ik trouw met je.

Léona *halfhard:* Mijnheer Doem is tegen de scheiding.

Thierry De band is niet doorgebroken, hij wordt genegeerd. Nou vraag ik je: hoe kan zo'n echtpaar, waarop geen wetten van toepassing zijn, dat geen nageslacht heeft en geen gemeenschappelijke belangstelling waar het op kan bogen, met elkaar samenwonen zonder een aanslag te zijn op het publieke schaamtegevoel? Mijn antwoord is: nee, ik voer de scheiding niet opnieuw in. Als er geen huwelijk is, hóeft er niet gescheiden te worden! en - wat op hetzelfde neerkomt - als het huwelijk steriel is, dan is er, precies als bij de dood, een natuurlijke scheiding! En ik trouw met je.

Léona *zachtjes:* Nog niet. Je vrouw heeft me geslagen.

Thierry *aan de grond genageld:* Ida?

Léona *een korte lach:* Heb je er twee? Des te erger voor mij! Waarom heb haar gezégd dat wij een

verhouding hebben?

Thierry *gekward:* Pardon, Léona. Ik weet het niet. Heb ik dat gedaan?

Léona *lacht opnieuw:* Je dubbelganger zeker? Het was niet háár dubbelganger die me sloeg, al heeft ze dubbel hard geslagen.

Thierry *gekward:* Vergeef me, alsjeblieft.

Léona *de oogleden vernauwd, langzamer:* Ik heb mijn wang aangeboden, zij sloeg, zij heeft de handen van een wasvrouw. Ze heeft me beloofd dat ze me elke week te komt corrigeren. *(Ze komt overeind en met een ingehouden razernij:)* Ik neem het niet langer!

Thierry *zeer heftig:* Geloof me, Léona, ik zal zorgen dat het niet meer gebeurt!

Léona *Hoe? Door raadgevingen, bedreigingen? (Ze lacht wild:)* Dacht je dat ze jou nog gehoorzaamde, na jouw bekentenissen? Ze kent je zwakte. Nee! Als je wil dat zij niet belieft opnieuw te beginnen, moet je haar elke klap even hard teruggeven... Geef haar elke klap tien keer zo hard terug. *(Ze schreeuwt plotseling:)* Ze heeft mij meer dan tien keer in het gezicht geslagen, weet je dat! Haar handpalm is in mijn ziel gedrongen, en ligt daar te drukken als een giftig gebladerte! Elke klap tien keer zo hard! Hoor je mij? Tien keer zo hard! Tot de regen van haar ogen de woeste wind van mijn schaamte tot bedaren heeft gebracht!

Alix *verschijnt van rechts:* Félie komt eraan.

Thierry *geschrokken van de ontketende woede:* Léona!

(Maar Léona grijpt hem stevig bij de rechterhand, drukt haar wang ertegen, streelt hem.)

Léona *met een grote droeve tederheid:* Tot ziens, jij...

Thierry *in vervoering:* Ja!!!

(Hij gaat weg. Zodra hij verdwenen is breekt Léona uit in een dronken roes zonder maat.)

Scène 7.

- Léona *(Ineens als dronken)* Wie komt eraan, zeg je?
- Alix Félie.
- Léona Wie, Félie?
- Alix *verwonderd:* De minnares van mijnheer Doem.
- Léona *antwoordt vreesachtig:* Herhaal dit!
- Alix *die denkt dat Léona gek begint te worden:* De minnares van mijnheer Doem.
- Léona *bezeten:* Nog eens!
- Alix De minnares, de minnares, de minnares.
- Léona *loopt snel door de kamer, haar haren gaan op en neer, haar ogen zijn groot, haar gezicht ziet licht:* Ik heb met niemand medelijden meer! Die lafbek van een Thierry is nu bezig zijn vrouw in elkaar te slaan! Hij gaat mij alle beledigingen die ik heb ondergaan één voor één vergelden! Omdat ik zijn hand heb gestreeld.
- Alix *eenvoudig:* Hij slaat vast veel harder dan zij.
- Léona Ik wil niet dat wij quitte staan: ik wil dat zij gestraft wordt! En heb je het gehoord, of niet, het besluit van de burgemeester? Félie zal het kerkhof niet betreden, nooit, ik zweer het! En doe het raam dicht! *(Alix geboorzaamt.)* En nu, hollen! Félie komt eraan! Zeg Bellemasse dat hij haar opwacht bij de deur, dat hij al haar stappen volgt. *(Ze schreeuwt:)* Ha!... Evenzeer als de liefde wordt ik gevierendeeld door de haat!... Bellemasse blijft achter haar aanzitten, bij elke stap die ze zet! *(Ze schreeuwt:)* Ha!... *(Haar lach klappert als een vlag.)* Ga zeggen tegen Odilon dat ze ons op een dag aan elkaar geënt, gelast zullen vinden, één gezamenlijk litteken van alle wonden van de liefde! Ga hem dit zeggen. Precies zo! Letterlijk! *(Alix staat klaar om weg te gaan, nog altijd rustig en langzaam. Léona roept haar terug met een rauwe en lage stem, huiverend.)* Alix, nee! Vlug! Kom hier, kom, ik stik! *(Alix komt bij haar, is vlakbij haar. Zij trekt haar plotseling naar zich toe, kust haar heftig, duwt haar weg en roept:)* Ga, gá, breng deze kus naar Odilon! Je moet! Geef hem deze kus op straat, dat iedereen het ziet, jij mag dit doen, jij alleen! En zeg hem in zijn oor dat ik van hem hou, en dat hij de enige is, de eerste! *(Alix gaat af. Léona werpt zich op de grote ronde puff en snikt het uit.)*

Scène 8.

(Félie komt op van rechts. Ze draagt rouwkleren, maar ze heeft de sluier naar achteren geslagen. Ze ziet wit, haar blik is ernstig, maar zonder de tekenen van haar recente wanhoop. Ze ziet dat Léona huilt. Direct gaat ze naar haar toe en spreekt haar heel lief toe.)

Félie Ja huil maar, huil maar eens goed. Dat ons beider bestaan voldoende is om hem aan treurnis terug te geven wat elk van zijn dagen ons aan hoop heeft gebracht.

(Léona heft haar hoofd op en glimlacht haar toe door haar tranen heen.)

Léona Ben je niet jaloers op mijn verdriet, lieve kind?

Félie Nee, ik heb de mijne. Dat kan ik je wel zeggen. *(Iets zachter:)* Maar ik heb een verschijning van hem gehad, toen ik even sliep. Hij stond vóór me, rechttop, zijn gezicht straalde. En nu weet ik, dat ik twee dagen op mijn knieën voor zijn bed heb gelegen, terwijl alleen zijn schaduw daar lag.

Léona Wou je naar buiten gaan?

Félie *heftig, vol genegenheid:* Ik ga straks wel.

Léona *de vrije loop latend aan haar sombere gratie:* Kom hier zitten, vlakbij me. *(Félie gaat zitten.)* Laten we over onze liefdes vertellen, als twee meisjes. Zullen we het over hem hebben? Ik heb je nog niet van zo dichtbij kunnen bewonderen. Ik zie dat de vermoeidheid je mooi maakt. *(Ze slaakt een zucht, vervolgt:)* Ook jij was dus niet jaloers?

Félie *huivert:* Zeg niet: dus! *(Stopt.)* Nee, ik ontving in diepe erkentelijkheid wat hij me schonk aan tederheid. Ik was te overladen: ik kon wat hij gaf niet met hem delen.

Léona *zacht:* Behalve... behalve de uren?

Félie Mijn begeerte maakte dat hij niet genoeg afwezig was om alle gaven van zijn aanwezigheid in mij een plek te geven.

Léona Helaas! Nu heb je tijd er genoeg voor, vanaf vandaag.

Félie Nooit genoeg, al leef ik nog zo lang.

Félie Tot vanmorgen heb ik gesmeekt om dood te mogen gaan. Nu niet meer. Nu wou ik dat ik altijd bleef leven. Ik wil hem altijd blijven aanbidden.

Léona Dat is niet goed voor je: je moet hem vergeten!

Félie Dan zou ik eerst moeten vergeten te leven!...

Léona *met een duistere energie:* Zeg dit niet. Hij zal voor altijd even oud blijven. Hij zal voor altijd een jonge dode blijven. En stel je nou eens voor, - jij en ik - over dertig jaar: onze tandeloze mond, onze tranende ogen, onze rimpels helemaal doorploegd met het vuil en het stof van de aarde. *(Ze lacht wreed.)* En stel je dan eens voor hoe wij die jonge man nog altijd lastig bleven vallen met onze bespottelijke passie! O, wat zou hij krimpen, wat zou hij zich schamen om ons!

(Félie heeft ontzet geluisterd. Alix komt binnen en loopt dwars door het vertrek om rechts af te gaan.)

Léona, luid, tegen Alix:) En, heb je de boodschap afgegeven?

Alix *raadselachtig:* Thuis bezorgd.

Léona *heeft zijn om te lachen:* En wat zeiden ze?

Alix *effen:* Ze zeiden: 'Arm meisje, al deed je nog zo je best, je bent echt niet capabel om mijn antwoord correct weer te geven.'

(Ze gaat af. Léona begint onweerstaanbaar te lachen, en wel zo aanstekelijk dat Félie, aanvankelijk totaal verrast, wordt verleid tot een glimlach.)

Léona Ha ha! 'Arm meisje!' Ja precies: 'Echt niet capabel!'... 'Al deed je nog zo je best'... Ha ha! 'Om ons antwoord correct weer te geven!' Ja ja! Arm meisje! Ha ha!

(Als de crisis een beetje geluwd is, veegt ze haar tranen weg en neemt Félie bij de handen.) Neem me niet

- kwalijk!... Het is niet netjes van mij om zo te lachen!... Maar als je eens wist... Nee! "Arm meisje!" *(Ze moet weer lachen. Dan:)* Het zijn de zenuwen. **Kijk nou: tranen.**
- Félie *toegeeflijk:* Ja. **De lach is vlakbij.**
(De sfeer wordt vrolijk.)
- Léona *bijna blij:* Weet je wat de meeste indruk op mij gemaakt heeft, de afgelopen nachten? Het donker. En de stilte. Ik wist niet dat die zo diep, zo zwart kon zijn. De dierlijke geluiden ontbraken. *(Félie kijkt haar onbegrijpend aan.)* Ja, die van hem. Hij had ze in alle toonaarden!... Wist je dat niet?
- Félie Nee.
- Léona **Ja, het leek of het hele huis ineens was leeggeruimd, geen meubel te bekennen. Ah! Hoe hij ronkte, de mijne, met brede uithalen, in een heerlijke cadans. Hij slaapt als een roos! *(Ze lacht nu echt en Félie glimlacht.)* verandert van toon:** Hoe heb je hem leren kennen, waar wanneer? Hoe was hij, de jouwe?
- Félie *ietwat verwonderd:* De mijne?... *(Dan, verlegen:)* Wil je...
- Léona *charmant, met nadruk:* O ja, Félie, alsjeblieft.
- Félie *eerst aarzelend, dan bevrijd:* Daar, aan die kant van het huis, grenzen onze tuinen aan elkaar. *(Léona begrijpt het onmiddellijk, ze maakt een kleine beweging met het hoofd, maar onthoudt zich ervan haar te onderbreken.)* Als kind klom ik graag in de bomen. Op de hoogste tak kon ik uren zitten dromen in mijn huis van bladeren. Wiegend op de zachte wind voelde ik me **Robinson**, een wilde inboorling, de koningin van de vogels. En vanuit mijn uitkijkpost zag ik hem, hem, aan de andere kant van de muur, diep onder mijn voeten. *(Weer het instemmend hoofdgebaar van Léona.)* Over zijn schrijftafel gebogen. Soms keek hij op en lachte me toe.
- Léona Hoe oud was je toen? **Zeventien jaar?**
- Félie *krijgt een kleur:* Vijftien.
- Léona *vlakbij haar als een medeplichtige:* En je liet hem je **lange** benen zien, stout meisje?
- Félie *verbaasd:* Ah? Nee. *(Ze denkt na.)* Ik weet het niet... Misschien... Op die leeftijd, of wij het willen of niet, wil het lichaam zich tonen.
- Léona *ongelovig, aanmoedigend:* Of wij het willen of niet? Zo!
- Félie Jawel, jawel. Hij zei tegen mij: "Onze hersens dromen, ons hart klopt, de longen halen adem, de maag verteert, of wij het willen of niet, hoe wil je meester zijn over je andere beesten?"
- Léona *stomverbaasd:* Je andere beesten?... *(Dan schiet ze in de lach, alsof ze aangenaam geschandaliseerd is.)* Félie, je andere beesten!... Die van mij was in elk geval geen meester over de zijne, ach de lieve man. **Beeld je in: alleen om te snurken doet hij zijn mond open. Voor de rest: geen kik.** Weet je, hij snurkte niet, hij speelde op een orgel. Elke avond viel hij in dezelfde zetel in slaap, onder het lezen, en zachtjes barstten er kleine zeepbellen aan de rand van de stilte. **Om nog meer nadruk te leggen op de kalmte en intimiteit.** *(Lacht)* En later, het gegrom, het gesnurk, de hele nachtelijke scheikunde van dat lichaam, *(lacht)* dat zich wil tonen! - Maar ga verder.
- Félie *slaat haar ogen neer:* Nee...
- Léona Jawel. Je zat op je tak, met zijn glimlach in je jurk.
- Félie **Ik schaam me als jij denkt dat ik onbewust zat te koketteren.**
- Léona *met een dubbelzinnige toegeeflijkheid:* **Te provoceren dan, kom, geef toe. Hoe ging het verder?** *(Vlakbij haar, bovenop haar.)* Durfde je nog meer, nog erger? *(Stilte. Zij dringt niet aan.)* **Laat maar! Die biecht komt later nog wel.** Wat waren jullie eerste woorden?
- Félie "Hoe heet je, juffrouw?" - Félicie, maar ze noemen me Félie. - Félie? Félie, je ogen zijn warmer dan de dagen in juni, groter dan de mooiste herinneringen."
- Léona *onthutst:* Nee! Zo maar...
- Félie "Dank u wel, mijnheer. - Ik ben het die je dankt."

- Léona *totaal beduusd*: "Warmer dan de dagen in juni." Hij?... Iedereen zou zoiets kunnen zeggen, maar hij niet! Hij heeft geen enkele verbeelding! Hij heeft die zinnen uit een boek!
- Félie Oh, hij bedenkt er die alleen op mij kunnen slaan.
- Léona *gretig*: Welke?
- Félie *krijgt ineens een kleur*: Nee, echt... die kan ik niet zeggen.
- Léona *staat op, gaat achter haar langs en als een envelop over haar heen gebogen, gezicht tegen gezicht, zegt ze*: Je was minder verlegen toen je vijftien was. (*Zacht strijkt ze met haar handen over de borst van Félie.*) Ik weet zeker dat je hier brieven van hem hebt verstoppt.
Ze betast haar onverwacht. Het klopt wat ze vermoedde.
- Félie *in de war, verdedigt zich*: Nee! Nee! Niet doen!
- Léona *met een traag en zacht geweld glijdt ze met haar hand in de jurk*: Waarom niet?... Hij had ze toch evengoed aan mij kunnen schrijven.
- Félie *rillend*: Alstublieft... (*Ze slaakt een kreet, en heft het hoofd naar Léona. Deze slaakte op hetzelfde moment ook een kreet, komt met haar hand omhoog en zuigt op de top van haar vinger. Zij heeft twee opgevouwen brieven in haar hand.*) Je hebt me pijn gedaan met je nagels...
- Léona *glimlachend*: Ik heb me gestoken! Aan een speld zeker... Ontken maar niet!
- Félie *smekend*: Je mag ze niet lezen.
- Léona *zittend al, en terwijl ze er één openvouwt, vals*: Jij mag de mijne ook lezen, schatje.
- Félie *om haar ervan af te houden, fel*: Dan vertel ik het liever. Op een namiddag renden we samen over de wei. Toen ik sneller liep dan hij, riep hij: "Jij speelt vals! Je voeten raken de aarde niet!..."
- Léona *stomverbaasd kijkt ze op*: Rende hij met jou?
- Félie *bijna blij*: Toen heeft hij het mij uitgelegd: "Je bent lichter dan je jurk, zij droeg je in haar plooiën."
- Léona *beurtelings spreekt en leest ze*: De mijne slofte door het huis, de panden van zijn hemd flodderden langs zijn benen van schuurpapier.
- Félie *lacht, vrolijk als een jong meisje*: Hij klom met mij in de bomen. In het Kruisbos, bij de wilde kersenbomen speelden we wie de pit kreeg.
Ze stopt, zeer verward en buigt het hoofd.
- Léona *naar haar toegebogen, lezend, insinuerend*: **Is dit waar, geef antwoord**: "Het genot van de liefde..."
- Félie *afgewend protesteert ze zacht*: Nee...
- Léona "Het genot van de liefde zal lang en zacht over je schijnen, voordat zijn wonderglans uitdooft op je gezicht. Maar je ogen behouden, vóór zij zich voorgoed zullen sluiten, net als de horizon, de weemoed van de naderende schemering." (*Léona stoot een kort, droog lachje uit.*) Uit een boek! (*Nu leest ze enkel voor zichzelf en vraagt, langs de neus weg:*) Heb je hem wel eens "zien" eten?
- Félie *zeer verbaasd kijkt ze haar aan*: Wat zegt u?
- Léona Heb je hem wel eens "horen" eten?
- Félie Ja?...
- Léona En dit! (*Ze leest:*) "Gisteren ben ik stilletjes op straat achter je aangegaan om je te zien hoe je liep."
- Félie *opnieuw smekend*: Alsjeblieft...
- (Alix komt door de deur rechts binnen en loopt naar de voordeur. Zij wordt in haar loop gestuit door Léona die zich vóór haar plant en hardop leest:)*
- Léona "O Venus van de zee, je lichaam heeft zijn machtige gang, zijn uitgerekte soepelheid van de rustig golvende zee geërfd."
- Félie *overeind, geschrokken roept ze uit*: Oh!...
- Léona "Ik voel me vrij als een zwemmer als zij mij draagt op haar golven." Oh!... (*Zij lacht*

buitensporig.) Venus, godin van de zee! Geef toe dat die uitdrukking raar is! Hij, hij? Uit een boek! Heb je hem al eens horen drinken? (*Zij komt terug bij Félie, voorkomend, teder.*) O, jong meisje, je ziet wit en je beeft. Hier, neem je schat terug. (*Félie neemt de brieven terug en stopt ze terug onder haar blouse. Léona is vlakbij haar en heel lief.*) Vergeef me, ik ben bedroefd en ziek. (*Dit zei ze heel oprecht. Ze zucht diep. Dan.*) Heb je hem zien drinken, zien eten? Heb je hem al eens bezig gezien met een tandenstoker, of hoe hij zijn vingernagels schoonmaakt, zijn teennagels? Heb je hem zien geeuwen, slapen? (*Ze stopt. Tijd gaat voorbij.*) Wel?

Félie *nog steeds in de war, onschuldig:* Wel?

Léona Niets. (*Nog liever:*) Ben je hem altijd trouw geweest?

Félie *zeer oprecht:* Ik begrijp je niet?

Léona Dat jonge lichaam van jou, dat zich wou tonen aan zijn blik, zoals je zei, heeft het hem nooit verraden?

Félie *zonder het beter te begrijpen:* Wie?

Léona Toch bedroog hij jou wel. **Erken het, doe mij een plezier, hij was een lieve egoïst!...** Met mij, liefje, met mij. Natuurlijk. En jij, nooit, niet één keer?

Félie *met een gave lach van vertrouwen:* O nee, hij niet en ik niet, ik zweer het!

Léona *deinst terug, verbleekt. Ze kijkt Félie strak aan:* Félie, hebben wij het over dezelfde man? (*Weer met haar wrede lach*): We gaan het gauw weten! Ik heb boven een portret van hem.

Félie *die ook is opgestaan:* O ja?

Léona Je mag het houden, het is een cadeau van mij aan jou, als je wil.

Félie *gek van verwachting:* Ja?

(Alix komt op, kijkt naar de twee vrouwen.)

Léona Hij staat er heel slank op, rechtop, trots...

Félie Ja!...

Léona ... met een glimlach als een waaier, vurige ogen...

Félie *loopt op haar toe:* Ja! Ja!

Léona Ik geef het jou, dat portret.

Félie *dronken van vreugde:* Dank je wel. O, wat zal hij blij zijn! Ik ga het hem zeggen, meteen. (*Ze rent naar de deur links, maar op de drempel lijkt zij vol in de borst getroffen, teruggeduwd. Ze draait zich om, met wilde ogen, doodsbleek en schreeuwt heel hoog.*) Hij is dood! (*Dan valt ze op haar knieën, verpletterd, en begint te huilen.*) Ik was het vergeten... vergeten... (*Kruipt naar de grote zetel, valt erin.*)

Op dit moment verschijnt Ida achter het raam en wenkt dat ze binnen wil.

Ida Goedendag.

Op hetzelfde moment komt Alix binnen. Ze komt duidelijk te laat.

Alix *terwijl Ida onderweg is van het raam naar de deur:* Zij liep keihard!

Ida *komt binnen, nog hijgend van het harde lopen. De replieken volgen elkaar snel op:* Goed, ik sla je niet meer met mijn handen.

Léona *accepteert onmiddellijk de uitdaging:* Waarom niet?

Ida Ik weet een manier om harder te slaan!... Een keer per week, zoals beloofd, laat ik van mij horen... (*Ze lacht.*) ... laat ik van hen horen.

Léona *wijst op een stoek:* Ga toch zitten.

Ida *bonend:* Ik sta hier prima!

Léona Des te beter dan, zou ik zeggen.

Ida *gevoelig geraakt en woedend:* Zou ik zeggen! Zou ik zeggen! Ik zal maar niet zeggen wat ik zou zeggen, als ik mijn geheim in het dorp op je loslaat. Ah! Jij gaat nog lachen, wacht maar! En ik zal mijn geheim op je loslaten - ik waarschuw je vast -, als je nog één keer je ogen tot aan de navel bij Thierry laat rollen! Zeg het maar! (*Ze lacht wreed.*) En, heeft ie genoeg de draak

met je gestoken, die taaitaipop van je? Zojuist hoorde ik dat de vrouw die uit de stad kwam, geen familie van Doem is, maar zijn hoer!

Léona *met een duivels plezier.* Herhaal dit!

Ida Zij is zijn slet! En wat voor één.

(Hooft Félie dit? Nog altijd ligt ze in elkaar gezakt voor de deur. Ziet Ida haar? Zeker niet.)

Léona *tegen Alix:* Haal die grote foto van de muur. Die waarop ik aan de arm loop van Doem, in mijn bruidsjurk. Ik heb hem aan Félie beloofd.

Ida En over die twee: het afgelopen jaar is er door de boswachter proces-verbaal opgemaakt tegen hen wegens schending van de goede zeden. De boswachter is mijn neef en hij heeft mij het hele verhaal verteld! De zaak heeft geen gevolg gehad, omdat Doem de man zwijggeld heeft betaald. Maar ik heb hem hier, schat.

"De zeventiende juni, om vier uur 's middags, betraden de man en de vrouw in grote haast het bos van Croix Fulmine ter hoogte van de Porte Verte. Toen ik zag hoe ze de weg insloegen naar Charmilles, en stevig doorliepen alsof ze op tijd moesten komen voor een afspraak, was ik zeer verbaasd, gegeven het feit dat dat dorp zeker tien kilometer verderop lag." Aldus de boswachter. Eerst dacht hij dat ze verdwaald waren en vatte hij het plan op om ze in te lichten, maar toen zag hij hoe ze plotseling dekking zochten onder het bladerdak en elkaar zo langdurig kusten dat ze al doende "meer tijd verloren dan ze hadden gewonnen met hun snelle lopen." Daarna liepen ze weer even haastig verder als daarvoor om opnieuw stil te houden en elkaar nog langer te kussen. Toen deze handelwijze zich een aantal keren had herhaald en de vierde kus staande was voltrokken, en horloge in de hand een duur had van twee minuten zesendertig seconden, kon hij gevoeglijk concluderen "dat de onderhavige personen als het ware een afspraak hadden met elkáár" en stelde hij hen onder toezicht. Hij had zich niet vergist. Op de plek "La Mare aux Peupliers" genaamd, zag hij met eigen ogen...

Scène 9.

Bellemasse verschijnt voor het raam.

Bellemasse Het was prachtig!

Hij loopt direct naar binnen, onmiddellijk gevolgd door Thierry, de burgemeester en Odilon.

Burgemeester Mevrouw, het was schitterend!... Kijk mij eens, tranen van emotie, van bewondering!
Ze staan op een rij vóór de muur. De vrouwen gaan tegenover hen staan, behalve Félie, die nog altijd in elkaar gezakt ligt op de zetel.

Bellemasse Het is allemaal goed gegaan!

Burgemeester Alle Doem-aanhangers, van welke partij ze ook waren, hebben onze grote man naar het veld van de eeuwige rust gebracht.

Bellemasse Zeg maar gerust: 'naar zijn veld van eer!'

Burgemeester Naar zijn veld van eer! En daar heeft de voorzitter in de totale stilte uitgeroepen:
"Amedée Jacques Louis Doem!"

Thierry En een ontzagwekkende stem heeft geantwoord: "Present!"

Léona wankelt. Alix staat onmiddellijk bij haar en houdt haar vast.

Léona Wat?

Bellemasse De voorzitter heeft aan alle mannen, in een vierkantsformatie opgesteld, een plechtige oproep gedaan, en allen samen hebben zij geantwoord, met één stem, één luide stem...

Burgemeester *roept:* Amedée Jacques Louis Doem!

Alle anderen *tegelijk:* Present!

Burgemeester *in vervoering:* Amedée Jacques Louis Doem!

Alle anderen Present!

3e Bedrijf

Scène 1.

De volgende dag. Alix is alleen in de kamer, met haar stofdoek neemt ze de meubels af. Ze heeft de tafel gepoetst, daarna de stoelen. Nu is ze bezig met het raam naast de voordeur. Ze ziet haar spiegelbeeld in het glas, steekt haar hoofd naar voren en onderzoekt het aandachtig: eerst het oog, alsof ze een stofje onder het ooglid had; dan het voorhoofd, dat ze rimpelt en strak trekt en masseert met de toppen van haar vingers; tenslotte de tanden, de mond wijd open.

Terwijl ze haar lokken schikt, probeert ze een nieuw kapsel. Is ze er niet tevreden over? Ze trekt een grijns die ze lang volhoudt, nog een, even lelijk.

Dan doorkruist ze de kamer terwijl ze overdreven mank loopt, kont en borst ver uitgestoken. Klaar. Ze gaat verder met haar werk, zonder haast, afwezig.

Félie komt binnen door de voordeur. Ze werpt onmiddellijk haar zwarte sluier naar achteren, haar gezicht is opgetogen.

Félie *gelukkig:* Dag, Alix!... Dag.

Alix Waar is mevrouw Doem?

Félie Zij komt eraan. Alix, kijk me aan! Je zult me niet meer zien huilen.

Alix *effen:* Zijn je tranen op?

Félie Ik weet het niet. Misschien dat ik er nog heb, maar ze zullen niet meer stromen.

Alix *nog steeds flegmatiek:* Je hebt er heel wat gelaten, in één keer.

Félie **Lang, lang geleden!**

Alix *telt na op haar vingers, constateert eenvoudig:* Het is de morgen van de vierde dag.

Félie *met spijt, maar licht:* De vierde al, ja. *(Ze glimlacht alweer.)* **Vandaag is de hoge hemel lichter dan een donzen dekbed, en mijn ziel is genezen!...** Ik ben zo gelukkig, dat ik je zou willen kussen.

Alix *(poetsend, effen)* Om hem aan wie dóór te geven?

Félie *verrast:* Aan wie?

Alix *(omhoog, traag)* De kus. Als twee personen door een raam zijn gescheiden, en elkaar kussen door de ruit, ben ik altijd de ruit.

Félie *lacht:* Ah! Nee, dank je, lief kind. *(Zij lacht hartelijk.)* **Die kussen breng ik zelf!...** Ik ben blij. Blij! Ah, hoe kun jij dat ooit begrijpen!... Wat een prachtige dag! *(Ze gaat in de richting van de linker deur.)* **De bloemen zijn prachtig als vlak voor de schemering, de schaduw onder de bomen is met lovertjes versierd,...** Ik zou door de weiden willen lopen, door het bos, in het koren willen rollen. Ik ga, ik ga, meteen!... Nu!... Beneden in het dal heb ik hele zwermen vliegende mieren gezien met gouden vleugeltjes! **Dit landschap, ik sluit het helemaal in mijn hart, als in een kristallen bol!...** *(Op de drempel keert ze zich om naar Alix, die haar uitdrukkingeloos, star aankijkt.)* Weet jij waarom ik teruggekomen ben?... Om me mooi te maken! Ik ga mijn ogen en mijn mond opmaken, er is toch niemand die het merkt onder de sluier. Ik wil mooi zijn voor hem. *(Zij lacht, een vreugdevolle lach, rond en licht.)* Alix, je mag één van mijn jurken uitkiezen die je het beste staat. *Ze gaat links af.*

Alix *na een diepe stilte, bewegingloos, kijkend naar de deur:* De hele wereld wil mij cadeautjes geven. Het is mijn lot. *(Plotseling geeft ze een gillette, met een snelle beweging trekt ze haar rok omhoog en plukt met haar bevochtigde vingers een vlo die haar beet halverwege haar dij. Ze werkt het insect tussen haar duim en wijsvinger en verplettert het tussen twee nagels en veegt haar hand af aan haar schort met een vies mondje. Daarna begeeft ze zich weer aan haar werk, rustig, langzaam. Maar langzaam vertragen haar bewegingen, dan stoppen ze. Ze droomt. En opeens, het hoofd naar achteren, met open mond, maakt ze een gorgelend keelgeluid.*

Scène 2.

De voordeur gaat open, Léona komt binnen. Zenuwachtig werpt ze haar sluier naar achter. Alix voegt zich meteen bij haar, met haar glijdende stap.

Léona *zacht, alsof ze hijgt:* Waar is ze?

Alix *gebaar:* Daar.

Léona Wat zei ze?

Alix *spelend met de sluier van Léona:* Ze wou me kussen, zo blij was ze.

Léona *gaat van haar af staan:* Ze heeft er reden voor.

Alix *volgt langzaam het zenuwachtige heen-en-weergeloop van Léona:* Erft zij?

Léona Ja!

Alix *berbaalt langzaam:* Zij erft. Ah. *Ze zei tegen mij: "Ik ga me mooi maken, mijn lippen schilderen en mijn ogen." (Léona stopt, perplex.) "En dan ren ik er vandoor."*

Léona *Waarheen?*

Alix Zij wil in het koren rollen.

Léona *op het toppunt van verbazing:* Heeft ze gedronken? Of jij?

Alix Ik niet. - *(Alix komt dicht bij haar staan.)* Heb je hard gelopen?

Léona Nee. *(Met een teken en zich omdraaiend geeft ze Alix te kennen dat deze haar boed en sluier af moet doen. Alix gehoorzaamt.)* *Mijn hart wordt aan alle kanten belaagd. Het klopt en slaat in het wilde weg!...* Is Odilon hier geweest?

Alix Je hebt het hem zelf verboden.

Léona *met een doffe klacht, koortsig:* O, waarom gehoorzaamt hij mij? Ik zou mijn hand op zijn lippen willen leggen, mijn ogen in de zijne willen boren!...

Alix *met medelijden:* Je hebt niet geslapen!...

Léona *plotseling beslist:* Odilon heeft zich ergens om het huis verstoppt, ik weet niet waar. Ga naar mijn kamer, zwaai met je zakdoek bij het raam, dat hij hier komt. Het is ons teken.

Scène 3.

De deur links gaat open en Félie komt binnen, opgemaakt, gepoederd, maar vooral stralend van geluk. Alix staart haar aan, terwijl ze het boedje met de lange sluier van Léona in haar gesloten vuist houdt.)

Léona Alix! Ga!... *(Alix gaat.)*

Félie *gratius*: Toen ik eens net zo geschminkt was als nu, zei hij: "Je hebt de drie tekenen van de heilige schrift aangebracht." *(Lichte lach.)* Ik laat mijn sluier zakken!

Léona Wat ga je buiten doen?

Félie *gratius*: Kleuren zien, geuren opsnuiven, kreten horen! Vandaag kan ik de hele wereld in mij opnemen en vasthouden! *(Ze laat de stem iets zakken.)* De rivieren zijn anders vandaag, de bladeren zijn anders en de vogels ook: zo levenslustig heb ik ze nog nooit gezien!... Deze morgen is glashelder, net zo helder als de herinneringen aan de kindertijd of de liefde! *(Ze nadert Léona zo dicht dat ze haar kan aanraken. Deze wijkt onmerkbaar, met kleine stapjes. Félie spreekt nog zachter, vertrouwelijk, ten prooi aan een zalig gevoel.)* Ik voel zijn aanwezigheid zo sterk in mij, dat, als ik met al mijn zintuigen het landschap opsloep, dat het lijkt alsof hij mét mij deel heeft aan de wereld. *(Dan loopt ze opzij en lacht vol tederheid.)* Of vergis ik mij? Wat geeft het... Vannacht draag ik deze laatste mooie dag op aarde aan hem op.

Léona *schrikt*: Draag je aan hem op, waar?

Félie *dromerig*: Dat weet ik nog niet!... Waar hij me roept.

Léona *is bang om te begrijpen*: In je slaap?... In je droom?... *(Félie glimlacht en knikt 'nee' met het hoofd. Léona wordt verschrikkelijk bang.)* Je wil...

(Félie legt haar vinger op de lippen ten teken van stil zijn en knikt 'ja' met het hoofd. Léona komt vlak vóór haar staan, kijkt haar diep in de ogen.) ... **jezelf doden? Je wil jezelf doden?**

Félie *zeer vlug, vrolijk, vertrouwd*: Je zult er geen last van hebben. Ik neem een kamer in de herberg. Ik laat geld achter voor de mensen daar, voor de moeite...

Léona *plotseling lacht ze weer haar wrede lachje*: Ah! Je denkt dat je zo weer bij elkaar komt!...

Félie Als je van elkaar houdt!... Er is alleen scheiding als de liefde dood is.

Léona Wie zegt dat, idioot?

Félie *om te zoenen, vanuit de evidentie zelf*: Ik weet niet hoe ik het weet.

Léona *laat zich meeslepen door een vreselijk geweld. Ze loopt op de verschrikte Félie toe en schreeuwt*: Ik ruk hem los van je, ik scheur hem uit je hart... *(Maar ze weet zich te beheersen. Ze heeft nog slechts.)* ... die wrede begeerte om je jeugd in volle vlucht af te breken!... *(Ze is weer meester over haar krachten, zoals Félie weer gerustgesteld is.)* En je wou éeuwig blijven leven om hem voor altijd te aanbidden, zei je!

Félie *die ernaast zit, duidelijk getroffen is*: Nee, je had gelijk. Oud en lelijk zal ik hem niet meer achtervolgen met mijn belachelijk verdriet!

Léona *tranen van woede*: Je laat mij achter...

Félie *teder*: Wat belet je...

Léona *onderbreekt haar*: Félie! Luister: de idee van mijnheer Doem heeft bezit genomen van de hele provincie, je kunt zeggen dat alle blikken op dit huis gericht zijn - denk aan het schandaal!

Félie *ernstig*: Vergeef me: ik heb het gezworen.

Ze zucht, en glimlacht weer opnieuw. Ze gaat naar de voordeur, doet hem open, blijft staan op de drempel.

Léona *smekend*: Félie...

Félie *als dronken door het licht*: Wat een licht! Als het water van een vijver **is de lucht doortrokken van rimpelingen..** Tot ziens!... *(Zij maakt een teken met de hand. Dan, op het moment dat ze weggaat, lacht ze met de lichte vrolijkheid van een verliefd jong meisje.)* Mijn één na laatste rendez-vous!

(Ze verdwijnt.)

Scène 4.

Léona loopt onmiddellijk naar de deur rechts, maakt hem open.

Léona *gestopt op de drempel:* Je hebt staan luisteren!

Ze doet een stap terug. Alix komt te voorschijn, beschaamd.

Alix *verontschuldigt zich:* Het is waar, je had het me niet opgedragen.

Léona *dreigend:* Zo! Nog brutaal zijn ook! (*Dan, bitter:*) Je denkt zeker dat ik niet genoeg aan mijn hoofd heb!

Alix *ineens vlakbij haar, smekend:* Toe, niet zo lelijk tegen me doen!

Léona *loopt heen en weer, snel, de ogen in de verte, nadenkend. Haar stem verraad haar diepe verslagenheid:* Je hebt het dus gehoord!... Maar hij, hij, hoe heeft hij een dergelijk vuur verdiend?

Alix *rustig:* Eenmaal buitenshuis worden alle mannen beminnelijk.

Léona *gekweeld:* Twaalf uur!... Twaalf uur geeft ze mij om hem weer terug te nemen als de mijne.

Alix *Zij erft, toch?*

Léona *haar lach knalt:* Ah! Nee nee, nog niet! Wacht maar tot mijn mannen komen! Noch Thierry, noch Blaise, noch de burgemeester zullen ermee instemmen!... Nee. Als ze hoort dat ze niet meer in aanmerking komt als erfgenaam, wil ze ook niet meer sterven.

Alix *gelaten:* De omgekeerde wereld dus.

Léona *Heb je met je zakdoek gezwaaid boven?*

Alix *Nee...*

Léona *woedend op haar toelopend:* Waarom niet?

Alix *rustig:* Met een hemd van jou!

Léona *buiten zichzelf pakt zij Alix bij de haren en schudt haar heen en weer. Dat gepest moet maar eens afgelopen zijn, Jij serpent!*

Alix *brengt met de grootste kalmte haar haar met haar hand weer in model:* Ik dacht dat hij dan vlugger zou komen.

(De voordeur gaat open. Odilon komt binnen.) Zie je wel?...

(Léona haast zich naar hem toe voor een lange omhelzing, een lange kus. Alix loopt naar de andere kant van de kamer.) Ik denk dat ik maar beter het raam dicht kan doen.

Léona *heel zacht:* En de deur, de deur achter je. (*Ze sleept Odilon naar rechts om hem opnieuw te kussen.*

Alix gaat naar buiten. Na deze lange kus:) Op een dag, in zo'n kus, zullen wij elkaar met elkaar verwisselen. Ik sla mijn ogen open, en jij bent mij en ik jou. (*Tijdens deze hele scène ziet men Alix buiten staan met de rug naar het raam.*) Ik ben laf, vind je niet? Ik heb je geroepen vóór het afgesproken uur!

Odilon *Ik was anders in het bosje gebleven zonder eten of drinken, wachtend op jouw teken. De koorts houdt mijn vuur in leven!*

Léona *tegen hem aangedrukt:* Ja, we zouden vanavond moeten vertrekken, over twee uur, meteen!

Odilon *zeer zelfverzekerd:* Ik zag Félie naar buiten komen, *de handen over elkaar tegen haar buik,* van top tot teen in het zwart. Langzaam liep ze in mijn richting. Toen ze bijna in (*bij de beschutting van*) het bosje was en dacht dat ze alleen was, gooide ze haar sluijer af en lachte! Ze lachte en haar hele gezicht was opgemaakt. Het was beschilderd als de tekening van een kind, ik zweer het! Ze begon te hollen, te dansen met wijd gespreide armen in haar poppenrouw, ik zweer het!... Léona, Léona, laten we weggaan! Zij houdt helemaal niet meer van hem! Wij kunnen weg!... Heb je het koud?

Léona *tegen hem aan, mat:* Ik ben bang.

Odilon *Voor wie? Voor wat?*

Léona *Ik weet het niet.... Minder voor haar dan voor de anderen! (Plotseling driftig, haar polsen naar hem toe gestrekt.)* Neem mij mee!... Pak me bij de polsen, laat me niet meer los, trek me, sleur

- me mee, vanavond niet, nu!
- Odilon *wil haar bij de polsen pakken: Ja!!!...
Maar ze sprong naar achteren en lacht bitter.*
- Léona Ah! Ik zou het uitschreeuwen, mijn voeten zouden zich aan elke straatsteen vastklampen! Ik zou de mensen tegen je ophitsen!... Ik wil en ik wil niet. *(Ze is alweer vlakbij hem, hartstochtelijk.)* Hou van mij, hou van mij met mijn gebreken. Ik ken de jouwe niet! Misschien slaap je wel met je mond open. Misschien krab je je als een aap. Wat kan mij het schelen! Kus me. *(Een snelle kus, dan, lichter:)* We gaan kersen eten, mond op mond, kijken wie de pit krijgt...Eén voor één knopen ze de mazen van een groot vangnet om mij heen.
- Odilon *ongerust, ongelovig: Wie doen dat, mijn kleine Léona?*
- Léona *Allemaal! Allemaal!... (Ze zucht, dan kalmer legt ze uit:) De notarisvrouw, ze weet alles over mijn leven! Dat heeft ze van horen zeggen, zoals ik over haar! (Ze lacht.) Het gaat tot in de details, bij haar ook. Men ziet haar als een zeer hoogstaand persoon!... (Odilon wendt het hoofd af.) Jij!... (Ze vervolgt:) Wel, vanmorgen kwam ze naar me toe, druipend van respect, en verzuchtte: "Het is een groot man, uw man!"*
- Odilon Doem?
- Léona *Doem! "Het is een groot man, weest u maar trots op hem! U hebt geluk gehad." Een net! Bij het gemeentehuis stonden de ambtenaren in een rij te wachten aan elke kant van het bordes, en toen ik voorbijkwam bogen zij, alsof ik de vrouw was van de gouverneur! Een net! Op straat groeten de dorpingen te voor en te na. Een net! Een vangnet! (Ze komt bij Odilon, vol vreugde, energie.) Wel, het zij zo, ik ben mevrouw Doem, ik, ik en niemand anders!... Het lijkt wel of ik opnieuw getrouwd ben! (Weer weerklinkt haar wrede lach.) Ah! Ah! Wij zullen samen de huwelijksdag voor de gek houden!... (Ze drukt zich tegen hem aan.) Onze lichamen zullen zo perfect samen bewegen dat een druppel kwik niet tussen ons uit zou vallen!...*
- Odilon *huiverend: Still!... Wees stil, kwel me niet zo!
(Zich verwijderend:) Wij moeten zorgen dat Félie vannacht niet bij hem slaapt!*
- Odilon *verbijsterd: Félie?... Bij wie?*
- Léona *Bij Doem!... In zijn bed!...*
- Odilon *Je bent gek!*
- Léona *dreigend: Wacht maar tot mijn mannen komen!... Zij helpen mij wel om hem terug te krijgen.*
- Odilon *somber, onstuimig: Ah!... Had ik hem maar met mijn eigen handen gedood. Dan was hij vandaag voor eens en voorgoed gestorven geweest!*
- Léona *iets zachter: Dan was ik bedaard geweest, of niet?... Ik ben een beetje bang in het net dat om me heen gespannen wordt!... Waarom? Denk jij dat ik ontsnappen kan aan de bewondering, en het respect?... (Maar ze herstelt zich en zegt triomferend:) Ah! Jawel. Jawel! Hoe dichtert het net gespannen wordt, hoe groter de scheur!... (Zij nadert hem, teder, bijna vrolijk.) Ik weet wat we doen!... We gaan naar het bos van Croix Fulmine. Om de verdenking van de boswachter op ons te richten, slaan we een weg in die doodloopt!... Plotseling houden wij in voor een lange kus. Dan komt de boswachter achter ons aan en, vlakbij de Mare aux Peupliers laten wij ons betrappen... (Zij draait zich om. Lacht zij? Of huilt zij?) Een groot schandaal!! En ik ben gered!... Het is afgelopen... Waar breng je me naar toe?*
- Odilon *Naar de stad.*
- Léona *in vervoering: Ja, naar de stad!... Daar verbergen de hoge huizen de zon, en 's avonds zijn er zoveel lichten dat je nooit meer je schaduw ziet!... Je kunt jezelf vergeten, en leven!! (Plotseling licht, vrolijk.) Loop je achter mij aan op straat?*
- Odilon *geamuseerd: Waarom?*
- Léona *O ja, je loopt achter mij aan om het plezier mij te zien lopen!*

- Odilon *lacht*: Wat een kinderpraat! Kom, we gaan!
- Léona *verbaasd*: Wanneer?
- Odilon *vlakbij haar, overredend*: Nu! Je hebt genoeg wraak met wat ze je van je man hebben teruggegeven!
- Léona *hard*: Ik wil hem helemaal!
- Odilon Félie wil hem niet meer, ik weet het zeker. (*Léona lacht bitter. Hij lacht ook, als een man.*) Ik heb haar gezien in het bos, zij zal in haar sluier de geur van hars en van een man mee naar huis brengen!
- Léona **Helemaal!**
- Odilon *woedend*: Kies nu eens een keer! Voor hem of voor mij, anders houd je volgens mij noch van hem noch van mij!
- Léona *lacht hard*: Ah! ah! Zo sprak je vier dagen geleden niet! Je zei: "Je hoeft niet ongelukkig te zijn. Je houdt van hem. - Nee!! - Je houdt van hem, absoluut."
(*Op dit moment roffelt Alix met haar vingertoppen op het raam, stevig, dwingend. Direct drukt Léona zich tegen Odilon aan, zacht en insinuerend.*)
- Léona Daar komen ze, mijn kameraden!... Ga naar mijn kamer, liefste; ik waarschuw je als zij weer weg zijn.
- Odilon *somber*: Ik blijf er wachten ...
- Léona *nog tederder*: Hoop niet teveel!... Maar blijf wachten... (*Nieuwe roffel op het raam. Léona trekt hem mee naar de deur rechts. Achter de deur zoekt ze zijn bescherming, hangt aan zijn nek.*) Wij zullen samen zijn als de twee helften van een noot!
- Odilon *in de war*: Léona...
- Léona *met een milde lach*: ... En lang. Tot de spinnen een web om ons heen gesponnen hebben. Maar geen draadje zal er tussen onze lichamen terecht komen of haar afdruk staat gegrift in ons vel!...
(*Weer lacht zij. Derde roffel op het raam. Odilon verdwijnt.*)

Scène 5.

(Léona doet de deur weer achter zich dicht en blijft er met de rug tegen aan staan. Onmiddellijk komt Alix door de voordeur en laat de burgemeester door, nog altijd druk en kinderlijk, dan Bellemasse en een ietwat verkramppte Thierry.)

Thierry *plechtig*: Amedée-Jacques-Louis Doem!

Allen *hard*: Present!

Léona Dank u allen dat u zo vlug gekomen bent. Gaat u zitten.

Bellemasse Dank u. Wij blijven staan tot het uur van de overwinning! Wij zijn de soldaten van de Idee!...

Léona U herinnert zich toch, dat op de fatale dag...

Allen *mompelend*: Ja.

Léona ... een jonge vrouw zich hier heeft aangemeld.

Allen Ja

Thierry Zij is geen familie van Doem.

Burgemeester *rollend met de ogen, zacht*: Het is zijn minnares.

Bellemasse Zeg het maar gerust hardop, burgemeester, het is oud nieuws.

Léona *getroffen*: O ja?

Burgemeester *hoofdschuddend, treurig*: De mensen uit de voorstad Joury hebben deze fraaie ontdekking gedaan!

Thierry *ruw tegen de burgemeester*: Wieg niet zo met je hoofd, je lijkt wel een boekenwurm!... Waar haal je het recht vandaan om zo te oordelen? Doem is Doem!

Bellemasse *Nog niet!... En daar zit juist het gevaar... (Tegen Léona:)* Hun afdeling vertrok net als wij op zoek naar de idee. Zodoende kregen zij aanwijzingen, getuigenissen, onuitgegeven documenten....

Burgemeester *zachtjes tegen Léona*: Ze heet Félicie des Échettes!...

Bellemasse *(hard)*... waaruit bleek *(zachter)* dat de gewoonten van onze Meester, zijn manieren, zijn neigingen nogal anders waren dan...

Burgemeester *nog steeds om haar ter wille te zijn*: Maar hij noemde haar: Félie!...

Bellemasse ... zodat hun doctrine *(de doctrine van het comité van Joury)* thans diametraal tegenovergesteld is aan de onze, zonder daarom, uiteraard, minder Doemistisch te zijn....

Burgemeester *op de glazen stolp wijzend*: Hé!... Maar wij hebben de stolp!

Thierry Als er tenminste niet nóg zo'n exemplaar van bestaat!

Bellemasse Steeds meer aan ons tegengestelde richtingen winnen veld in de nabije dorpen rond de stad.

Thierry Volgelingen hebben zich al gegroepeerd in Meuliers, Blique sur l'Aste en Carnave.

Bellemasse En in Estouve.

Burgemeester En in Saint-Clopin.

Bellemasse Aan ons is nu de keuze: ofwel het commando uit handen geven, of onverwijd maatregelen nemen. Als wij nú onze krachten bundelen, hebben wij een voorsprong op hen in tijd en aantal. Thierry en ik hebben onze ruzie bijgelegd, of niet?

Thierry *krachtig*: Zo is het!

Bellemasse *aarzelend*: ... Dank zij een groot wederzijds offer!... *(Weer gedreven:)* Weest u gerust, de idee is intact, zij is niet verkwanseld!...- Een pijnlijk offer met een hoge gevoelswaarde...

Burgemeester Gevoelswaarde?

Bellemasse *hoogdravend*: Ja. U weet het, mevrouw, hij en ik waren ten uwen opzichte vervuld van de liefste gevoelens en een grote hoop. Zowel hij als ik streefden naar een plaats in

uw leven, waar nochtans van nu af aan alleen het standbeeld van een groot man mag verrijzen. (*De burgemeester knikt instemmend. Bellemasse breekt uit in:*) Ah! Ik hield zo van u, Léona!

- Léona Een net!
- Thierry *rum*: Gedraag je!...
- Bellemasse *hoort niets*: En hij, o, hij hield ook zoveel van u!...
- Thierry Hou d'r over op, zeg.
- Bellemasse En thans, doordrongen van een bijna heilige eerbied, verzaken wij aan u, mevrouw.
- Léona *lacht spottend*: Een gemeenschappelijk offer, zegt u? Maar u kunt mij toch niet met z'n tweeën trouwen?
- Thierry U had geen van ons beiden teleurgesteld.
- Léona Ik ben dus de inzet van uw minnelijke schikking? Nee maar. En... Omdat u vandaag, nu u beter ingelicht bent over mij, van oordeel bent dat een in de steek gelaten vrouw veel van haar aantrekkelijkheid verloren heeft?
- Bellemasse *naïef*: Daar had ik niet aan gedacht. (*Dan:*) Ik wou opkomen voor de Idee.
- Thierry *somber*: En toen hebben we bepaalde vertrouwelijkheden...
- Léona *hem scherp onderbrekend*: Die jullie allebei hebben gelogen! (*Ze draait hen de rug toe en, bleek, rechtop, stelt ze met overtuiging vast:*) Ik heb mijn man niet bedrogen.
- Burgemeester *komt haastig naar Léona toe*: Nee, mevrouw, nee, lieve mevrouw, - u zult hier wonen temidden van de toewijding van het volk, als trouw behoedster van zijn huis!... (*Als om het helder te stellen:*) Tussen twee haakjes, mijnheer Doem wordt niet bedrogen!
- Léona *voor zich uit*: Een net!
- Thierry Ter zake! Ter zake! (*Tegen Léona:*) Eerste succes, de partijgenoten uit de stad hebben ons insigne overgenomen. Maar ik moest wel om geen ontevredenheid te wekken bij mijn eigen achterban haar oer-insigne aanvaarden: de zandloper.
- Bellemasse Precies. Voor mij gold: de kameleon.
- Thierry *tegen Léona*: Om de alliantie een wijding te geven, zouden we onze symbolen moeten samenvoegen. Zodat ze elkaar aanvullen...
- Bellemasse Ik vind dat die van de duurzaamheid ontbreekt...
- Thierry En ik die van de verandering...
- Burgemeester Mevrouw, u hebt het woord. (*Léona geeft geen antwoord. Hij concludeert:*) Aangenomen!
- Bellemasse *enthousiast*: Dat soort veelzeggende wapens wegen toch volkomen op tegen een lang programma? Ze leggen die vanzelf op!... En dan is het ook veel minder moeilijk om de ene Doem met de ander te verzoenen!... (*Hij wil vertrekken.*)
- Léona Heren, ter zake. Ik ben vanmorgen bij de notaris geweest, voor het testament.
- Allen *verbluft*: Een testament? Is er een testament? (*Ze bevestigt dit met een beweging van haar hoofd.*) Geestelijk? Een geestelijk testament?
Ze zijn zeer ongerust.
- Bellemasse *bevend*: Is er een geestelijk testament?
- Léona Nee.
- Allen *gerustgesteld, tevreden*: Ah! Gelukkig, zeg. Goed! Fijn zo!
- Bellemasse Uiteindelijk zijn wij belast met de zorg... Zoals een paleontoloog...
- Thierry Enzovoort.
- Bellemasse Ja!
- Léona *plotseling*: Dat schepsel erft!!!
- Thierry Wie?
- Léona Félicie! Félicie!
- Burgemeester *legt de anderen uit*: Félicie des Échettes. (*Dan:*) O ja?

Tijd gaat voorbij.

- Léona Doem heeft een plaats voor haar vrijgehouden in zijn grafkelder!
- Allen *stomverbaasd:* Hè !?
- Léona In zijn grafkelder! (*Alix begint ongeremd te lachen. Léona snauwt woedend:*) Ga jij ergens anders je eieren leggen! (*Alix lacht stilletjes door, schudt, haar gezicht verborgen in haar handen. Léona citeert:*) "Ik wens dat Félicie Marguerite Elisabeth des Échettes - **en nog andere voornamen!** - voor altijd aan mijn zijde rust en te dien einde laat ik haar een plaats na in mijn grafkelder, gelegen op het kerkhof van Bledru van deze stad, mijn bestendig eigendom." **Het hoe en waarom laat ik zitten.**
Het gelach van Alix gaat door waar het gebleven was, midden in de algebele consternatie. Ze staat op en begeeft zich in de richting van de voordeur.
- Alix *terwijl ze iedereen aankijkt:* O! Wat een leuk cadeautje!... (*Ze lacht tot tranen toe. Ze gaat door de voordeur naar buiten. Voordat ze deze weer dichtdoet, roept ze nog:*) Wat een leuk cadeautje!!!!
Ze verdwijnt.
- Burgemeester *bedeesd:* Zij moet de erfenis natuurlijk nog wel aanvaarden.
- Léona Dat is gebeurd. Per brief aan de notaris. Aan u om nú op te treden.
- Bellemasse Hoe?
- Léona Laat u zo'n heiligschennis gebeuren? Ik betwist het testament.
- Burgemeester Een verloren zaak, lieve mevrouw. Er zijn precedentes! Een dergelijk legaat (**is vergelijkbaar met een schenking onder levenden en volkomen belangeloos van aard, en daarmee onbetwistbaar.**) valt niet te betwisten.
- Léona O ja? Zij mag dus tóch in het kerkhof komen?
- Burgemeester Helaas!
- Léona Ondanks uw verordening mag zij dus over de muur van het kerkhof klimmen en haar broek laten zien aan de voorbijgangers!
- Burgemeester *met grote ogen:* Haar broek?
- Bellemasse *lacht:* Een sterke beeldspraak, maar wel op zijn plaats. Bravo!
- Thierry *streng:* De mensen hebben anders niet veel met 'een sterke beeldspraak'.
- Léona Er is niet veel nodig om te begrijpen dat daarmee overspel wordt toegestaan binnen het echtelijk domein!
- Burgemeester Maar het delict wordt niet op heter daad betrapt. Wij kunnen daar niets tegen doen.
- Léona En het gevaar voor een schandaal?
- Bellemasse *verheven:* Welnee, geen schandaal, een voorbeeld! Dit testament is keurig spiritueel! Ziehier het bewijs met Félicie en Léona. (*Hij lacht heel hard.*) Het lijkt net of ik zeg 'met A plus B'. Zodat we spoedig zullen kunnen verzoenen wat op dit moment nog onverzoenlijk lijkt!

Alix komt binnen en neemt langzaam weer haar plaats in.

- Léona *buigt zich onverwacht naar hen toe en zegt zacht:* Jullie laten mij dus in de steek. Goed. Dan moeten jullie niet raar opkijken als zij binnen twee dagen de plaats heeft ingenomen die jullie lafheid haar gedooft!...
- Burgemeester *even verschrikt als de anderen:* Wat zegt u?
- Léona *tot de vragende bliken:* Ze wil zich vannacht van kant maken!
Korte stilte.
- Bellemasse *schiet plotseling in de lach, zacht, ontroerd:* Wat een goed kind, wat een dapper kind! Vannacht al. Oh! Dan heeft ze zijn laatste gastvrijheid ook echt wel verdiend!...
- Burgemeester *hoewel de deuren gesloten zijn:* Doe de deuren dicht!... (*Heel zacht, bang:*) Misschien is het

wel beter zo, voor u, voor ons en voor de Idee. Ssst! Ssst! Luister: er blijft ons dan één mevrouw Doem over, hogelijk gewaardeerd, bewonderd, bemind, en getroost door de hele gemeenschap!

Léona *bleek, strak, met een hese stem:* Een net! Steeds dichterbij me heen!...

Burgemeester *harder, glimlachend om zichzelf gerust te stellen en om zich te verontschuldigen:* Maar ach, eigenlijk denk ik niet dat het zo'n vaart loopt. Het zijn woorden!... Ze is jong, ze gaat dat uitstellen!... *(En plotseling, met een buiging:)* Tot ziens, mevrouw, ik moet naar mijn afdeling.

Bellem *gewichtig:* Ik ook.

Thierry Deze dag zal grote veranderingen zien. Onze afgevaardigden zullen u op de hoogte houden.

(Zij maken alle drie een buiging en gaan weg. Op het moment dat ze naar buiten gaan, draaien zij zich om.)

Samen Leve Doem!

Zij zijn weg.

Scène 6.

Léona blijft onbeweeglijk zitten, gezicht en lichaam absoluut stil, geen enkele uitdrukking in het gezicht. Tijd gaat voorbij. Alix kijkt haar aan, eerst verbaasd, dan ongerust. Ze staat op.

Alix *zacht*: Léona? *(Langzaam komt ze dichterbij.)* Léona? *(Ze staat vlakbij haar, steeds meer bevreesd.)* Zeg iets!...Je gaat niet vallen! Léona!... Wurg mij, als dat je redden kan! *(Plotseling deinst ze achteruit.)* Ik ben bang!... *(Ze deinst nog verder achteruit, door paniek bevangen.)* Léona, ik durf zo niet bij je te blijven. En ik durf je niet alleen te laten! *(Een waarachtige schreeuw:)* Léona!
Léona spreekt, zonder van haar plaats te komen, met gerekte klinkers, effen, langzaam.

Léona Nu, nu moet ik nog het moeilijkste doen...

Alix *direct bij haar*: Je huilt!...*Regen uit je ogen en je gezicht is van steen!...(Zij haalt haar zakdoek te voorschijn en veegt de tranen af. Léona beweegt niet.)* Kom tot leven, grijns! Snik!

Léona Het moeilijkste nog willen...

Alix droogt Léona's betraand gezicht af. Ze geeft kusjes op haar gezicht, haar wangen, haar lippen, haar oogleden, zacht zoals bij een kind.

Alix Laat al die varkens toch dood vallen!... *Jouw tranen zijn hun manchetknopen waarmee ze lopen te pronken!* Laat ze stikken. Vergeet Doem ook! *(Ze lacht boosaardig.)* Weet je: hij heeft nooit gezégd dat hij een idee had. Ik heb dat bedacht om de draak met hem te steken, en met de anderen ook!...

Léona *hoort zij het?... zij mompelt*: Het moeilijkste... het ergste...

Alix *blij*: Ah, Léona!... *het bloed keert terug in je lippen.*

(Gilt) Odilon. Odilon.

(Tot Alix) Laat ons alleen.

(Alix af.)

* * *²

(De voordeur gaat open op een kier en Ida steekt behoedzaam haar hoofd door de deur.

Ida *heel beleefd*: Mag ik binnenkomen?

Alix *fek*: Nee!

Léona *ineens wakker, met de grootste moeite*: Jawel! Kom maar binnen!

Alix *protesteert*: Nee, daar blijven!

Op het gezicht van Léona tekent zich een ingrijpende verandering af, alsof ze niet alleen wakker is, maar ook genezen, gered. Zij vindt haar vechtlustige glimlach terug.

Léona *tegen Alix, zacht, lief*: Stil jij!... *(Tegen Ida:)* Kom binnen!... Kom binnen!... *(Ida komt binnen en doet de deur achter zich dicht. Haar gebaren zijn schuchter. Léona trekt Alix mee tot aan de deur rechts.)* Vraag Odilon of hij beneden komt. *Alix verdwijnt.*

Léona gaat resoluut op Ida af en blijft twee stappen vóór haar staan, uitdagend.

Léona Welke gemene streek heb je voor mij in petto? Wreek je maar: ik sta klaar!

Ida *kijkt haar recht aan*: Ik zou willen dat je me vergeeft.

Léona *wacht op wat er verder komt*: En verder?...

Ida Ik vraag je om vergiffenis, dat is alles.

Léona *verrast*: Ah? *(Dan:)* Is het Thierry die je dwingt tot deze vernederende stap?

Ida Nee. En ik voel mij niet vernederd. Ik heb je ten onrechte geslagen.

Léona *wantrouwig*: Wat voer je in je schild? Ik wacht.

²Deze scène, tussen sterretjes, kan volgens de schrijver weggelaten worden. Claus heeft die aanwijzing inderdaad opgevolgd.

- Ida Thierry heeft me vanmorgen alles verteld.
- Léona *spottend*: Alles?
- Ida Hij zei tegen mij: "Ik hield hartstochtelijk veel van Léona, maar zonder hoop." (*Léona, die haar hoofd glimlachend had afgewend, kijkt haar strak aan en glimlacht niet meer.*) Hij was ziek, doof, blind voor iedereen behalve jou. (*Ze wordt somber, hard:*) Ik heb hem in mijn bed gehad, dat standbeeld van afwezigheid! In bed, uit bed, het maakte niet uit. (*Ze zucht.*) Op onze verlovingsdag loog hij tegen me. Oh, niet uit mannelijke trots. Hij was bang dat mijn jaloerse hart toch sterker zou zijn dan mijzelf!... En daar had hij misschien gelijk in - het hangt af van het uur van de dag. (*Ze lacht, dan kijkt ze Léona eerlijk aan*) Nu weet ik dat hij je minnaar niet geweest is, en kom ik je vragen om vergiffenis. (*Ze laat het hoofd zakken en doet zich geweld aan als ze spreekt.*) De klappen heeft hij met me afgerekend... (*Dan bevrijd.:*) Ik beklag me niet; nu ik dit weet is alles tussen hem en mij veranderd. Zullen we vrede sluiten?
- Tijd gaat voorbij. Dan laat Léona haar bitter lachje horen. Ze loopt heen en weer door de kamer, driftig.*
- Léona Dichter en dichter, tot ze me te pakken hebben!... Ah nee! Nee! (*Ze staat stil vlak tegenover Ida.*) Hier, mijn wangen. Mep d'r op los! Sla mij! Ik heb het verdiend! Hij heeft tegen je gelogen, je Thierry! Meppen!!...
- Ida *woedend*: Je liegt zelf!
- Léona *ontketend, bijgend*: Meppen, hij zal je niet straffen voor je klappen, ik zweer het je!... Bal je vuist, verpletter deze mond, die hij gekust heeft tot in de strot!
- Ida *lacht boosaardig*: Aha! Je wil je wreken op Doem!...
- Léona Splijt deze borst die zwol op zijn roep, deze buik waarin zijn verlangen een vore trok!
- Ida *heft haar hand, maar beheerst zich en draait Léona de rug toe, klaar om weg te gaan*: Huh! Je zou te zeer voldaan zijn!... Wreek je maar op een ander!...
- Léona *loopt haar achterna*: Sla! Sla! Sla!
- Ida *bij de deur*: Leugenaar!... Misselijke leugenaar!... (*Ze verdwijnt.*)
- Léona *roept haar na op de drempel*: Ida!... Ida!...

* * *

Scène 7.

Odilon komt op van rechts. Hij loopt meteen door naar Léona, die vertederd naar hem glimlacht.

Odilon Ik heb geslapen, boven. In jouw bed.

Léona *teder, vriendelijk:* Je oogleden zijn dik van de slaap. **Je moet heel moe geweest zijn.** Kom hier. *(Ze neemt hem langzaam mee naar een fauteuil links, naast hem lopend, een arm om zijn middel, de hand op zijn heup. Halverwege staat ze stil, met de ogen dicht.)* Je beweging, zoals je loopt onder mijn hand, brengt mijn ziel in de war, en mijn hart en mijn vel. **Kom.** *(Zij doet drie stappen, de ogen dicht, en blijft opnieuw staan.)* Het soepele spel van je spieren!... Ik doe mijn ogen dicht en doordat ik je aanraak zie ik een wondermooi uitgevoerde dans. Ik luister: en de dans vindt de muziek die erbij hoort. Ik luister beter: en de muziek vindt de woorden erbij! *(Ze opent haar ogen en lacht zacht.)* Je zegt niets, en ik hoor toch de mooiste zinnen. *(Plotseling gooit ze zich hartstochtelijk tegen hem aan.)* Ah! Jij! **Je overtuigt zonder te spreken!** *(Ze kust hem op de mond. Dan:)* Wie kan jou weerstaan! *(Ze doet hem in de grote fauteuil zitten, steunt met een knie op de zitting, naar hem toe gebogen.)* Zeg het. Wie? Niemand!

Odilon Jij. Jij weerstaat me!

Léona *laat haar verliefde lach horen:* O, o, tot vanavond!...

Odilon *ontvlamd:* Vanavond?

Léona *vurig:* Ja, vanavond. Als jij wil. Wil je?

Odilon *drukt haar tegen zich aan:* Léona! Speel niet langer!

Léona *slaakt een doordringende kreet:* Oh!... *(Hij laat haar los uit de omklemming.)* Bruut die je bent! Je hebt me pijn gedaan met je geweld! *(Maar ze drukt zich alweer tegen hem aan, zittend op de armleuning, de armen om hem heen.)* Lieve bruut!... Nee, niemand kan jou weerstaan!... Je hoeft alleen maar te kijken naar je mond met de diepe gleuven als je glimlacht en zelfs als je niet glimlacht, en je bent verloren!... Waarom? Dat weet je niet. Je bent verloren. Wie? Elke vrouw. Neem je me mee vanavond?

Odilon *wil haar vangen. Zij deinst achteruit:* Maar!!! Op dit moment, als je wil.

Léona *berwint haar evenwicht, ze staat rechtop, beslist, duidelijk:* Zweer me dat je me blindelings gehoorzaamt.

Odilon *ook overeind, driftig:* Nee! Je voert wat in je schild.

Léona *snel:* Je houdt niet van me! Nee! Spreek me maar niet tegen!... Denk je dat het een bewijs van liefde is, als je me heftig tegen je aandrukt en de laatste luchtbel uit mij perst? Of als je met blikken en kussen mijn ogen verslindt alsof het groene vliegen zijn, of mijn mond alsof ze een rode peper is die nergens anders voor is gemaakt dan om jouw begeerte aan te blazen? *(Ze lacht nerveus.)* Als het tijd is voor de liefde holt de stier achter zijn schaduw aan, rolt de hond op het tapijt, strijkt de kater langs de meubels!... *(Ze komt naar hem toe, zachter, onverbiddelijker.)* Zweer!

Odilon Nee! Nee! Nee!

Léona Zweer!

Odilon Zeg wat je van me wil, en ik geef antwoord met ja of nee.

Léona *in volle hevigheid:* Ah! Zweer, of ik vertrek alleen en kom niet meer terug!... **Zweer en als je daarna je woord niet houdt of als ik mijzelf herroep, dan mag mijn bloed zijn loop omkeren en mij vergifigen!**

Odilon *driftig:* Nee!

De deur gaat open. Alix komt binnen van rechts.

Léona *bleek van woede:* Wat kom je doen?... Er uit! Wat moet je?

Alix *rustig:* Ik verveel mij boven.

(Léona kijkt haar zo strak aan dat ze onmiddellijk terugdeinst en van schrik verdwijnt.)

- Léona *komt terug bij Odilon:* Wel?
- Odilon *aan het twijfelen gebracht:* Eerst je vraag.
- Léona Eerst zweren. En je blijft trouw aan je woord, of ik loop je op straat tegemoet, ik zoek je overal om je voor mijn genoegens waar iedereen bijstaat te zeggen: nee!
- Odilon *grijpt haar bij de pols:* En ik draai je de nek om! (*Ze schreeuwt van de pijn. Hij is verbijsterd.*) Léona, vergeef me! (*mat*) Ik zweer het.
- Léona *tegen hem aangedrukt, meteen, huiverend:* Echt? Zonder voorbehoud?
- Odilon *gewonnen:* Ja.
- Léona (*in overgave*): Kus me.
Uiteindelijk maakt ze zich los. Ze huilt en klaagt zacht, teder:) Mijn liefste! Waarom, waarom geef je toe op het laatste moment?
- Odilon *in de war:* Huil niet!... Ik kan alles van je verdragen, maar niet dat je huilt!
- Léona Als je eens wist!... Ik had mijn leven gegeven om je te doen toegeven, en tegelijk verlangde ik dat je weigerde!
- Odilon Er is nog tijd. Ontbind mijn eed!
- Léona *levendig, angstig, wanhopig ook:* Te laat!, te laat! Het spel is gespeeld. (*Ze loopt van hem weg, herkrijgt haar geestdrift, haar heldere glimlach*) Nu kan ik mij pijn doen zonder een greintje medelijden, maar op een dag zal mijn hart beloond worden. (*Lacht door haar tranen heen.*) Zie je, ik huil niet meer, ik strooi met waterdruppels, als een vogel die zich wast! (*Ze komt weer bij hem, staat stil, kijkt hem een tijdje aan. Ze neemt zijn hoofd tussen haar handen, trekt hem naar zich toe.*) Luister!
Ze praat in zijn oor.
- Odilon *krijgt een uitdrukking van verbazing, opstandigheid:* Oh!... (*Dan:*) Jij bent krankzinnig!
Zij loopt weg van hem, beent door de kamer, geestdriftig, triomfantelijk.
- Léona Zij denkt dat ze vannacht zal sterven; ze wantrouwt niemand meer, ook zichzelf niet! Ze zal het bos uitkomen, je zei het al, met in de plooiën van haar jurk de geur van hars en van een man. Ze is verloren! Wie kan jou weerstaan?
- Odilon *zonder woede, rustig:* Zij, Félie, gelukkig!...
- Léona *lacht:* Ah nee! Nee! Je hoeft niets te zeggen; trek haar in één keer tegen je aan! En diep in haar binnenste zal zij woorden horen die niemand nog uit kon spreken! (*Zij lacht nog harder.*) En van de woorden komt de muziek, en van de muziek de dans!... Vier woorden: "Ik hou van jou! Ik hou van jou!..." Onophoudelijk, alleen die vier woorden!
Ze lacht haar mooie lach.
- Odilon *lacht ook, nerveus:* Je bent krankzinnig, zeg ik je!
- Léona *alweer scherp:* Het moet lukken!... Ze hoeft maar eventjes iets toe te geven aan jou en haar verleden met Doem begraaft haar onder zijn puin! (*Ze staat tegen hem aan, spreekt zacht.*) Als zij voelt hoe jouw blik haar blik splijt, hoe jouw naakte mond de hare beroert, ah, dan zal haar bloed, al haar bloed tegen jou op gutsen als een grote moddervlek! (*Weer lacht zij.*) Ik ken je. Ik ken ons!
- Odilon Je kent haar niet!...
- Léona *wordt opnieuw bevangen door wanhopige woede:* Ik weet wel dat je mijn angst niet begrijpt. Je bent een dikhuidige man!... Luister toch: (*zij hamert op de woorden:*) Doem bewaart voor haar een plaats dicht aan zijn zijde!... Als jij haar niet tegenhoudt, ligt zij binnen twee dagen voor het oog van de wereld naast hem in het graf! En ik loop op het dorpsplein publiekelijk voor gek! Zeg op, die vernedering kun je toch tenminste begrijpen, lomperd!... Er bestaat geen grotere vernedering en jij ziet hem onder je neus gebeuren; zij is hard als marmer en ijzer en werpt haar schaduw op de grond!...
- Odilon *woedend, somber:* Laat haar slapen, wij zullen waken! Hij slaapt als een olifant!
- Léona *staat plotseling stil:* Wie?

- Odilon Doem.
- Léona *agressief*: Wie zegt dat?
- Odilon Jijzelf!
- Léona *gejaagd, trillend*: Dat is niet waar. En jij, hoe slaap jij? Ik heb het je al gevraagd! Op je rug, met je mond open.
(*Zij lacht boosaardig.*)
- Odilon *gekwetst*: Je zei: "Het geronk van zijn slaap dreunt tot in alle hoeken van de kamer!"
- Léona Niet waar.
- Odilon "Hij heeft geen enkele verbeelding..."
- Léona *haar vurige glimlach op de lippen*: "Je lichaam is van Venus, de godin van de zee!... Ik voel me vrij als een zwemmer als zij mij draagt op haar golven."
- Odilon *gefolterd door jaloezie*: "Zijn zwakte of kracht kan hij niet voor mij verbergen."
- Léona "Hij oefent op het gras voor de wedren."
- Odilon Je zei: "Hij zit daar als een blok beton!"
- Léona *argwanend*: Wel?
- Odilon *laat zijn stem zakken, en terwijl hij om zich heen kijkt, beducht*: Jij hebt hem willen vermoorden!...
- Léona *schreeuwt*: Je liegt, smeerlap.
- Odilon Die dag heb je me geantwoord: "Breng me niet in de verleiding!..."
- Léona: Heb ik dat gezegd? Dan heb ik vast en zeker je klappen willen ontlopen, je jaloezie willen bedaren! (*staat vlakbij het raam. Ze slaakt een smartelijke kreet.*) Ah, daar is ze, Félie!... (*Ze haast zich naar hem toe, zegt zacht, en gepassioneerd:*) Als jij haar vandaag niet tegenhoudt, dan neem ik wraak op je, dan zal ik straks, als ik in je armen lig, **om mij op hen te wreken**, mij inbeelden, hoor je, dat hij het is die mijn genot oproept, (*loopt achteruit naar de deur rechts*) en vervang ik jou in het geheim door hem. (*Vlak bij hem:*) Hem, hem, hem! - om me op haar te wreken!
Zij sluit de deur.
- Odilon *roept haar na*: Doe het dan!
Hij bevindt zich op dit moment rechts van de hoofdingang. Als Félie de deur open doet, wordt hij aan haar gezicht onttrokken door één van de twee vleugels. Een moment blijft Félie op de drempel staan, komt binnen, duwt de deur achter zich dicht. Ze doet haar sluiert af en toont een stralend gezicht.

Scène 8.

- Félie *halffluid*: Dag, huis van hem!...
- Om de deur belemmerend dicht te doen, draait ze Odilon de rug toe. Deze is nog niet gesloten of hij springt geluidloos op haar af en ombelst haar van achteren. Zij slaakt een kreet, maar hij houdt haar stevig in zijn greep. Zij zakt door haar knieën, als gebroken. Hij draait haar om in zijn armen. Dan staan ze met de gezichten naar elkaar toe, zij, het hoofd achterover, hij over haar heen gebogen.*
- Odilon *hijgend*: Félie! Félie!
- Op dit appel vindt ze de kracht zich enigszins te herstellen. Zij kijkt hem verschrikt aan. Hij wil haar op de mond kussen. Ze verveert zich zo goed ze kan, duwt met haar hand het gezicht terug dat haar nadert. Odilon kust gulzig de handpalm die tussenbeide kwam.*
- Félie *verzucht smekend*: Laat me los!...
- Odilon *terwijl hij haar vasthoudt met zijn arm, duwt hij haar hand die zich teweer stelt opzij*: Je hand ruikt naar verse boomschors!
- Félie *stemloos*: Help!...
- Odilon Strubbel niet zo tegen. Je hart klopt zo snel, hij brengt me in vervoering!
- Félie Nee!...
- Odilon Ik ben bang dat ik je armen breek!...
- Hij dwingt Félie hem aan te kijken.*
- Félie *smekend, tegen het huilen aan*: Oh, nee! Nee!
- Odilon *met een langzame kracht*: Ik zie de rand van je tanden blinken!...
- Félie *stelt zich plotseling heftig teweer en schreeuwt*: Help! Help!
- Hij verstikt haar kreten onder een kus. Zij verzwakt. Als hij ophoudt met zijn liefkozing ligt ze gelaten in zijn arm.*
- Odilon *vol vuur, met een hese stem*: Félie! Félie! *Zij maakt een lichte beweging, hij streelt haar opnieuw. Gaat ze hem van zich afduwen? Het geschetste gebaar wordt uitgesteld. Ze beweegt niet meer.*) Je knieën beven, tegen de mijne! *(Hij kust haar hevig.)* Félie! Ik weet niet of ik van je houd, maar mijn warmte houdt van de jouwe.
- Met een flinke ruk maakt ze zich van hem los. Ze loopt een paar stappen van hem weg, maar ze heeft geen kracht en wankelt. Hij pakt haar bij de band, de arm gestrekt. Zo doen ze aarzelend enkele stappen.*
- Félie *dof*: Laat mij gaan...
- Odilon *ook ietwat verdwaasd*: Te laat!
- Félie *naar rechts lopend*: Laat mij gaan, laat mij gaan.
- Odilon *zonder haar hand los te laten manoeuvreert hij zo dat hij haar de weg verspert*: Het spel is uit!...
- Zij wil vluchten. Maar waar ze ook heen loopt vindt ze Odilon op haar weg. Zij begint weer te gillen.*
- Félie Laat mij gaan, laat mij gaan...
- Odilon *wordt radeloos, spreekt zacht tegen haar*: Félie, schreeuw niet zo.
- Zij daarentegen geeft een langgerekte wanhoopskreet, die uitloopt op een snik zonder tranen.*
- Félie Help, Amedée, liefste! Help mij!
- Odilon *hijgend*: Roep niet zo, ik word er gek van!...
- Félie *nog harder, een uitgang zoekend*: Mijn liefste, red me!
- Odilon *springt op haar toe, strengelt zijn armen om haar heen, plet haar mond op de zijne*: Zo! - Zo, tot je stil bent! *(Zijn angst groeit)* Luister, ik heb je gekust... In je hals hier draag je de afdruk van mijn kus...
- Félie *huiverend*: Hou stil.
- Odilon *(Laat haar wat los)* Je mond bloedt een beetje...
- Félie *haar hand aan haar lippen*: Nee...
- Odilon En in je hals staat het merk van mijn kus. Je kunt niet weggaan met die merktekens, Félie. Ik zal je nog meer kussen, dan kun je niet meer weg.

Félie *roept*: Kom, doedoe, lieve doedoe!!! (*Zij heeft geen krachten meer. Als om niet te vallen slaat ze haar armen om de hals van de jongen.*) Ah! De doden zijn laf.

Léona (*Komt op, gevolgd door Alix, recht op Félie af*) Wel, aanvaard je de erfenis? (*Félie schudt angstig 'nee' met het hoofd, valt in zwijm. Léona triomfeert*) Zij geeft toe, het is genoeg zo. (*Tot Odilon*) Neem haar mee. Mijn mensen komen er aan.

Odilon (*Draagt Félie in zijn armen*) Ja, zij heeft toegegeven. Als zij er bij blijft, houd ik haar.

Léona (*Uitzinnig*) Hou haar, hou haar, trouw haar!

Scène 9.

De voordeur gaat open en de burgemeester komt binnen in gezelschap van Bellemasse en Thierry.

Burgemeester De overwinning staat vast... Ah, het is een historische dag!

Bellemasse De Idee van mijnheer Doem raast over het land als een storm over een rijp korenveld, de hoofden buigen, elk verzet plooit.

Thierry *Het lijkt of men erop zat te wachten.*

Burgemeester Over enkele dagen heeft de Idee de volledige macht in handen. De verzoening tussen de Doemvereerders op het platteland is al een feit...

Bellemasse *De Léona-gezinden...*

Thierry *...en die van de stad...*

Bellemasse *geheimzinnig.* De Félie-gezinden....

Burgemeester Mevrouw, dierbare mevrouw, liefste mevrouw. Wij zouden van de kamer van mijnheer Doem een museum willen maken.

Bellemasse Wij zouden zijn vertrouwde voorwerpen daar bij elkaar willen brengen, zijn bed, zijn fauteuil, zijn pantoffels...

Thierry Alle Doemvereerders zouden elkaar daar kunnen ontmoeten... Het zal een tempel zijn, het altaar van de Idee. *(Hij loopt in de richting van de kamer.)* U staat mij toe... *(Hij gaat de trap op.)* Deze drie treden lijken er speciaal voor gemaakt om de kamer te verheffen, los te maken van de rest, en haar een plechtige allure te geven. *(Hij gaat het trapje op, duwt de deur open, en deinst onmiddellijk terug. Zacht:)* O, daar zijn mensen aan het vrijen!

Burgemeester In het centrum van het vertrek zouden wij de symbolische stolp tentoon willen stellen...

Thierry ... met daarin een opgerold perkament....

Burgemeester Hier heb ik het...

Thierry ... de geschreven wet...

Burgemeester Zo... staat u mij toe... *(De drie mannen staan om de stolp heen, beuren hem op, leggen het perkament op zijn plaats, spreken zachter.)* Het papier is nog maagdelijk... de gebeurtenissen gaan tegenwoordig sneller dan de mensen. *De drie mannen staan naast elkaar vóór de stolp.*

Bellemasse Ik ben zeer ontroerd, zeer...

Hij veegt een traan weg.

Burgemeester Ja ja, ik ook.

Hij haalt zijn zakdoek te voorschijn en built. Maar in de verte klinkt een fanfare.

Thierry Mevrouw, dertig delegaties komen u een eerste hulde brengen!

Bellemasse *bij de deur.* Jaaa, daar komen ze, de muziek voorop!

Burgemeester Daar lopen de brandweermannen van Creumont!

Bellemasse Daar, de loodgieters van Blique sur l'Aste!

Burgemeester De duivenmelkers van Pranel, de boogschutters van Terres-Meubles!

Thierry De vrolijke filantropen uit Saint-Clopin!

De Burgemeester *Het comité van Avondmaalsgasten!...*

Bellemasse De blaaskoppen van Lourmières!

Burgemeester Luister... Luister...

Léona is vlakbij Alix blijven staan. Je hoort militaire marsmuziek.

Léona *met een triomfantelijke vreugde:* Hij is van mij, van mij alleen, van kop tot teen. *(Plotseling zachter:)* Ik ga niet meer weg!, en ik hou van hem, Alix, ik hou van hem...

Alix *rustig:* Dat zinnetje heb ik vaker gehoord...

Léona Niet waar...

Alix Wie is het nu?

Léona *alsof het vanzelf spreekt*: Doem, Amedée Doem. *(Ze trekt Alix helemaal tegen zich aan.)*
Weet je, op een dag laat in de middag holden we samen in de weide. Toen ik sneller liep dan hij, riep hij tegen mij: "Léona, dat is niet eerlijk, je voeten raken de aarde niet."

Alix *die heel verbaasd doet, zegt*: Dan liep je zeker op je handen.

Léona *Op dit moment barst heel dichtbij een fanfare los. Bellemasse en Thierry staan stram in de houding. geëxalteerd, tegen Alix of voor zich uit*: Hij zei mij: "Léona, je ogen zijn warmer dan de dagen van juni, groter dan de mooiste herinneringen..."

Alix *Ja ja, je bent helemaal van hem.*

Het verloop van de handeling

Laten we proberen om Crommelynck's tekst nu niet meer van moment tot moment te volgen, - dat is het domein van de regisseur met zijn spelers - maar iets te abstraheren, dus samen te vatten tot het niveau waarop we als dramaturg spreken van het handelingsverloop. Het is het niveau waarop je gewoonlijk spreekt als je wil vertellen wat er precies gebeurt.

I - 1. In een landelijke omgeving met dorpen rondom - verderop, achter de rivier, ligt de stad - bevindt zich het huis van de welgestelde familie Doem.

Door de voordeur loopt buurvrouw Ida naar binnen. Zij is woedend omdat de vrouw des huizes, de zeer knappe en verleidelijke Léona, haar man Thierry het hoofd op hol heeft gebracht, om hem vervolgens, nu een maand geleden, af te wijzen. Ze zit nu met een stenen beeld in huis in plaats van met een man. Ze wil het Léona betaald zetten met een flink pak slaag.

Het dienstmeisje Alix zegt haar dat mevrouw helaas in bad zit, en dat het bovendien 'uit' is tussen haar en Thierry. Maar Ida staat erop dat Léona beneden komt.

Alix gaat het zeggen, ziet evenwel nog juist... dat Bellemasse, de onderwijzer, binnenloopt.

2. Hij heeft de leerlingen vrijaf gegeven. Hij is onaangenaam verrast dat hij Ida treft. Zij begrijpt onmiddellijk het doel van zijn komst en maakt uit zijn woorden op dat hij al drie maanden minnaar is van Léona, en dat mevrouw Léona dus twee maanden lang twee minnaars tegelijk heeft gehad. Het dienstmeisje komt beneden met de boodschap voor Ida dat mevrouw nog niet klaar is, maar dat zij over een uurtje terug kan komen. Ziedend en scheldend loopt Ida weg.

3. Bellemasse is nu zeer verontrust, daar hij in Thierry een onverwachte rivaal heeft ontdekt. Hij probeert Alix om te kopen om hem te vertellen of Léona tegelijk met hem ook Thierry heeft bemind. Als Alix antwoordt dat dat niet het geval was, kust hij haar van blijdschap. Dan wil hij weten of Léona ook vóórdat zij van hem hield een verhouding met Thierry had gehad. Als ook hierop het antwoord 'nee' is, kust hij haar lang. Alix zegt dat ze jaloers is op alle vrouwen die van hem houden en kruipt bij hem op schoot. Ze getuigt zo heftig van haar liefde dat ze hem weet te verleiden tot een lange kus. Dan staat Léona in de deur.

4. Een kreet, gevolgd door twee kreten. Alix vliegt uit de fauteuil. Léona wijst Bellemasse onverbiddelijk de deur.

5. De beide vrouwen triomferen om de geslaagde verleidingstruc. Léona wil haar dienstmeisje bedanken met haar halsketting, maar Alix wil opnieuw enkel gekust worden, ditmaal is het geen complot. Léona geeft haar een vluchtige kus, en stuurt haar vervolgens naar boven om te waarschuwen voor het geval Ida terug zou komen.

6. Ze maakt de deur open naar de kamer van Doem en trekt Odilon de woonkamer in. Hij heeft overal gezocht naar geld, maar niets gevonden. Odilon, die sinds twee weken haar minnaar is, belooft dat hij zal gaan werken. Maar Léona is niet overtuigd, en zegt hem dat hij de auto, die om vier uur was besteld bij het garagebedrijf voor een 'ritje', moet afbestellen. In een grimmige opwelling oppert Odilon het plan om mijnheer Doem op te wachten in de steengroeve om hem neer te schieten met zijn geweer. Léona probeert het gevaar te keren door te zeggen dat de moordenaar ontdekt zal worden door de vrijende paartjes die daar altijd zijn, zelfs in de stromende regen. Dreigend vraagt hij hoe ze dat weet. Ze antwoordt maar gauw dat ze denkt dat ze het gedroomd heeft.

Alix rent binnen. Ze zag hoe Doem, totaal onverwacht, thuis werd gebracht in een auto, in gezelschap van een dokter en een verpleegster, het hoofd achterover, lijkwit. Hij ligt nu op bed in zijn kamer. Léona werkt Odilon achter de deur die leidt naar haar kamer. Alix vraagt haar of ze bedroefd is, het antwoord is 'nee'. Alix zegt dat ze gezien heeft aan Doem dat hij doodgaat.

7. Ida staat binnen. Léona stuurt Alix naar de kamer van Doem. In het gevecht dat nu volgt tussen de twee vrouwen vallen rake klappen. Tot Odilon op het lawaai afkomt en de ruzie stopt. Ida vertrekt. Léona gaat naar Doem's kamer.

8. De burgemeester haast zich naar binnen. Hij had gehoord dat iemand van de familie ziek was thuisgebracht. Odilon zegt dat het Doem zelf is.

Bellemasse stormt binnen. Hij had gehoord dat het stoffelijk overschot van Doem op een brancard was binnengebracht. De burgemeester zegt, met Odilon als getuige, dat Doem ziek weg thuisgebracht met een auto.

Thierry komt binnen, inmiddels door zijn vrouw op de hoogte gebracht dat Bellemasse minnaar van Léona is, en vraagt waar de weduwe is. Ook hij wordt gecorrigeerd: zover is het nog niet.

De burgemeester spreekt zijn bekommernis uit: de familie Doem betaalt voor tweederde de lantarenverlichting en een flink stuk van de openbare weg. Zo wordt men het erover eens dat het 't beste zou zijn als mevrouw Doem binnen de gemeente bleef wonen en hertrouwde met iemand uit de streek.

Alix komt uit de kamer van Doem. Volgens de dokter kan zijn hart het elk ogenblik begeven. Op de vraag van de mannen of Doem nog iets gezegd heeft, antwoordt zij: "Hij zei: 'Ik heb een idee. Ik heb een idee.'" En verdwijnt in de keuken.

De mannen realiseren zich nu dat zij Doem niet kennen, daar hij in tegenstelling tot zichzelf bij geen enkele partij was aangesloten. Daarom werpt de burgemeester zichzelf op als afgevaardigde om het geestelijk testament van Doem op te maken aan zijn sponde. Hij gaat binnen.

9. Een jonge vrouw ijlt ontzet en buiten adem door de voordeur naar binnen. Is dit het huis van mijnheer Doem? Bellemasse vraagt of ze soms familie is. Ze antwoordt dat ze hem wil zien en genezen. Bellemasse verspert haar de weg: ze moet op haar beurt wachten. Dan komt de burgemeester terug met de mededeling dat Doem gestorven is. Het meisje stort zich naar binnen. De burgemeester staat met lege handen, en moet bekennen dat Doem niets meer gezegd heeft. Er is geen 'geestelijk' testament.

Léona staat in de deur van Doem en vraagt wie die vrouw is. Men antwoordt dat het 'familie' is. De burgemeester zegt dat hij de Idee van mijnheer Doem wil leren kennen en dat hij daarom eerst de man moet leren kennen en dat hij daarover morgen met mevrouw Doem wil spreken. De mannen vertrekken. Alleen Odilon blijft.

10. Léona is nu weduwe. Odilon wil haar, nu ze vrij is, meteen meenemen. Maar Léona huult. Niet omdat Doem dood is.

Alix komt uit de kamer van Doem. Vraagt wie die vrouw is, die minnares is van mijnheer Doem, al tien jaar. Léona is ontzet. Gelooft Alix niet. Ze gebiedt Alix samen met Odilon te luisteren aan Doem's deur en hardop weer te geven wat binnen door Félie gezegd wordt. De liefkozende woordjes die Félie tot Doem blijkt te richten doen haar ontploffen in razernij. Doem is een schijnheilige hypocriet en Odilon moet 'die teef' eruit gooien.

Maar dan bedenkt ze zich. Ze zal die teef zelf temmen.

II - 1. Twee dagen later. Het is ochtend. Léona heeft Félie in huis genomen. Alix komt binnen met de stolp waaronder Léona haar bruidsboeket bewaarde. Ze zet de stolp op tafel, maar gooit het

bruidsboeket onder het mom van 'ouwe rommel' door het raam naar buiten. Inmiddels was Odilon door het raam naar binnen geklommen en wil met geweld doorlopen naar de kamer van Léona. Alix verdrijft hem daar door een list: hard en onverwacht roept ze in zijn rug: 'mijnheer Doem!, mijnheer Doem!', waarop de jongen van schrik richting voordeur vlucht, tot hij zich realiseert dat mijnheer Doem dood is. Maar dan is Alix al bij de deur om haar opnieuw te blokkeren.

2. Léona, in peignoir, dringt haar terug de kamer in. Ziet de lege stolp. Valt uit tegen Alix: het was de bedoeling dat Félie dat boeket te zien kreeg! Odilon vraagt ongeduldig wanneer ze weg gaan. Léona antwoordt: heel gauw, maar eerst moet ik wraak nemen. Daarna vertrekken we samen: Doem, jij en ik. Odilon denkt nu dat Léona krankzinnig is geworden. Dan legt Léona hem uit hoe afschuwelijk haar huwelijk met Doem is geweest, hoe zij hem haatte. En hoe Doem niet wakker lag van haar nachtelijke escapades, als ze een man opzocht, een man zonder gezicht. Nu begrijpt zij dat zij hem niet kón tergen: hij zette een ijskoud masker op en hield in het geheim van Félie. Zij zal wraak nemen door Doem los te rukken uit Félie's hart, om hem vervolgens alsnog te bedriegen met Odilon!

3. De burgemeester komt binnen. Er heeft een ramp plaatsgevonden. Het zit zo: Bellemasse en Thierry zijn elk apart bij Léona op bezoek geweest om te spreken over de Idee van mijnheer Doem, en zij hebben ieder hun eigen interpretatie aan haar voorgelegd. Zij heeft hen daarop allebei gelijk gegeven. Gewapend met het gelijk heeft Thierry vervolgens verregaande voorstellen ingediend om te bezuinigen bij de gemeentelijke overheid. Als reactie daarop heeft het gemeentepersoneel echter onmiddellijk gereageerd met een algemene staking. Gevolg: er zijn geen lijkdragers, geen lijkbiddeers, geen grafdelvers. Het is dus niet mogelijk Doem ter aarde te bestellen.

Bellemasse rent binnen. Hij had gehoord van de staking. Er is opwinding in de hele omgeving: de oude twisten zijn weer opgelaaid.

Wat de begrafenis betreft heeft de burgemeester maatregelen genomen: hij is persoonlijk naar de gevangenis gegaan - de cipiers daar zijn niet op de hoogte van de politieke ontwikkelingen - en heeft er twee zware jongens uit hun cel gehaald met de belofte van kwijtschelding van straf als zij een dode op een brancard naar het kerkhof wilden dragen. De boeven wachten op dit moment in de keuken, waar zij zich tegoed doen aan wijn.

Léona geeft de burgemeester toestemming om aldus te handelen, en hij vertrekt.

4. Léona juicht. Geen rouwstoet: Félie zal dus niet achter de baar aanlopen, zodat iedereen ziet dat zij de minnares was van Doem. Léona stuurt Alix naar boven om Félie het nieuws te brengen. Bellemasse doet een nieuwe poging om Léona te veroveren. Hij zal zijn rivaal Thierry uitschakelen, zegt hij, door de mogelijkheid van scheiding uit het wetboek te schrappen. Is dat eenmaal gebeurd, dan kan hij zich vervolgens weer met Thierry verzoenen en één Doem-partij oprichten, waarvan Léona dan mag zeggen wie daarvan de leiding krijgt: Thierry of hij.

Als Léona eindelijk het woord kan nemen, geeft zij Bellemasse de opdracht om eerst en vooral Félie te stalken: de permanente achtervolging met de blik. Zodat Félie zich niet meer kan concentreren op haar overgave aan de rouw.

Alix komt terug van Félie: zij was niet verbaasd geweest en had gezegd: "Ik wist het. Vandaag is het de derde dag."

5. De burgemeester komt binnen: de boeven zijn al een flink eind op weg, de rest kunnen ze zelf wel. Bellemasse ziet de lege stolp en vraagt Léona wat dat voorwerp moet? Léona ziet zich genoodzaakt snel te verzinnen dat Doem de stolp gebruikte als hij mediteerde, 'uren lang'.

Thierry vliegt binnen met het bericht dat Doemesignaleerd is in verschillende dorpen, en wel: 'in levende lijve!' Algemene ontsteltenis, waarin Alix: 'De morgen van de derde dag'.

De burgemeester leest nu zijn Verbod voor waarin hij iedereen, die geen verwante van de dode is tot in de tweede graad, de toegang tot het kerkhof ontzegt.

Odilon schreeuwt door het raam dat mijnheer Doem voorbijgekomen is (o.a.) in Terres-Meubles! Léona valt bijna flauw in haar fauteuil. Odilon zegt dat de dragers dronken zijn. Alix vertelt dat dat gekomen is doordat zij in de keuken voor alle drie een fles wijn vroegen: voor henzelf én voor mijnheer Doem. Odilon zegt dat ze de weg kwijt zijn geraakt, maar dat, toen zij dreigden het lijk te laten vallen, partijleden toegeschoten zijn en de baar nu escorteren naar het graf.

De burgemeester gaat weg om de zatlappen weer in hun cel te stoppen (sic).

Léona stuurt iedereen weg, alleen Thierry moet blijven.

6. Thierry wil Léona definitief veroveren: hij maakt een wet, waarin een huwelijk (het zijne), dat vijf jaar kinderloos is gebleven, automatisch is ontbonden.

Léona antwoordt dat hij eerst zijn vrouw Ida moet slaan, terugslaan, en wel tien keer zo hard als zij haar, Léona, heeft geslagen. Thierry belooft het, en vertrekt.

Léona breekt uit in een roes van de overwinning.

7. Alix komt zeggen dat Félie, de minnares van mijnheer Doem, in aantocht is.

Het dringt nu echt tot Léona door dat het oorlog is.

Ineens geeft Léona Alix een hartstochtelijke kus. Die kus moet ze - precies zo - doorgeven aan Odilon, midden op straat, zodat iedereen het ziet. En zeggen dat ze hem liefheeft, voor de eerste keer. Dan valt ze snikkend in de fauteuil. Ze begint te weten dat de liefde minder en minder bereikbaar aan het worden is.

8. Félie komt van haar kamer. Ze is ernstig. Ze is van plan veranderd. Ze wil naar buiten. Daar hij is 'opgestaan' wil ze Hem voor altijd blijven aanbidden.

Léona nodigt haar uit bij haar te komen zitten, en als twee vriendinnen over hun liefdes te vertellen. Ze zegt dat Doem in hun geheugen altijd even oud zal blijven, terwijl zijzelf steeds ouder worden.

Zodat hun passie steeds belachelijker zal zijn.

Alix komt binnen. Odilon heeft haar vernederd. Hij had gezegd dat Alix de kus die hij zou geven nooit precies zo zou kunnen afgeven aan het juiste adres.

Léona zegt dat ze de afgelopen nachten weer heeft kunnen genieten van de stilte, omdat de dierlijke geluiden van Doem ontbraken.

Félie vertelt hoe het begon tussen haar en Doem. Toen zij vijftien was, wiegde zij graag hoog in de boom, zij voelde zich de koningin van de vogels. Beneden, aan de andere kant van de muur, zag ze hem, terwijl hij schreef. Af en toe keek hij omhoog. Ze zei dat ze Félie heette, van Félicie. Hij zag haar benen. Hij zei: "Onze hersens dromen, ons hart klopt, de longen halen adem, de maag verteert, of wij het willen of niet, hoe wil je meester zijn over je andere beesten?"

Hij zei: "Félie? Félie, je ogen zijn warmer dan de dagen in juni, groter dan de mooiste herinneringen."

Léona is perplex. Zegt dat Doem dat uit een boek had.

Dan ontfutselt ze twee liefdesbrieven die Félie tussen haar borsten verstopt heeft. Begint ze hardop voor te lezen. Félie wordt nu gemarteld. Plotseling denkt Léona aan het portret van Doem dat boven hangt. Félie mag het hebben. Hij staat er zo mooi op: slank, trots, met een glimlach, vurige ogen. Félie rent van vreugde naar Doem om het hem te gaan zeggen. Stuit bij de deur tegen het besef dat hij dood is, en zakt ineen op de vloer. Léona beveelt Alix, die zojuist binnenkwam, de foto te gaan halen waarop zij aan de arm van Doem loopt, in haar bruidsjurk.

9. De mannen komen binnen. Ze hebben Doem naar "het veld van eer" gebracht. En in de totale stilte had de partijvoorzitter geroepen: "Amedée Jacques Louis Doem!" En een ontzagwekkende

stem had geantwoord: "Present!"
Op het woord 'present' wankelt Léona.

III - 1. De volgende dag is Alix alleen in de kamer. Ze stoft de meubels. Ze trekt grimassen in de ruit van het raam.

Félie komt binnen, stralend van geluk. Ze heeft in het dal de vliegende mieren gezien. Ze komt zich opmaken, want onder haar sluier wil ze mooi zijn voor hem. Gaat naar haar kamer.

Alix plet een vlo met haar nagels die op haar dij zat. Staat tegen de deur, plooit achterover en maakt een gorgelend keelgeluid.

2. Léona komt terug van de notaris. Nu blijkt dat Félie daar ook was geweest. Félie 'erft'. Doem heeft een wilsbeschikking nagelaten, waarin hij Félie een plaats aanbiedt naast hem in het graf. Félie heeft de erfenis zojuist aanvaard. Léona stuurt Alix naar boven om Odilon te wenken met haar zakdoek.

3. Félie komt binnen, klaar om naar buiten te gaan, in de zon, in de natuur, die anders is: ongewoon helder. En hij is met haar, in haar. Ze zal deze laatste dag aan hem opdragen. Vanavond, in een herberg, in een kamer zal zij haar leven beëindigen.

Léona ziet machteloos toe hoe Félie vertrekt voor haar vóórlaatste rendez-vous.

4. Odilon, gewenkt door Alix, komt binnen. Léona kust hem lang.

Buiten had hij gezien hoe Félie, bij het bosje aangekomen, de sluier afgooide en danste. Zij houdt niet meer van Doem. Léona en hij kunnen weg, samen.

Léona verkilt: "Wij moeten zorgen dat Félie vannacht niet bij hem slaapt."

De mannen, door Léona zelf uitgenodigd na de notaris, komen er aan. Léona vraagt Odilon op haar slaapkamer op haar te wachten.

5. De mannen presenteren zich in het gelid. Léona wil beginnen over 'die vrouw die zo huilde', maar de mannen onderbreken haar om te vertellen dat ze een gemeenschappelijke vijand hebben in de Doemisten uit de voorsteden, die eveneens op zoek zijn gegaan naar de Idee en ontdekt hebben dat Doem een minnares had, en dat dat geleid heeft tot een diametraal tegengestelde interpretatie aan die van henzelf. En dat zij, om het hoofd te bieden aan de Doemisten uit de voorstad, die aanhang verwerven in verschillende omliggende dorpen, de gelederen gesloten hebben, en afstand gedaan van hun gevoelens ten opzichte van Léona.

Dan kan Léona vertellen waarom zij hen ontboden heeft. Zij vertelt van het legaat van Doem, dat door Félie al was ondertekend. De mannen, met name de burgemeester, reageren onmiddellijk met een terugtrekkende beweging. Als Léona hen dan waarschuwt dat Félie op het punt staat zich van het leven te beroven, bagatelliseren zij de ernst daarvan en vertrekken voor hun politieke besognes.

6. Léona staat er alleen voor. Ze ervaart het terugtrekken van de mannen als een net dat om haar gespannen wordt. Ze kijkt lange tijd star voor zich uit.

Alix komt binnen en probeert Léona te kalmeren door op te biechten dat ze 'de Idee van Doem' verzonnen had om de draak te steken met iedereen, maar Léona hoort het niet meer. Ze schreeuwt om Odilon. (Maar hij ligt te slapen op Léona's bed en hoort niets.)

Ida komt binnen. Léona stuurt Alix weg om Odilon te halen.

Ida, onder de blauwe plekken, blijkt niet gekomen om te slaan, maar om excuses aan te bieden. Thierry had haar vanochtend bekend, dat hij zonder hoop van Léona had gehouden. Hij had de klappen al met haar vereffend. Maar Léona ervaart het aflaten van Thierry als een nederlaag, en probeert het vuurtje van de jaloezie bij Ida op te stoken, maar tevergeefs. Ida vlucht.

7. Nu heeft Léona enkel nog Odilon. Hij komt binnen, slaperig. Ze loopt een rondje met haar arm om zijn middel. Probeert hem in te palmen, maar hij is op zijn hoede. Zij eist dat hij zweert. Dat zij hem anders verlaat. Hij doet het. Dan komt zij met haar plan: hij moet Félie met geweld dwingen tot gemeenschap. Hij protesteert heftig. Maar van binnen is hij al opgewonden. Léona ziet door het raam dat Félie eraan komt. Zij dreigt Odilon om stiekem aan Doem te zullen denken als zij met hem zal vrijen. En loopt weg. (Blijft staan luisteren achter de deur.) Odilon roept haar na: "Doe het maar!"

8. Félie doet de deur open, Odilon springt weg. Zij kijkt, neemt afscheid van het huis van Doem. Odilon bespringt haar onverwachts van achteren. Zij rukt zich los, probeert te vluchten. Hij werpt haar op de grond, dwingt haar tot overgave. Als zij door haar krachten is en geen hoop meer heeft op een tussenkomst van Doem, geeft ze zich over.

Léona stormt binnen: "Aanvaard je de erfenis?" Félie klemt zich doodsbang vast aan Odilon en schudt heftig van 'nee'. Odilon draagt haar naar de kamer en het bed van Doem: "Ik houd haar."

9. De mannen stormen in triomf door de voordeur naar binnen. De Idee heeft gezegevierd over het hele land. De Félie-gezinden uit de voorsteden hebben hun aanhang verloren. Thierry wil van de slaapkamer van Doem een museum maken, maar een vrijend paartje ligt hem in de weg. De burgemeester legt een onbeschreven perkament plechtig onder de stolp.

Buiten naderen fanfares. Zij komen Léona hulde brengen. De mannen staan in de voordeur, stram in de houding, het zonlicht stroomt naar binnen.

Léona trekt Alix tegen zich aan. Zij heeft de plaats ingenomen van Félie, het is tot haar, Léona, dat Doem zijn liefdeswoorden sprak, toen hij samen met haar rende in de wei.

Stijlprincipes van Fernand Crommelynck

We hebben nu een basis om een niveau hoger te kijken, anders gezegd: om te abstraheren. Dat wil zeggen dat we van nu af aan het stuk niet meer volgen van het ene moment naar het volgende, maar dat we grotere stappen nemen, ofwel: momenten overslaan³. We gaan die verspreide gegevens bij elkaar zoeken die een kenmerk gemeen hebben.

Meerdere kenmerken samen staan toe dat we van stijl kunnen spreken.

We merken nu al op dat in de volgende hoofdstukken onze stappen groter en groter zullen worden. Of anders uitgedrukt: we zullen steeds verder uitzoomen. Nog anders gezegd: we gaan steeds verder abstraheren.

Tegenstellingen en omkeringen.

Om aan te knopen bij de zojuist besproken verhouding tussen Doem en Félie: zij heeft een uitgesproken kenmerk. Zij is een eenheid van tegendelen. Het betreft een jong meisje tegenover een oudere man, waarbij hij de geestelijke component vertegenwoordigt, zij de lichamelijke.

Het is een liefdesverhouding die niet berust op gelijkwaardigheid tussen man en vrouw, maar op het verschil van uitersten dat perfect complementair is.

Hetzelfde contrast wordt gevormd door het interieur, dat orde, luxe, zindelijkheid uitstraalt, maar dat in feite in een diepe crisis verkeert. Het huwelijk van Léona is ongelukkig. Drie minnaars lopen in en uit. Op een stil moment tussen de turbulentie door weet Léona het:

"Vergeef me, ik ben bedroefd en ziek."

We zullen merken dat tegenstellingen en omkeringen het stijlprincipe zijn van Crommelynck. Misschien zijn zij de weerklank van een verontruste geest in een samenleving die zich onveilig voelt en in een kramp raakt.

We beginnen met een kort maar frappant moment.

De burgerlijke conventie is een weefsel van (stilzwijgende) afspraken over de status-verhoudingen tussen mensen. Zo staat de Burgemeester bovenaan de ladder, het dienstmeisje onderaan. Maar er is een moment, een kort hilarisch moment, waarop de code doorbroken wordt. En weer is Alix de aanstichtster. Komende uit de kamer van de stervende Doem, antwoordt zij op de vraag hoe het met hem is gesteld: "De dokter zegt dat hij al een hele tijd ziek was, zonder het zelf te weten. Elk ogenblik kan zijn hart het begeven." Als de burgemeester "een kreetje van ontzetting slaakt en zijn handen aan zijn oren brengt", gebiedt Alix hem: "Oh! Stil toch!"

De rollen zijn heel even omgedraaid.

³ Het was Van der Kun, die in zijn *Handelingsaspecten in het drama* (1938) de 5 richtingen in kaart bracht, waarin een handelingsmoment kon uitwijzen: vooruit, achteruit, zijwaarts ofwel simultaan op het toneel, simultaan achter het toneel, of als 'wereldbeeld' in het hoofd van de toeschouwer. Het idee was briljant, maar werd niet vruchtbaar, omdat Van der Kun niet wist wat hij moest doen met de resultaten uit de analyse van toneelstukken op de verschillende aspecten: namelijk ze samenvoegen tot grotere gehelen, die op hun beurt beschreven konden worden.

B. Verhagen werkte in zijn *Dramaturgie* op een veel hoger niveau, met begrippen als Inleiding, Expositie, Climax, Peripetie, Catastrofe. Vergelijkbaar met mijn hoofdstuk over: De samenvatting samengevat.

Met deze studie plaats ik bij wijze van spreken beide dramaturgen in elkaars verlengde, en probeer de overgangen zichtbaar te maken.

Volkomen onverwacht is ook de omkering wanneer de gepolijste taal van Bellemasse overgaat in een scheldpartij met Thierry. De schuttingtaal doorbreekt ook de conventie en verraadt het gebrek aan respect dat er in feite tussen de mannen bestaat. De scheldwoorden staan in schrill contrast met de liefdespoëzie elders in het stuk. Crommelynck schroomt niet om het totale register van woordgebruik open te trekken.

Een omkering vindt ook plaats als iemand in de vaart en de opwinding van het moment per ongeluk zegt wat hij denkt. Het overkomt Léona, als ze, waar Odilon bijstaat, fel uitvalt tegen Alix, die het bruidsboeket uit het raam heeft gegoooid:

"Begrijp jij dan niets? Heb jij dan een kop van karton zoals hij daar?" (II, 2)

Dit zijn momenten.

Maar talrijk zijn ook de omkeringen die geleidelijk plaatsvinden in de loop van een scène.

We kunnen gerust zeggen dat vrijwel elke scène uitloopt op zijn tegendeel.

- I, 1 - 2 Ida komt binnen om Léona een pak slaag te geven, maar moet uiteindelijk woedend vertrekken, omdat 'mevrouw vandaag geen klappen kan ontvangen'.
- I, 3 - 4 Bellemasse komt als minnaar binnen om Léona te zien, maar wordt, doordat hij wordt 'betrap't met Alix op schoot, door Léona de deur gewezen.
- I, 5 Alix opereert als handlangster van Léona om Bellemasse weg te werken, maar wordt onmiddellijk weer gedegradeerd tot dienstmeisje en naar haar kamer gestuurd om op de uitkijk te staan.
- I, 6 Odilon wil vertrekken per wagen met Léona, maar Léona laat hem de wagen afbestellen.
- I, 7 Deze scène, waarin Ida Léona inderdaad de klappen geeft die ze in I, 2 beloofde, staat in schrill contrast met scène III, 6, waarin ze nederig om vergeving vraagt.
- I, 8 Als Alix zegt dat de laatste woorden van Doem waren: "Ik heb een idee. Ik heb een idee", zal ze later Léona toevertrouwen (en het publiek) dat ze het heeft verzonnen "om de draak te steken" (III, 6) met hem en de anderen.
- I, 9 De Burgemeester die het geestelijk testament wil opmaken uit de mond van Doem, komt onverrichter zake terug met de mededeling: "Hij heeft niets gezegd." loopt uit op het maagdelijke perkament dat door de burgemeester in de slotscène onder de stolp wordt geschoven.
- I, 10 Opnieuw wil Odilon met Léona vertrekken, nu zij weduwe is, maar zij buigt zijn opzet om zodat hij met Alix moet luisteren aan Doem's deur, en werkt hem vervolgens 'tot vanavond' de deur uit.
- II, 1 Odilon wil zich met geweld toegang verschaffen tot de slaapkamer van Léona, maar 'gladde aal' Alix verspert hem met succes de weg.
- II, 2 De ongeduldig geworden Odilon wil voor de derde maal vertrekken, maar Léona weet hem niet alleen te overtuigen dat ze eerst nog Doem los moet scheuren van Félie, maar ook nog op zo'n manier dat Odilon diep overtuigd is van haar goedheid.
- II, 3 De Burgemeester komt binnen met veel bombarie over de Catastrofe van de ambtenarenstaking, om des te schitterender te kunnen blinken met zijn 'maatregel' om twee misdadigers in te zetten, waardoor de begrafenis toch door kan gaan.
- II, 4 Léona buigt de hernieuwde avances van Bellemasse, die de wet op de scheiding wil schrappen om Thierry uit te schakelen, om tot het bevel om Félie te stalken.
In het antwoord van Félie op de boodschap van Alix dat er geen rouwdienst voor Doem zal zijn, zit de tegenstelling in het feit dat niemand zo'n antwoord had verwacht: "Ik wist het: vandaag is het de morgen van de derde dag."
- II, 5 Hier is de tegenstelling tussen de verordening van de Burgemeester, bedoeld om Félie bij het graf van Doem weg te houden, en de mare die Odilon verspreidt dat Doem 'in levende

- lijve' is gezien in Saillie-les-Bois, impliciet.
- II, 6 Thierry, die Léona vastpakt om haar nooit meer los te laten, wordt door Léona naar huis gestuurd om zijn vrouw te slaan, en wel 'tien keer zo hard'.
- II, 7 De lange liefdeskus, die Alix namens Léona dóór moet geven aan Odilon, wordt in scène II, 8 beantwoord met een weigering van Odilon om de kus te retourneren, omdat Alix helaas een 'arm meisje' is dat het antwoord nooit 'correct' zou kunnen weergeven.
- II, 8 De totale ineenstorting van Félie in de fauteuil, waarmee de scène eindigt, opende met haar gang naar buiten in het begin.
- II, 9 Een zeer navrante omkering door Doem "present" te laten zijn, terwijl hij dood is.
- III, 1 Groot contrast tussen de gekooide Alix, ook in haar liefdesverlangen, en de zich vrij bewegende Félie.
- III, 2 Blijkbaar had Léona Odilon verboden om te komen, want Alix moet hem wenken met het afgesproken teken van de zakdoek.
- III, 5 Bellemasse en Thierry laten Léona vallen, om één front te vormen tegenover 'de mensen van de voorstad.'
Tegenover de beschikking van Doem, dat Félie naast hem in het graf mag liggen, trekt de Burgemeester zijn verbod op het betreden van het kerkhof weer in.
- III, 6 Tegenover alle politieke ontwikkelingen rond de Idee van mijnheer Doem vertelt Alix dat hij nooit gezégd heeft dat hij een Idee had.
- III, 7 - 8 Deze twee scènes, die eindigen met Odilon die zich als een roofdier op zijn prooi Félie stort, openen met een Odilon die diep geslapen had op het bed van Léona.
Félie kwam afscheid nemen van het huis van Doem en eindigt in diens bed.
- III, 9 De overwinning van de Idee van Doem brengt alle kenmerken van een extatisch orgasme met zich mee, in werkelijkheid zijn alle liefdespogingen uitgelopen op de faliekante scheiding tussen de mannen en vrouwen.
Dit in het zonlicht badende tafereel van de overwinning van de Idee contrasteert met de in de donkere kamer verbannen copulatie van Félie en Odilon, volgens de wetten van het lichaam.

We zien hoe de bewegingen en tegenbewegingen, die de essentie van het drama zijn, hier tot barokke proporties worden opgevoerd. Ze zijn hier aanwezig, binnen de scène, per scène, en verspreid over meerdere scènes.

Ze zijn er op hetzelfde moment:

"Félie, hebben wij het over dezelfde man?" (II, 8)

De bewegingen en tegenbewegingen, de omkeringen maken het stuk enerverend, en geven het adembenemende spanningsbogen. Maar ook maniëristische versluiering, waaruit het de kunst is toch de grote lijn te onderscheiden.

Het komisch mislukken.

Een andere stijlfiguur van Crommelynck, een maniera of patroon, is het komisch mislukken, en wel van het soort waarbij de geest faalt, omdat hij vergeten is dat het lichaam de oudste rechten heeft, met als gevolg dat hij dus telkens door het lichaam wordt gevloerd.

Crommelynck is natuurlijk niet de enige en ook niet de eerste die dit procédé toepast. In de 19de eeuw, in het circus, struikelde

de clown en viel op zijn snufferd en in de 30-er jaren van de 20ste eeuw, toen de film stevig begon te concurreren met de toneelspeelkunst, was het bij voorbeeld Stan Laurel die met een op zijn schouder gedragen plank een politieagent tegen de kin sloeg, omdat Oliver Hardy zijn aandacht afleidde.

Bij Crommelynck ligt het komisch mislukken niet in de sfeer van de slapstick, maar in die van de psychologie en de erotiek.

Een korte uitweiding is op zijn plaats om de aard van het mislukken beter te begrijpen.

De komische fout van Laurel wordt gemaakt doordat hij twee dingen tegelijk doet. Hij draagt de plank op zijn schouder, maar zijn aandacht gaat uit naar iets anders. Zijn lichaam loopt bij wijze van spreken niet meer aan de leiband van zijn geest. Zijn geest en zijn lichaam lopen uit de pas, zijn lichaam met de plank is *hier*, zijn ogen met zijn aandacht gaan naar *daar*.

Het uit de pas lopen wordt complexer, wanneer ook de tijd een rol gaat spelen.

Is het lichaam gebonden aan het hier en nu, de geest kan zich hier virtueel, dank zij geheugen en verbeelding, van losmaken.

Wij leven in het hier en nu, maar in onze hersenen zijn tegelijk herinneringen opgeslagen.

In de hersenen van Odilon bij voorbeeld zit, begin 2de bedrijf, een voorstelling opgeslagen van een Doem die dood is. Hij liep al rond met beelden van een levende Doem. De dode Doem heeft hij niet gezien. Zijn voorstelling ervan wordt niet verscherpt door eigen waarneming.

Wat gebeurt?

In de eerste scène van het tweede bedrijf is het ochtend. Alix komt de ontvangstkamer binnen om de luiken naast de voordeur open te doen. Odilon verschijnt aan het raam. Hij heeft al een hele tijd om het huis gedwaald en is haast onstuitbaar in zijn verlangen om de slaapkamer van Léona binnen te dringen. Maar Alix, die alles doet om de mannen bij Léona weg te houden, blokkeert hem de weg. Aan het eind van de korte scène slingert Odilon Alix weg bij de deuropening en loopt door. In een snelle ingeving gilt Alix 'mijnheer Doem! Mijnheer Doem!'. In een reflex vlucht Odilon weg, richting voordeur. Dan, enkele seconden later, realiseert hij zich wat hij allang wist: mijnheer Doem ligt dood in zijn kamer. Maar dan is Alix al bij de deur en blokkeert ze opnieuw zijn gang naar Léona.

Het publiek amuseert zich zeer vanwege de slimme Alix. Haar coup zorgt dat Odilon's plan mislukt. We zijn op het terrein van de komedie.

Eigenlijk zijn we allemaal verrast door Alix. In haar streven om de mannen bij Léona weg te houden, was Doem bij wijze van spreken haar natuurlijke bondgenoot. Vandaar haar plotse ingeving hem te hulp te roepen. De minnaars daarentegen beschouwen hem als hun vanzelfsprekende vijand, die ze moeten mijden.

Maar kunnen we ook uitleggen wat er precies gebeurde met Odilon, en waarom hij vluchtte?

Het is interessant om te weten, want er komen nog meer voorbeelden.

Odilon had in zijn hoofd een beeld van de dode Doem én een herinnering van de levende. De feitelijk dode Doem leeft virtueel voort in het hoofd van Odilon.

Daarvan maakt Alix gebruik. Door Doem te roepen appelleert ze bij Odilon aan het beeld dat hij nog heeft van de levende Doem, méér: stelt hem tegenwoordig in het 'hier en nu', maakt hem 'present', zodat Odilon zich plotseling in gevaar verbeeldt, en uit de voeten maakt.

Odilon móet wel zo reageren, omdat zijn geest tijd nodig heeft om in plaats van de levende Doem de dode Doem op te roepen.

Had hij de dode Doem met eigen ogen gezien, dan was dat beeld met veel meer 'pixels', met meer neuronen, en dus krachtiger opgeslagen. En veel sneller opgeroepen. Nu niet. Bovendien was hij

afgeleid door zijn sterke begeerte om bij Léona te komen.

Stan Laurel werd ook afgeleid. Zijn 'natuurlijke vijand', de politieman, werd daarvan het slachtoffer. Odilon werd het slachtoffer van zijn eigen herinnering aan zijn 'natuurlijke vijand' Doem.

Boosdoener in het eerste geval is Oliver Hardy, al doet hij het niet expres. Boosdoener in het tweede geval is Alix. Zij is niet onschuldig.

Zij zal het niet zo navertellen, maar zij maakt gebruik van het tekort van de wonderbaarlijke menselijke geest, die te zwakke labels plaatst bij zijn herinneringen en verbeeldingen. En als er op de labels dan al bij voorbeeld een datum staat, dan is deze vaak globaal en bijna onleesbaar. En er staat al helemaal niet aangegeven, of de inhoud gewijzigd is. Terwijl dat vrijwel steeds het geval is.

Daar zijn we aan gewend. Meestal doet het er niet zo toe. Soms is het zeer pijnlijk, zoals we zullen zien.

De scène tussen Alix en Odilon vinden wij, toeschouwers, wel komisch. Wij identificeren ons met de sluwe Alix, niet met het slachtoffer, de verwende Odilon.

Maar het tweede voorbeeld is tragisch. Het gaat om precies dezelfde mentale vergissing, en de wijze waarop Félie zeer wreed 'tot de orde' van het hier en nu geroepen wordt.

Het gebeurt op het moment waarop zij naar de kamer van Doem stormt om hem te vertellen dat ze van Léona een portret gekregen heeft waar hij stralend opstaat. Pas bij de deur realiseert ze zich dat de wereld veranderd was, dat Doem dood was, en ze stort neer. Léona heeft in nog sterkere mate met Félie gedaan wat Alix met Odilon deed: met het beeld van de stralende Doem knoopte ze aan bij het nat gehouden en geliefkoosde hoekje van Félie's geest waar Doem springlevend was.

Daardoor werd Doem zo zeer 'present' voor Félie, dat ze hard naar hem toe rende. Net als bij Odilon wordt de deur het punt, en symbool van omslag. Het moment waarop de geest omslaat naar het besef van de werkelijkheid, dat wil zeggen naar de laatste herinnering: Doem is dood.

De schok is zo hevig dat Félie van pijn door de knieën gaat.

Léona is nu uitgegroeid tot een monster, en wonderlijk: Alix staat erbij en verroert geen vin. (II, 8)
Het is oorlog.

Het publiek lacht niet. Het is begaan met Félie, het begrijpt dat ze het heden zo lang mogelijk wil ontkennen. Het identificeert zich met het slachtoffer, neemt afstand van de destructieve Léona.

De mislukkingen als gevolg van het uiteenlopen van lichaam en geest, en de waanzin als gevolg van het gebrek aan besef van wat verbeelding en wensdroom is, en wat werkelijkheid, gaat nog veel ernstiger vormen aannemen.

We zullen zien dat wat hier beschreven is als een stijlfiguur van Crommelynck zal uitgroeien tot het centrale thema waar alles om draait.

De personages en hun directe belang

We gaan weer 'hoger' op. Verder met abstraheren. Dat wil zeggen dat we de personages gaan beschrijven met hun 'plan', hun oogmerk, hun directe belang. Het materiaal dat we daarvoor gebruiken ligt van nu af aan zeer verspreid.

Nogmaals: abstraheren is het samenvoegen van verspreide gegevens.

Het dienstmeisje Alix

Waarom zouden we niet beginnen met het dienstmeisje Alix? Zij is de natuurlijke verbinding met de toeschouwers op de tribune, omdat ook zij gedeeltelijk buiten de handeling staat en net als het publiek registreert wat er onder haar neus gebeurt.

Haar rol is, zoals bij alle dienstmeisjes, dubbelzinnig. Aan de ene kant is zij - omdat ze inwoont - ingewijd in de intimiteiten van het huwelijk tussen Léona en haar man, en weet ze heel goed wat er in Léona omgaat, aan de andere kant moet ze doen wat er gezegd wordt en verder op haar kamer blijven. Ze wordt opgepakt en weggelegd. Gebruikt en weggestuurd. Aangehaald en vergeten. Ze is een sfinx, die de geheimen kent en zwijgt.

Crommelynck noemt haar: 'indolente'. Claus vertaalt met 'passief'.

Ze staat maar met één been in de handeling, en voelt zich soms meer een doorgeefluik:

"Als twee personen door een raam zijn gescheiden, en elkaar kussen door de ruit, ben ik altijd de ruit." (III, 1)

Maar met het andere been staat zij volop in de handeling. Dat komt omdat ze erotische gevoelens koestert voor Léona, haar mevrouw, en tegelijk een sterke afkeer van mannen:

"Ik zou ze niet in mijn bed móeten, die kerels van jullie, met hun stompe neuzen, hun harde stemmen en hun haar overal!" (I, 1)

"Voor die ene kus daarnét had ik al uit mijn lichaam willen stappen." (I, 5)

Als Léona haar als beloning voor het verleiden van Bellemasse haar halsketting wil geven, weigert Alix.

Léona: En je vond hem zo mooi.

Alix: Ik vind hem nog steeds mooi. (*Doet Léona's handen weg.*) Om jouw hals. (I, 5)

Ze is Léona's paladijn. Tegenover Ida springt ze twee keer fel voor Léona in de bres.

Crommelynck benoemt het niet zo, maar Alix is een lesbienne.

Maar Léona beantwoordt haar liefde niet. Ze praat er niet over, en zet haar steeds weer streng op haar plaats. Desondanks vertoont Alix één constante in haar gedrag: ze wil de mannen weggagen bij Léona.

Hoe sluw lukt het haar bij Bellemasse. Voor haar meesteres zet ze haar walging opzij.

Ook Odilon weet ze met succes af te stoppen, als hij ongeduldig en bijna agressief door het raam klimt en in wil breken in de slaapkamer van Léona. (II, 1)

Heel even spant ze samen met Odilon, als Léona hem vertelt dat ze soms 's nachts bij de steengroeve rondzwerft op zoek naar een man. Dan moedigt Alix hem fel aan:

(*bij het raam, naar hen toegebogen, bleek, sissend:*) "Ja, sla d'r maar, sla d'r!"

Op deze momenten blijkt dat haar flegma slechts een deken van berusting is die wordt weggeslagen

door een golf van strijd lust en verlangen naar liefde.

Dit maakt Alix ook tragisch. Want in haar doorgaans stille leven van eenzaamheid en verveling blijft haar liefdesverlangen een vlo die bijt in haar dijbeen. Die ze plet tussen haar nagels. Die haar achterover doet buigen, gorgelend. Die zich vervormd ziet in de spiegel tot een lelijke oude vrouw.

Alix tenslotte is intelligent en de enige in het stuk met humor:

Alix, *met het bruidsboekje van Léona in de hand*: Je gelooft het niet, maar Léona is als maagd geboren.

Odilon: En jij, jij crepeert als maagd.

Alix: Juist, als ik niks mooiers ontmoet dan jou.

Of:

Léona Heb je met je zakdoek gezwaaid boven?

Alix Nee...

Léona *woedend op haar toelopend*: Waarom niet?

Alix *rustig*: Met een hemd van jou!

Léona *buiten zichzelf pakt zij Alix bij de haren en schudt haar heen en weer*: Jij serpent!

Alix *brengt met de grootste kalmte haar haar met haar hand weer in model*: Ik dacht dat hij dan vlugger zou komen.

Crommelynck, de manierist die alles omdraait, geeft Alix op een cruciaal moment zelfs de touwtjes in handen, met de fantastische inval, waarmee ze alle mannen tegelijk - uitgezonderd Odilon - het bos instuurt, weg van Léona:

Bellemasse: Alix!... Heeft hij (i.e.: de stervende Doem) niets gezegd? Helemaal niets?

Alle mannen komen opnieuw om haar heen staan.

Alix: Jawel. Hij zegt de hele tijd zachtjes: « Ik heb een idee... ik heb een idee... »

Stomme verbazing. Alix gaat weg. De mannen kijken elkaar verbluft aan.

Bij Crommelynck is het nederige dienstmeisje de bron van het woord dat een mythe wordt. Lange tijd is zij de sfinx, de enige die - met het publiek - weet dat het geestelijk testament van Doem, zijn Idee, niet bestaat.

Het geestelijke, en het Idee is voor de mannen.

Zij leggen het af tegen het sensuele, het hier en nu van de vrouwen.

Léona Doem en haar man

Ze is de spil waar alles om draait. Behalve Hem, monsieur Dom-inus.

Zéér opvallend is de precisie waarmee Crommelynck haar uiterlijk beschrijft:

"Elle est dans toute sa maturité, belle, bien en chair, le teint éclatant, les cheveux fauves. Les yeux sont longs et bridés, la bouche gourmande, les mains fines et fortes."

Fauve: rossig, verwijst in het Frans ook naar 'roofdier'. 'Les yeux bridés' zijn geloken ogen, amandelvormige ogen. Haar mond: begerig, belust op lekkers. Haar handen: fijngevormd en tegelijk stevig. (Haar naam: leeuwin.)

Het lijkt of de ambitieuze Crommelynck zich hier richt tot de bekende rigisseurs van zijn tijd met wie hij eerder had gewerkt, als Louis Jovet en Lugné-Poe, die over de beste actrices beschikken, en die hij wil waarschuwen om aan de hoge eisen te voldoen, daar zijn stuk anders niet overtuigen kan. Hij wil, lijkt het, de maximale vrouwelijke schoonheid van de *femme fatale*, voor wie alle mannen

vallen en die ook wil dat alle mannen voor haar vallen.

Waar haalt hij dit specifieke beeld vandaan? Van Cleopatra, Mata Hari, Marlene Dietrich? Of dacht hij soms aan *Nefertete*, wier naam betekende: de schone is gekomen?⁴

Zou hij tegelijk afstand hebben willen nemen van de extatische engelen van het symbolisme van een Gustav Klimt?

Haar huis dat zo zindelijk is en 'orde en rust en stabiliteit' uitstraalt, verkeert in werkelijkheid in een diepe crisis. Haar huwelijk met mijnheer Doem is ongelukkig. Hoe dit gekomen is weten we niet. Het is een gegeven situatie. Geen psychologie vanuit het verleden, of de jeugd. Althans niet die

psychologie, want het gaat Crommelynck niet om hoe de situatie is ontstaan. Alle aandacht gaat uit naar hoe de situatie is, en hoe de psychologische reactie is van iemand als Léona óp de situatie. Van het verleden weet alleen Bellemasse iets te zeggen: "hun huwelijk ontstond niet uit liefde, het was een zakelijke overeenkomst." (Wat niet wegneemt dat Doem er op zijn huwelijksfoto heel slank uitzag, trots, stralend, met een glimlach als een waaier, vurige ogen... (II. 8))

Drie minnaars lopen in en uit. Sinds twee weken is de werkschuwe Odilon favoriet, hij stuwt nog het meest Léona's gedachte om elders opnieuw te beginnen. Er is een wagen gereserveerd om vier uur voor 'een ritje'. Léona heeft een bad genomen. En ondertussen zoekt Odilon naar het geld dat Doem in zijn kamer verborgen zou houden⁵.

Maar zij wil helemaal niet weg.

Zij zit klem.

Tussen de minnaars en haar man, die haar vernedert door zijn onverschilligheid.

Zij is de vrouwelijke Don Juan, die alle mannen kan krijgen, behalve Doem.

Bij hem breekt haar macht. Hij is immuun voor haar. Onkwetsbaar.

Volgens Jeanine Moulin is het de gekwetste eigenliefde van de femme fatale die haar parten speelt.

Het is haar obsessie juist die ene man te onderwerpen.

Het lukt haar niet. Daarom haat zij hem.

Haar nachtelijke escapades in de steengroeve...

"Ik heb in de strömende regen ineengestrengelde lichamen gezien, ik ontdekte ze aan hun warme dampen!..." (I, 6 "... qu'on repérait à leur vapeurs!...".)

"Vaak kwam ik 's ochtends thuis, mijn kousen drijfnat tot aan de jarretels, met een bed van zand op mijn rug! Hoe had ik kunnen ontkennen? Maar hij, hij sliep! Hij snurkte!" (II, 2)

Ging ze écht zwerven in de nacht? Of waren het wensdromen?

"Ik ging het huis uit. Onder de sterren liep ik, of in de mist, rillend van angst, maar niet de

⁴ Zij was koningin van Egypte in de 14de eeuw voor Christus, en vrouw van Achnaton. Zij was het die waarschijnlijk een fanatiek aanhangster van de leer van de zon bleef, toen haar man begon te twifelen. Vermoedelijk kwam het tot een verwijdering tussen haar en de koning en verbleef zij de laatste jaren van haar leven in eenzaamheid in haar paleis in Achet-Aton (Amarna).

Of Crommelynck zich bewust was van de parallellie met Léona en Doem weet ik niet, maar zij is opvallend.

⁵Kennelijk heeft Crommelynck een eerdere versie geschreven, want Moulin (zie voetnoot 2) schrijft dat Odilon gezocht heeft in de brandkast van zijn ouders. De latere versie, waarin hij zoekt op de kamer van Doem maakt het stuk lijkt mij hechter, en zegt bovendien iets over de verhouding tussen Léona en Doem.

angst die van de nacht in de bossen kwam of van de verlaten velden! Wat ik zocht wist ik niet, wist ik pas als ik het vond!..." (*Ze lacht.*) (II, 2)

Op de vraag van Alix of ze wel eens klappen van een man heeft gehad, antwoordt ze:

"Van meer dan één!... Ga nou maar. Ik kan er tegen." (I, 5)⁶

De concreetheid van de details dwingt ons te geloven dat ze haar avonturen niet totaal uit haar duim zuigt en dat ze van het soort is dat tot het uiterste gaat, en verder dan het uiterste, om haar doel te bereiken.

Aanvankelijk klinkt het als een kinderachtige uitvlucht wanneer ze zegt: "Maar mijn man heb ik niet bedrogen!" Later begint ons te dagen dat ze in staat van oorlog verkeert met Doem, die op het individuele vlak even slepend (en slopend) is als de strijd in de loopgraven van WOI. Geen van beiden wil opgeven. Een belangrijke reden hiervoor is angst voor een schandaal, maar hun beider karakters speelt de grootste rol.

Zij is naar buiten gericht en "tot alles in staat" (I, 6), terwijl *hij* in staat is om tot een muur in te keren, waar zij tegen te pletter loopt.

Hij zet inderdaad een masker op, zoals zij zegt. Hij hield in het geheim van Félie. In het strikte geheim. Waarschijnlijk kende hij haar destructieve Medea-zijde, die haar geen nederlaag toestond. Hij verkoos de hel van de zwijgzaamheid boven het vertrek naar de stad. Hij, die het landelijke milieu voldoende ontgroeit was, om de rivier over te steken en in de stad te werken, brak niet met zijn verleden, hoewel hij in het dorp 'bij geen enkele partij hoorde' en een vreemde was die niemand kende:

"En om de idee te leren kennen, moeten we de man leren kennen." (I, 9)

Waarom breekt Doem niet met zijn verleden?

(Waarom brak Crommelynck nooit met zijn eerste vrouw Anne-Marie Letellier, toen hij eenmaal Anne Grünert gevonden had?)

En zij. Leeuwin. Hoe gaat ze om met haar mannen, haar minnaars wier hunker ze door haar uitstel lange tijd alleen maar vergroot?

Tegen Bellemasse schreeuwt ze: "Zweer of maak dat je wegkomt!!" (II, 4)

Thierry dwingt ze om zijn vrouw Ida terug te slaan, "tien keer zo hard!" (II, 6)

Tegen Odilon zegt ze: "Zweer of ik ga weg en kom nooit meer terug." (III, 7)

En: "Als jij haar vandaag niet tegenhoudt, dan neem ik wraak op je, dan zal ik straks, als ik in je armen lig, mij inbeelden, hoor je, dat hij het is die mijn genot oproept, (*loopt achteruit naar de deur rechts*) en vervang ik jou in het geheim door hem."

Ze dwingt ze.

Ze onderwerpt ze.

⁶Het hoeft niet zo te zijn dat er meer geweld was in de 30er jaren van de vorige eeuw, maar de handjes zaten losser dan nu. In ons stuk is Odilon heetgebakerd: hij wil Léona slaan, en later ook Alix. Thierry slaat zijn vrouw bont en blauw achter het toneel, en Ida doet hetzelfde op het toneel met Léona en is van plan voor deze ceremonie elke week terug te komen.

Ze heeft ze in haar macht.

Op het laatst heeft ze Doem ook.
Postuum.

Ook zij heeft niet met hem gebroken.

Ze heeft hem terug. Als een wensdroom.
Waaraan ze een label heeft geknoopt met het opschrift:
'Waar gebeurd'.

Hiertoe is ze dus in staat.
Ze bestaat 'voorgoed' in de Idee
dat zelfs Doem van hield.

Ze blijft de spil waar alles om draait...

